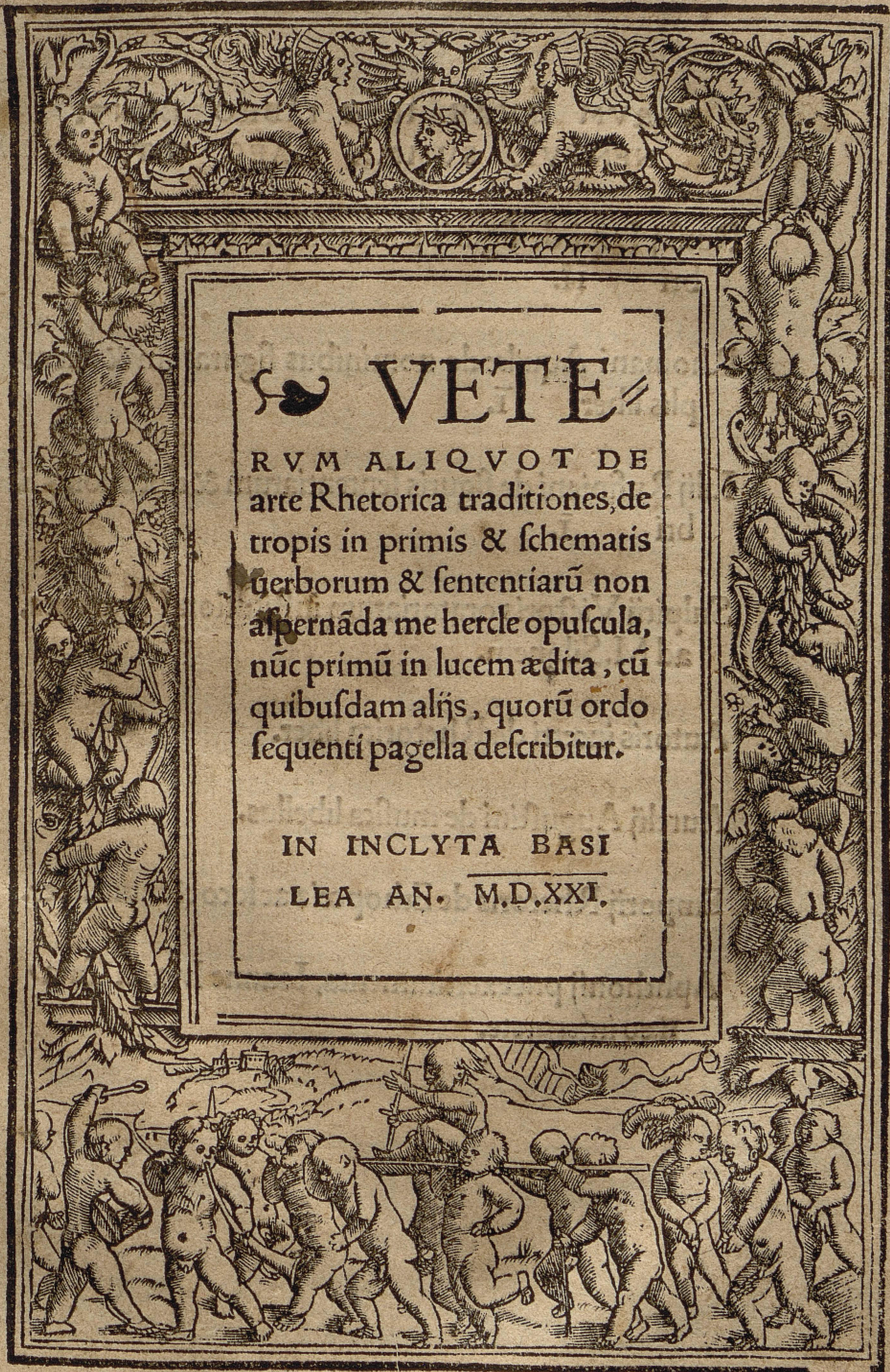
COSMOGR

PALLIDA·MO
RS·DVRA·SI
NCVLA·FAL
CE·METIT·



VETERVM ALIQVOT DE arte Rhetorica traditiones, de tropis in primis & schematis uerborum & sententiarũ non aspernãda me hercle opuscula, nũc primũ in lucem ædita, cũ quibusdam aliјs, quorũ ordo sequenti pagella describitur.

IN INCLYTA BASI LEA AN. M.D.XXI.

EORVM QVAE HOC LIBRO CONTINENTVR SVMMA HAEC EST.

IOANNES FROBENIVS LECTORI S.



CVM more nostro fiat optime lector, ut cōmune magis quàm priuatum in promouendis bonis studijs commodum spectemus, uel hoc argumēto, quod nulla rerum difficultate, nulla laborum molestia, nullo deniq; sumptu, quæ res non paucos nostræ tempestatis typographos solet auertere, ab instituto deterrear: uisum est hac quoque in parte tui rationem habere, ne quis usquam à nobis cessatum fuisse calumniari possit. Idq; ea in parte eruditionis, quæ eruditionis uniuersæ facile sit sacra, ut uocant, ancora. Ea est Rhetorica, cui quantū dignitatis olim concessum sit apud Græcos, propagator eius Demosthenes, quantum apud Latinos M. Tullius, alter planè Demosthenes monumētis suis posteritati mandarunt. Nacti igitur nuper exemplar quoddam, uetustum quidem illud, sed deprauatum adeo, ut nemo à tam prodigiosis mendis, ut de industria potuerint inculcatæ uideri, satis ex dignitate potuerit uendicare. Ne quam tamē iuuan

 di occa-



di occasionē subterfugiſſe uideremur, Rhetores aliquot Latinos typis cudēdos deſumpſimus, ut ſtudioſo ſaltē meliora quærēdi anſam præberemus. Quod ſi qd hinc capies cōmodi lector, totū uelim illud Dn. Beato Rhenano acceptum feras. Qui hunc codicem ex Spirenſi bibliotheca obliteratum alioqui, uelut ab inferis in uitam reduxit. Tuum erit candide lector, quicquid eſt noſtræ induſtriæ, boni conſulere. Nos tibi quod potuimus, conatu non defuimus: nec cœpti admodum nos pœnitet, ſi quicquam ex noſtro labore emolumenti ad te redierit: quod futurum haud dubie confido. Nam ſi quidem Quintiliano credimus, Rutilius Lupus, qui in ordine primum obtinet locum, non infimi apud Rhomanos nominis fuiſſe uidetur, quem ætate ſua floruiſſe aliquot locis teſtatur. cuiq; etiam utriuſq; linguæ cognitionem haud uulgarem tribuit, cum illum Græcos autores uertiſſe, nominatim Gorgiam ait, citatq; non ſemel. Vt in nono de figuris ſententiarū: Et Rutilius, inquit, Lupus, Gorgiam ſequutus, nō illum Leontinum, ſed alium ſui temporis, cuius quatuor libros in unum ſuum tranſtulit: hactenus ille. Reliquorum iudicium ex hoc ferendū, tibiq; excutiendum, aliò properans, relinquo. Vale.

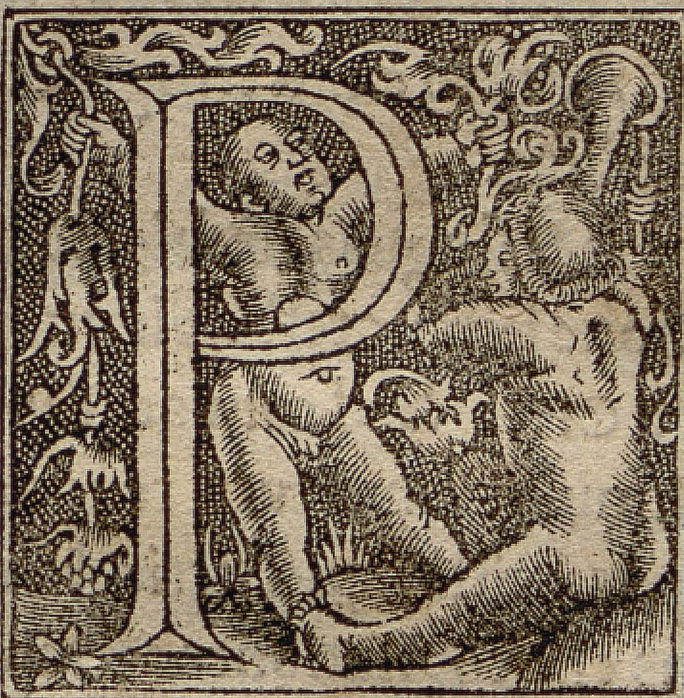
Baſileæ ex officina noſtra Calendis Ianuarijs.

ANNO M. D. XXI.

P. Rutilij



P. RVTILII LVPI DE FIGVRIS SENTENTIARŨ liber prior Ex Græco Gorgia uorsus.



PROSAPODOSIS. Hoc schema duobus modis fieri, & tractari potest. Nam sentẽtijs duabus, aut pluribus propsitis, sua cuiqꝫ ratio uel posterius reddetur, uel statim sub unaquaqꝫ sentẽtia subiungetur, quibus posterior ratio subinfertur. Huiusmodi sunt. DEMOSTHENES. Nõ enim pari ratione Philippus, atque nos diuersis rebus medetur, sed ille usqꝫ eò nititur, quoad restituat, atqꝫ exuperet. Hos contra,



ſtatim uinci meditamur. Ille enim pro laude ſicut pro patria præliatur: nobis autem ſi nihil accedit mali, ſatis ac minimũ boni uidetur. Cum ſingulis ſentẽtijs ſtatim ratio ſubiungitur hoc exemplo. DEMETRII FALEREI. Nam quod beneficiũ tempore & cupienti datur gratum eſt. Vtilitas enim ac uoluntas accipiendi, honorem dati facit ampliorem. At quod ſero & non deſideranti datur, ingratum eſt. Amiſſo enim tempore utilitatis, cadit accipiendi cupididitas.

συναθροισμός

SYNATRISMOS. Hoc & ſingulis uerbis, & pluriũ uerborum coniunctione fieri poteſt. Singulis uerbis hoc modo. CLEARCHI. Sed cum ad ſuppliciũ ſumendũ ſe confirmaret, multa ſimul eum reuocabant, officia, conſuetudo, tempus, exiſtimatio, periculum, religio, quæ ſingula proprias eſſe cogitationes ad remorandũ ſubiciebãt. Itẽ DEMOCHARIS. Nam quis hæc ſimul uniuerſa perpeti poſſit, timorem, morbum, ſenectutem, contumeliam, inopiam, uim, quarum quæuis una res per ſe, ſatis eſt grauis ad efficiendũ. Sed in coniunctione plurium uerborũ huiuſmodi eſt. LYGVRGI. Nemo enim nocens ſine ſummo mœrore eſt iudices. Sed multa ſimul eum perturbant. Quod adeſt, ſollicitudinis plenũ: quod futurum eſt, formidoloſum. Lex paratum ſupplicium oſtentans, uitia ex uitijs coacta, occaſionem arguendi maleficij captans inimicus, quæ cottidiana uehementer eius animum excruciant.

Paranomaſia.

PARANOMASIA. Hoc aut addenda, aut demenda, aut mutanda, aut porrigenda, aut cōtrahenda litera, aut syllaba fieri consueuit: id est huiusmodi. Non enim decet hominē genere nobilem uideri. Nam cum omnibus hominibus, tum maxime maximo cuique inconstantia turpitudini est. Item ad huius sceleratissimi opera, qui fuit locus religiosissimus. Nimirū quom traditam sibi publicorum custodiam sacrorum, non honoris, sed oneris esse existimauit.

παρανομασία.

PARADIASTOLE. Hoc schema plures aut duas, quæ uidētur unam uim habere, disiungit: & quantum distent, docet suam cuique propriam sententiam, subiungēdo. HYPERIDIS. Nam cum cæterorū opinionem fallere conaris, tu tete frustraris. Non enim probas te pro astuto sapientem intelligi: pro confidente, fortem: pro inliberali, diligentē rei familiaris: pro maleuolo, seuerū. Nullum est enim uitium, quo uirtutis laude gloriari possis. Hoc idem schema solet inlustrius fieri, cū ratio proposito subiungitur. Id est huiusmodi. Quapropter nolo te sæpius parcum appellare, cum sis auarus. Nam qui parcus est, utitur eo quod satis est. tu contra, propter auariciam, quo plus habes, magis eges. Ita non tam diligentiæ fructus, quàm inopiæ, miseria consequitur.

παραδιαστολή.

ANACLASIS. Hoc schema fieri solet, cū id quod ab altero dictum est, non in eam mentem quæ intelligitur,

ἀνάκλασις.

tellegitur, sed in aliam aut contrariam excipitur. Huiusmodi est uulgare illud Proculeianum. Proculeius cum filium suum moneret & hortaretur, audacter ex bonis ipsi sumeret tū faceret, quas in res uellet atq; opus esset, & tum denique speraret libertatem licentiamq; utendi futuram, cum pater decessisset, cui uiuo patre promisse omnia licerent. Filius respondisset, non esse se opus sæpe eâdem oratione moneri, nec se patris mortem expectare. Cui Proculeius pater. Sufficit, imò uero, inquit, ne meam mortem expectes, nec properes moliri, ut uelocius moriar. Respondisse dicitur. Si aut qui sapiunt imperare, aut qui imperant, sapere discant. Item Theophrastus dicitur dixisse, prudētis esse officium, amicitiā probatam appetere, nō appetitam probare. Item Aristoteles dicitur dixisse, eius esse uitam beatissimam, cuius & fortunæ sapientia, & sapiētiæ fortuna suppeditet.

ἐπιβολή.

EPIBOLE. Hoc schema dupliciter fieri consueuit, cum pluribus & diuisis sententijs, aut unum aut idem uerbum singulis præponitur, aut uarietas uerborum, quæ tamen eandē uim inter se habeat, ab uno uerbo, sæpiusq; proficiscunt̃. Sunt huiusmodi. LYGVRGI. Nam cum iuuentus concitata, temere arma caperet, & quietos Thessalos manu lacessere conaretur, iure ego senatum coēgi, autoritate sua cōprimere adolescentium uiolentiam. Ego quæstoribus interminatus sum, ne sumptum stipendio præberent. Ego armamentario

patefacto

patefacto reſtiti, atq; efferri arma prohibui. Itaq; unius opera mea non concitatum bellum, nõ neceſſarium ſcitis. Item EGESIAE. Miſeremini mei iudices, quem coniurata tanta uis inimicorum oppugnat. Miſeremini ſolitudinis, cui ne in ſummo quidem tempore periculi liberos adhibere, ad communem calamitatem decernendam licitum eſt. Miſeremini ſenectutis, quæ me etiam ſine cæteris malis grauiter defatigat. Varietas uerborũ quæ eandem uim habet, huiuſmodi eſt. DEMOSTENIS. Dolui, quirites, ubi illum clandeſtinum hoſtem impune intra murum uidi uagari, ægre tuli, quod domini ueſtri facilitatẽ, unius fallacia tentatam intellexi, commouit me, quod in accipienda iniuria pleroſq; læticiam oſtentantes cognoui.

EPIPHORA. Inter hoc ſchema & ſuperius, hoc intereſt, quod in ſuperiore unum uerbum pluribus ſententijs anteponitur. In hoc autem omnium ſententiarum unum atq; idem nouiſſimum uerbum. SOSICRATIS. Non enim alius quis eſt, cuius opera in has difficultates inciderim, ſed initio ad bellum ſuſcipiendum nos primũ impulit Philippus. Deinde in ipſo belli labore ac periculo, deſeruit nos Philippus. Nouiſſime nunc calamitati noſtræ, proinde atque culpæ ſucceſſit idem Philippus.

ἐπιφορά.

COENOTES. Hoc duorũ ſuperiorum ſchematum cõiunctionẽ habet, quod & ab uno uerbo omnes

κοινότης.

ſententiæ incipiunt, & in uno nouiſſime acquieſcunt. STRATOCLIS. Quæritis nouam rationem admini ſtrandæ Reip. At reperire meliorem quàm à maioribus accepiſtis, non poteſtis. Quæritis maximis ſumptibus faciendis, quomodo ne tributa conferatis. A conſilijs captas ærarij opes, quas cupitis augere, nō poteſtis. Quæritis quemadmodum ſcelere contaminatis hominibus parcatis, at ignoſcendo nocentibus, innocentium ſalutem cuſtodire non poteſtis.

πολύπτωτον POLYPTOTON. Hoc ſchema ſolet complures ſententias alio atque alio modo, ut pronuncientur, efferre. CLEOCHARIS. Nam uehemēter admiror Lacedæmonij, ſi præter hunc quenquam exiſtimatus eſſet: Cui ob has cauſas iure ſuccenſere debeatis. Hic eſt enim qui nobis imploratā ſpem uictoriæ eſt pollicitus. Hunc uos non ſolum in conſilio dando cæteris præpoſuiſtis, ſed etiam in conficiendo negocio principem præfeciſtis. Huic omnium ueſtrum fortunas uniuerſi commiſiſtis. Ab hoc igitur uno, priſtinæ pollicitationis, rerumque geſtarum repoſcere debetis. Item CHARISII. Pater hic tuus nunc denique eſt, ut egeſtatem tuam debere alere uideatur. Patrem nunc appellas, quē prius egentem auxilio tuo ut alienum deſeruiſti. Patri tu filius es ad potiundas opes, cuius ad ſenectutem uiolandam crudeliſſimus hoſtis fuiſti. Nimirū nullo conſilio filios procreamus, nam maiorem patrem ex illis doloris

loris & contumeliæ capimus.

EPANALEPSIS. Hoc ſchema fieri ſolet, cũ id quod dictum ſemel eſt, quo grauius ſit iteratur. Id interdum fit uno uerbo, interdum plurium uerborum cõiunctione. Verbum ſic iteratur. PYTHIAE. Quid cõtra tot res iamque euidentes dicere potes Demoſthenes? Cognitũ enim eſt Remp. uenalẽ habuiſſe, cognitũ eſt. Itẽ AEGESIAE. Sed inſtigabat multitudinis animũ ad bellum inferendum, concitatus iracũdia furor. Furor inquam, non ratio, ſine qua nihil unquam populus ex ſententia geſſit. Sed plurium uerborum iteratio eſt huiuſmodi. At ego in his erumnis amicis ſum ſpoliatus omnibus iudices, qui non quod me odiſſent, ſed quod inimicorum factionem pertimuiſſent, me in malis deſeruerunt.

ἐπανάληψις.

DIAPHORA. Hoc ſchema cum uerbum iteratum aliam ſententiam ſignificat, ac ſignificauit, primo dictum eſt. Id eſt huiuſmodi. Hunc tu frater eiuſdẽ ſanguinis particeps, in hac fortuna deſerere potuiſti? cuius erumnæ, quamuis enim extrariorũ hominem, modo hominem commonere poſſent. Item uniuerſum. Mulierem quid potius dicam aut uerius, quam mulierem.

διαφορά.

EPIPLOCE. In hoc ex prima ſentẽtia, ſecunda oritur, ex ſecũda tertia, atque ita deinceps complures. Nam quemadmodum catenæ multi inter ſe circuli coniuncti uinciũt, ſic huius ſchematis utilitates complures

ἐπιπλοκή.

 ſententiæ

ſententiæ inter ſe connexæ continentur. LYSIAE. Cõſtat igitur iudices, Simonem domo ſua ab ſuis diјs penatibus, ui cum ſumma iniuria eſſe exturbatũ. Nam Cheremenes cũ omnibus armatis ad eum uenit. Cum ueniſſet, ſine ulla religione domum eius expugnauit. Expugnata ui domo, familiam abſtrahit. Abſtractam, tormentis omnibus excruciauit. Cruciatam, uinxit. Vinctam, in publicum proiecit, prædonem ſuum maleficiũ tacitum lateret. Sed cum prætereuntes proſtratam familiam uiderent, & ab his rem geſtam audirent, ſimul & oculis & auribus ſcelus illius uſurparent. Itẽ LYCVRGI. At mihi mirum uidetur, quod tam excelſum boni gradum homo ſummi laboris excederit. Nam cui præſto eſt tua uoluntas, induſtrius ſit neceſſe eſt. Induſtriã uero, ſcientia conſequitur. Ex ſcientia, copia & facultas ingenij naſcitur. Ex qua facultate uera & facile, felicitas laudis oritur. Neque enim tenere diligens ſtudium uirtutis, fructus fortunæ fallit.

πολυσύνθετον

POLYSYNTHETON. Hoc ſchema efficitur, cũ ſententiæ multorũ articulorũ conuenienti copia continentur. PYTHEAE. Ille hunc pœna cõſtrictum trahebat, hic autem uociferabatur. Concuſſus uero non mediocris, cum tamen omnes opitulari uellent, ſed nemo auderet. Neque ibi magiſtratus aderat, nec circũſpicientes quò potiſſimum confugeremus, reperiebamus, ſed uno tempore nos & præſens & futurum malum perturbabat.

turbabat. Nam præſens tempus acerbitatis erat plenũ. reliquũ uero timoris. Item DIARCHAE. Partim noſtri ſilebant, partim autem ingentem clamorem excitabant. At hi ſocij præclara noſtra auxilia, neutrum poterant. Neque enim conſtanti ſilentio, neq; forti clamore ſtrenue quid agerent conabantur. Huc accedebat ignauus tubæ ſtrepitus, qui nihil eorum mentes ad uirtutem exigebant.

DIALYSIS. Hoc ſchema contrarium eſt ſuperiori. Nam demptis omnibus articulis, ſententiæ diuiſæ pronunciantur. DAPHNIS. Quid autem me conuenit facere, Byzantij ſubire publicæ cauſæ iudiciũ, magno nomini aduerſariorum fortiter reſiſtere, nõ uereri: periculum diligenter poſteritatis creſcere, non minas extimeſcere: conſtanter in cauſa pro uobis perſeuerare: omnia feci, ueſtrum commune cõmodum ſpectans, tamen nõ deſunt qui ex tantis meis officijs aliquid uelint uituperare. Item LYSIAE. Omnibus in rebus ſuam confidentiam oſtentabat: debitum petebamus, nõ diſſoluebat. Minabamur, cõtemnebat. Lex nihil ualebat, magiſtratus neglegebat. Venit hoc tamen nobis nouiſſime tempus ulciſcendi.

διάλυσις.

METANOEA. Hoc ſchema fieri ſolet, cum ipſe ſe, qui loquitur, reprehendit: & id quod prius dixit, poſteriori ſentẽtia cõmutat, ita uti facit Demoſthenes. Nunc quoniam de me ut uolui cognoſtis iudicium, per

μετάνοια.

ipſius uitia conſtituam. Nam dum opus eſt, parentes appellat, quos ſcitis nō ignotos fuiſſe. Sed ut huiuſmodi omnes hos execrarentur. Sed hic bonus uir, grandis natu atque ſerio, ſero loquar. Imò uero nuper, atq; hic paucis diebus, ſimul & Athenienſis, & eloquens eſt factus. Item. At hic omnium ſceleratiſſimus, nouo more atque exemplo alieni facinoris uindex, ipſe confidentiſſime non criminibus, ſed armis reum laceſſere conatus. Conatus, nimium remiſſe loquor. Nam qui tantam cædem perfecerit, huiuſmodi inceptum duntaxat arguere, penè malefici largitionem eſt facere.

παρένθεσις.

PARENTHESIS. Cum in continenti ſententia aliquid interponitur, quod neque eius ſit ſententiæ, neque omnino alienum ab ea ſententia, tum denique hoc ſchema efficitur, ſed periculoſe ponitur. Nam aut mire ineptum, aut uehementer iucundum, auribus accedere conſueuit. DEMOSTHENIS. Nos ſcilicet omnes, ut fit, ferè repentino nuncio perturbati obſtupuimus. Adimantus autē ſolus, Nam eſt homo multum uehemens in Repub. Commodi ſatis liber magno clamore efflagitabat, ut ſenatus haberetur, & prout tempus poſtulabat, celeriter quod opus eſſet cōſtitueretur. Eiuſdem audieram appropinquare, cum ſtatim magiſtratum certiorem feci, uos dij immortales, quorum in tēplo geſtū teſtificor. Illi neglexerūt, & rem tantā differre maluerunt, cum interea ſubito portas hoſtis obſedit.

MERISMOS. Hoc schema singulas res separatim disponendo, & suum cuique proprium tribuendo, magnam efficere utilitatem, & illustrem consueuit. LYCVRGI. Cuius omnes corporis partes ad nequitiam sunt appositissimæ. Oculi ad petulantem lasciuiã, manus ad rapinam, uenter ad auiditatem: uirilis naturæ membra quæ possumus honeste appellare, ad omne genus corruptelæ: pes ad fugam. Prorsus ut aut ex hoc uitia, aut ipse ex uitijs ortus uideatur. Item ARISTOTELIS. Alexandro enim Macedoni, neque in deliberando consilium, neque in præliando uirtus, neque in beneficio benignitas deerat. Sed duntaxat in supplicio crudelitas. Nam cum aliqua res dubia accidisset, apparebat sapientissimus. Cum autem confligendum esset cum hostibus fortissimus, cum uero præmium dignis tribuendum liberalissimus. at cum animaduertendum, clementissimus.

μερισμός

PAROMOLOGIA. Hoc fit, cum aliquot res aduersario concedimus: deinde aliquid inferimus, quod aut maius sit quàm superiora, aut etiam omnia quæ posuimus infirmet. HYPERIDIS. Sume hoc ab iudicibus nostra uoluntate, neminem illi propiorem cognatum, quàm te fuisse concedimus. Officia tua nonnulla in illum extitisse: stipendia uos unà fecisse, aliquandiu nemo negat. Sed quid contra testamẽtum dicis, in quo scriptus hic est? Item eiusdem. Quid à me sæpius his

παρομολογία

uerbis

uerbis de medio officio requiris? scripsisti ut seruis liber tas detur: scripsisti ne liberi seruitutem experirentur: scripsisti ut exules restituerētur: scripsisti ut ne quis ex alio afficeretur. Leges igitur quæ prohibebant hæc, non negligebas. Non poteram propterea, quod literis earum arma Macedonum opposita obsistebant.

ἀναγκαῖον. ANAECAEON. Hoc schema tunc prodest, atq; omnis eius utilitas in eo est, cum uolumus ostendere necessitudinem aut naturæ, aut temporis, aut alicuius personæ, quemadmodum fecit Myron. Amicus meus fuit Chremonides, & opinione omnium magis familiaris, & pro salute eius quæcunque potui, feci: sed postea quàm maior uis legis, nostrum auxilium ab illius periculo remouit, calamitatis ac luctus ei⁹ particeps erã. Nam opitulandi facultas omnis erepta iam fuerat. Item DEMOCHARIS. Nihil enim ualebat assidua pro fratre, ac misericors deprecatio, cum iudicaret tyrannus, cuius crudelitas omnem naturæ necessitudinem extinguebat.

ἠθολογία. ETHOLOGIA. LYSIAE. Rure rediẽs, iudices, homo maior natu, magno calore, uix sufferrens uiæ molestiam, tamen his uerbis egomet me consolor, ferri fortiter demum laborem. Iam breui domum ueniens expectatus, excipiet te defatigatum diligẽs atq; amans uxor: ea sedulo ac blande præministrando detrahit languorem, & simul seniles nutriendo recuperabit uires.

res. Hæc me in itinere recogitatio propè confectum confirmabat. Postea uero cum domum ueni, nihil earum rerum inueni, sed potius bellum intestinũ ab uxore cõtra me comparatum. Item DEMOSTHENES. At mediusfidius iudices. Ego sic arbitrabar, filiũ ad parentem, dissoluto uultu uenturum, lachrymis patrium sinum oppleturum, supplicem precari obsecraturum, blandicia sua quod petisset, à patris mollicie impetraturum: Sed hic longe aliter, atque hic incredibili confidentia, armatus ad patrem aduolauit sicut hostis, atque initium sermonis cum iurgio sumpsit.

P. RVTVLI LVPI DE FIGVRIS SENTENTIARVM PRIORIS LIBRI FINIS.



σχήματα λέξεως.

P. RVTVLI LVPI DE FIGVRIS ELOCVTIONIS LIBER POSTERIOR.

μετάβασις.



METABASIS. Hoc duobus modis fieri solet. Ex quibus unum genus est eiusmodi, cum ab ea sententia quam proposuimus, conuertimus ad aliquam personam, aut rem, aut fortunam, & tanquam præsentem appellamus, ita ut is fecit. MYRON. Hæc mulier nuper fuit locuples, potens in amore, atque delicijs necessariorum, ornatus eius opibus abundabat, magnus ancillarum quæ sequebãtur comitatus appellabatur. Nunc contra subito & graui casu afflicta, uix mediocris ancillulæ dignitatem retinet. O fortuna quàm uehementer te rerum uarietas oblectat, & quàm magno odio est tibi beatæ uitæ perpetuus & constans fructus. Alterum genus est, id quod demõstrare instituimus, cũ ad aliam rem & actionem atq; orationem nostram reuocamus. DEMOSTHENES. Sed nimirũ inopinãs incidi in causam tẽporis huius alienã, de qua posterius huic dicẽdũ. Quapropter ad illud qđ paulo prius agendũ, reuertor.

Alœosis

ALLOEOSIS. In hoc schemate diuisio & separatio est, personarum autem & rerum demonstratio quantū intersit. HAEGESIAE. Diuersa studia adolescentium animū aduerteramus, tametsi fratres erunt, uno atq; eodem sanguine orti: alter in studio laudis uersabatur, & industria uirtutis uitam gloriosam, sed laboriosam sequebatur: alter in augenda pecunia occupatus, & habēdi cupiditate deprauatus, summas diuitias, summā uirtutem existimabat. Hic nimirum magis erat laboriosus, qui laborem condendi, non utendi causa suscipiebat. Item HYPERIDIS. Non enim simile est uiuere in æqua ciuitate, ubi ius legibus uallat: & deuenire sub unius tyranni imperium, ubi singularis libido dominetur. Sed necesse est aut legibus fretum, meminisse libertatis: aut unius potestati traditum, cottidianā commentare seruitutem.

ἀλλοίωσις.

DICAEOLOGIA. Hoc fieri solet, cū æquitatē causæ quàm maxime breui sententia complectimur. Id est huiusmodi. Quod si me reprehendis, cum homo adolescens lapsus sim, uehementer erras, quicquid naturæ ualeat, & in uno arbitraris uindicanda, acerbusque iniquus es, quicquid æqualiter ab omnibus putes ignoscendum, uni imputans. Item LYSIAE. Nam ego huic iudices, quicquid ad superius tempus attinet, nihil succenseo: nihil enim deliquisse cognoui. Sed in hoc nouissimo facto, cum plenum maliciæ perfidiæq; inueni-

δικαιολογία

rem,merito reprehendere atque odisse cœpi. Quæritis fortasse quid acciderit causæ, quamobrem eundem & laudem,& uituperem. Quod idem commutata uoluntate non est qui fuerat, neque idem nunc de se audire debet,quod prius consuerat,cum sine noxa se gerebat: non arbitratus est igitur rursus eum reuersurum officio, atque amicum tibi futurum: quomodo quem sciam tantum facinus in me admisisse,ut in reliquũ tempus neque officio locum,neque beneuolentiæ spem relinqueret.

προλῆψις. PROLEPSIS. Hoc est,cum id quod aut in aduersarij causa,aut in iudicis opinione esse aut fore arbitramur, contrarium nobis præoccupamus dicere, & cum ratione dissoluere. DEMOSTHENES. Atqui ego illũ iudices arbitror Lycurgum laudatorem producturum, scilicet quis sit testis eius pudori ac probitati:sed ego Lycurgum uobis præsentibus hoc unũ interrogabo,uelitne se similem esse illius factis & moribus.Quod si negarit,satis factum uobis esse de ueritate uestra debebit. LYSIAE hac oratione sæpius apud me utebatur,& orabat ut suarum erumnarũ misererer, inopiæ subuenirẽ. Quid multa? commotus humanitis precibus,deprecãti quod petebat dedi solus:soli cõmunis nota calamitas hominis esset. Sed imparatus uenisse uidebatur,iam se negauit accepisse:& flens uobis supplicabit, ut se à calumniatoribus eripiatis. Vos autem cum se agentẽ uideritis,

tis,facitote ut de illius & mei memineritis.

ORISMOS. Hoc fit,cum definimus aliquã rem nostræ causæ ad utilitatem,neque tamen contra communẽ opinionẽ.Id est huiusmodi. Nam uirtutis labor, uera uoluptatis exercitio est. Sed fieri solet hoc schema nõnunquam ratione supposita, & tum denique magis illustratur,ita ut fecit diues auarus. In uilla ædem fecit Fortunæ.Crimen arguitur temeritate illius,quæ tam locupletis copias dederit ei qui odisset uti. ὁρισμός.

PROSOPOPOEIA. Hoc fit,cum personas in rebus cõstituimus,quæ sine personis fiunt,aut eorum hominum qui fuerunt,tanquam uiuorum & præsentium actionem ac sermonẽ deformamus. Id est huiusmodi. Nam cum crudelitatis mater est auaricia, est pater furor,huic facinori cõiuncta parit odium, inde item nascitur exitium.Hoc genere usi sunt poetæ,qui fabulas scripserunt in prologis. Nam humana figura produxerũt personas, quæ in ueritate artis & uoluntatis sunt, non personæ. Alterum genus est,ita ut fecit Hyperides,cum de adolescente impudico diceret. Quid si tandem iudices hanc causam ageremus? Atq; ita diuisit muliebrem personam, ut suum cuique opus atque officium distribueret. Ego hunc ostenderem, tui liberi ritu esse, suo corpore adlusum. Nónne uehemẽtissime admiraretur, si quisquam non gratissimum munus arbitraretur. Virum,senatum, se deprauato naturæ beneficio in mulie- προσωποποιία.

rem conuertere properasse. Item CHARISII. Existimate quæso Remp. hic adesse, & pro uestra libertate supplicem uobis accedere, simul & liberos uestros, matresfamilias, amplexam tenere, parentes uestros ætate confectos ad se applicare, redigere uos in memoriam, qualē se à maioribus acceperitis, obsecrare sacris ac delubris deorum immortalium, pro parentū monumentis, pro uobis ipsis & salute uestra. Hæc si præsens agit, ut dixi, Resp. quid animi estis habituri quæro?

χρηστηρισμός.

CHRESTERISMOS. Quemadmodū pictor coloribus figuras describit, sic orator hoc schemate aut uitas, aut uirtutes eorū de quibus loquitur deformat. LYCONI. Quid in hoc arbitrer bonæ spei reliquū residere, qui omne uitæ tēpus una ac desperatissima consuetudine producit? Nā simul atque ex prioribus diei, nimia cibi ac uini satietate, uia meridiano tempore. Plenus crapula est experrectus primū oculis mero madidis, humore obcæcatis, uisu grauidis lucē constanter intueri nō potest: deinde cōfectis uiribus, utpote cuius uenæ non sanguine, sed uino sunt repletæ, se ipse erigere nō ualet, tandem duobus innixus languidus, qui cubando sit defatigatus, tunicatus sine pallio soleatus præ lectulo, palliolo frigus à capite defendēs: flexa ceruice, summissis genibus, colore exangui protinus ex cubiculari lectulo excitatus, in tridiniū trahitur, ibi præsto sunt cottidiani pauci, eodē studio excitati cōuiuæ. Hic uero princeps paulum illud reliquum

reliquum quod habet menti ac sensu, poculis extrudere ex ea festinat, bibendo prouocat, lacessit, sicut in hostiũ prælio quàm plurimos superarat, atque adfixerat, amplissimam sibi uictoriam paratam existimans. Interea procedit simul & illud tempus & potio, oculi uinum lachrymãtes caligant, ebriosum ipsi uix ebrij cognoscunt. Alius sine causa iurgio proximũ lacessit: alius somnio deditus, ui cogitur uigilare: alius rixari parat. Alium turbas uitantem, ac domum reuerti cupientem, retinet ianitor, pulsat, exire prohibet domũ, interdictum demonstrans. Inter alium cõtumeliose extra ianuam electum, uacillantem puer sustentat, ac ducit pallium per lutum trahentem. Nouissime solus in triclinio relictus, non prius poculum ex manibus emittit, quàm somnus oppressit bibentem, ac dissolutus artubus, ipsum poculũ suapte natura dormienti excidit.

BRACHYEPIA. Hoc fieri solet, cum orator breuitate sententiæ præcedit auditoris expectationem. LYSIAE. Quæres à me, quo iure obtinere possim, quo iure mihi Polienus reliquit, prætor dedit possessionem. Leges me defendunt, ad te non pertinent: hi ueritatem sequantur. Item eiusdem. Sed uos æquum est uoluntatem dispicere. Nam cõsilio uoluit, fortuna lapsus est: homo fuit, fatetur concedendum nomina posse. Hoc enim deorum est proprium.

βραχυεπεία. Fort. βραχυλογία

SYNOECIOSIS. Hoc schema docet diuersas res coniungere,

συνοικείωσις.

coniungere, & communi opinione cum ratione aduersari: & habet magnam uim, uel ex laude uitium, uel ex uitio laudem exprimendi. HYPERIDIS. Nam hominis auari atque asoti, unum atque idem uitium est. Vterque enim nescit uti, atque utriq; pecunia dedecori est. Qua re merito utrique pari pœna afficiuntur, quos pariter non decet habere. Item LYSIAE. Quapropter pergam in multos largitionem abstinentiæ testimonium nō credideris. Multo enim confidentius hoc genus hominū furatur. Nam quo maius eget, ad sumptum ambitionis, audacius facit rapinam, ut huic ipsi ambitioni copia suppeditare possit. Item DEMOSTHENIS. Cum ei quidā obiecisset, matre Scyta natum, respondit. Non miraris igitur, quod Scyta matre barbara natus, tam bonus & clemens euaserat? Item eiusdem. At ego hunc propterea malum esse existimo, quia nimium se gerit seuerum. Namq; ex hominibus humanitatē ac misericordiam tollere, maximū signum maliciæ uidetur. Ego contra deos precor. Namq; eiusmodi ciuem habemus, qui ad supplicium sumendum in omnes partes sit inexorabilis.

ἀπορία. APORIA. Hoc schema efficitur, cū quæritis quid aut quemadmodum pro rei dignitate dicimus, nec repperire nos ostendimus. LYSIAE. Nec iam rationē inuenimus, quæ flecti posse speremus. Ita nos omnibus modis tentatos, acerba, ac nimiū tua facultas affliget.

affliget. Item HEGESIAE. Non hæc est ut uulgari uerbo appellatur calamitas. Quid igitur? Quod proprium imponam nescio, nisi illud unũ tantam esse erumnæ magnitudinem, ut omnem fortunæ superbissimã crudelitatem, ingenij miseria superarit.

PARASIOPESIS. Hoc est cum aliquid nos reticere dicimus, & tamẽ tacitum intelligitur. Et hoc utendum est, cum aut notam rem esse auditoribus arbitramur, aut suspicionem excitare maiorem retinendo possimus. LYCVRGI. In præsentia iudices iniussu populi quæ improbissime gesserat reticebo: de falsis eius literis quas ad senatum miserit, nihil dicam, illi sæpe interminati sitis omittam. Nam & hæc uobis nota sunt, & quæ nouissime multo indigniora commisit, quàm primum cognoscenda. HYPERIDIS. Cogis me iniuriæ tuæ causam proferre. Nihil agis, non dicam, sed ipsum tempus eam patefaciet.

παρασιώπησις.

PAROMOEON. Hoc schema & omœoteleuton & omœoptoton, ferè non multum inter se distant, tamen quid intersit, & ex unius cuiusq; supposita sententia cognoscere poteris, & multo diligentius ex Græco Gorgiæ libro, ubi pluribus uniuscuiusq; ratio redditur, sed hoc paromœon uerborum efficit similitudinem, ita uti hoc est. Nam disputandi aut suadendi est aliud idoneum tempus. Cum quidem aduersarius armatus præsto est, resistendum est huic non uerbis, sed armis.

παρόμοιον.

ὁμοιόπτωτον

OMOEOPTOTON. Hoc in duobus uerbis eundem habet casum, aut eandem nouissimam syllabam. Id est huiusmodi. In rebus aduersis cui præsto est consiliũ, non potest deesse auxilium. Item SOSICRATIS. Nam qui secundis rebus libenter adsentiuntur, idem simul ac se fortuna contristauerit, primi insidiant.

ὁμοιοτέλευτον.

OMOEOTELEVTON. Hoc minus euidens est quàm superius, & minorem affert auribus iucunditatem. Nam neque tam paria duo uerba sunt, neque eundem habent casum & sonum uocis, quã Græci προσῳδίαν appellant. Id est huiusmodi. Nam Resp. nostra ad hunc statum gloriæ peruenit, non multitudine hominum, sed seueritate legum.

ἰσόκωλον.

ISOCOLON. Hoc autem duabus aut pluribus sententijs breuibus, & inter se paribus exigitur, ita uti hoc est. Nequaquam mihi diues est, quamuis multa possideat, qui neque finem habet cupiendi, neque modum statuit utendi. Nam & multum desiderare, egentis est signum: & nihil parcere, egestatis est initiũ. Seorsum est beneficium, dare libenter, iniuriam facere nolle. Nam dando beneficium, extemplo beneuolentiam, nõ faciendo iniuriam, duntaxat odium uitamus.

ἀντίθετον.

ANTITHETON. Hoc pluribus modis fieri solet, & habet in omni genere orationis summam utilitatem. Quare separatim demonstrandum est de unoquoque genere eius. Vnum est, cum contrariæ res inter se conferuntur.

conferuntur. CHARISII. Alter eorũ erat in dando benignus, alter erat in accipiendo astutus. Hunc omnes cõquirebant, ne ab eo uiderẽtur. Huius em̃ pudor erat omnibus iucundus. Illius autẽ impudentia ipsi suauis, cæteris amara. Hoc idem fieri potest in una persona, ita uti fecit Dinarchus, cum ipse de se diceret. Olim in adolescentia sedulo omnem gloriam sectabar, at nunc in senectute summum me ambitionũ inuasit odium. Tum facile multis opitulabar, nunc iam meipsum tueri uix possum. Tum mihi beatissimus uidebar, si quàm pluri/mis fecissem. Nunc contra uereor, ne quid mihi desit ad necessariũ ætatis meæ cultum. Tunc ego ipse pro Rep. fortiter arma capiebam, nunc præter quàm laudare eos qui Remp. armati defendunt nihil ualeo. Est autem genus huius, quod in eadem sententia priori uerbo cõtrarium, quod est infert & cõiungi solet. ISIDORI. Nõ ille stulticia aut furore impulsus, tam graues labores frustra subiret sed ex acerbitate laboris, iucundos uoluptatis fructus sibi parabat. Aliud est item, quod superiorẽ infert, sed consequenter, ita uti fecit Demetrius Phalereus. Nobis primũ dij immortales fruges dederũt, nos quod soli accepimus, per omnes terras distribuimus. Nobis maiores nostri Remp. reliquerunt, nos etiam socios nostros de seruitute eripuimus. Itaq; & amplissim⁹ nobis honos ab omnibus habet̃, & propter hui⁹ honotis dignitatẽ, superbiæ nostræ nemo uestigiũ experit̃.

ἐπικοπή. EPICOPE. Hoc fieri solet, cum alicui rei uehementer confidimus, & nostro iure iudicibus largimur, ut quemadmodum uidetur illis constituant, atq; eo pareamus. HYPERIDIS. Sed ego iam iudices summũ ac legitimum quod exposui meæ causæ ius omitto, uobis quod æquissimũ uideatur, ut constituatis permitto. Non enim uereor quin etiam sit nouũ uobis instituendum, libenter id quod postulo, propter utilitatem communis consuetudinis sequamini.

παῤῥησία. PARRHESIA. Fere cõtrarium est hoc superiori. Nã in hoc uehemẽter cũ iudice agendũ est, & uitiũ aut erratũ eius audacter corã eo reprehẽdẽdũ, sed diligẽter hoc ferẽdũ, & raro adsimulãdũ est inuitos necessario dicere, ne magis cõfidẽtia q̃ dolore excitati uideamur, atq; ita non fides, sed odium iudicum cõsequatur. DEMOSTHENES. Sed ego liberã uocem ueritatis apud uos omittam. Non, inquam, nec reticebo quod salus cõmunis dicit. Flagitat uestra opera ✳quirites, in tanto resp. periculo est. Vos em̃ defectis temere omnibus credendo, & quorum ignauissima sunt consilia, eorum sententias utilissimas existimando. Item LYCVRGI. Sed uos iudices, uos hæc facere debetis. Nam cum in sententijs feriundis nocentibus remisse paratis, uos in forum studium ad spectandum excitatis.

Athen.

ἐτυμολογία. ETEOLOGIA. Hoc schema efficitur ratione breui & sententiosa, ita ut quod dubium est uisum, ad certam

certam fidem adduci uideatur. Quod uobis quirites in suadendo adsentiuntur, uos fallere possunt. Nam dictum ad uoluntatem auditoris obscuratũ erat quæstione utilitatis, sed ab his qui suadent quod uobis iucundum est, decipi non potestis. Non enim sententias uestras ualent commutare, nisi uobis euidens bonum sui cõsilij patefecerint. Item eius. Et si acerbum uobis quod dicturus sum uidebitur, tamen æquo animo audiendũ est. Nam ferè uerum consilium, quod initio auditu graue est, in posterum cognita utilitate sit iucundum.

TAXIS. Hoc fit, cum unaquæq; res nouissimorum uerborum sentẽtia clare distinguitur. STRATOCLES. Nam uehementer eorum uitijs inuehi non licebat, reticere omnino nõ expediebat, suspiciose loqui potissimum placebat. Item THIMACHI. Itaque ut familiares uidebantur, hos necessitudine opitulandi adstrinxit, hosq; ignotos iusta beneuolẽtiæ causa inlexit.

τάξις.

P. RVTILII LVPI DE FIGVRIS ELOCVTIONIS, POSTERIORIS LIBRI FINIS.



RHOMANI AQVILAE DE NOMINIBVS FIGVRARVM ET EXEMPLIS LIBER. EX ALEXANDRO NVMENIO.



HETORICOS petis longioris moræ ac diligentiæ, quàm pro angustijs temporis, quo me profectio urget, ideóque postea plenum hoc tibi munus reddemus. In præsenti aũt nomina ipsarum figurarum cum exemplis percurrisse sufficiat, tantum prælocutus, quò maxime orator ab oratore differat: unum aut hoc certe esse præcipuũ, figuras sentẽtiarum atque elocutionũ. Nam inuentio rerum cum acutis hominibus, quos tamen oratores nondum appellare possis communis est, illorum uerborum Latinorũ scientia & usu, uel grammaticus sibi uindicare. Illi quoq; mores qui τρόποι nominantur, ab eadem hac arte, id est grammatica, non minus diligenter sunt cogniti quàm ab oratore, si quatenus cuiq; generi materiæ adhibere eos debeat, orator melius intellegit. Figurandarũ sententiarũ & elocutionũ proprium oratoris munus est. Hoc enim genere & parua extollit, & angusta dilatat, & cum celeri

tate

tate tam ornatum pleriſque & uim & pondus uerbi ac ſententijs ad permouendos quidem animos auditoris aut iudicis nihil æquale eſt. Quod ſic facillime intellegitur, ſi quæ ſunt figurate enunciata, apud magnos oratores detractis figuris eloqui uelis. Inuenientur enim nequaquam dignitate aut uim fandi retinentia. Sed figurarum, ſicut ſupra diximus, aliæ ſunt ſententiarum, quæ διανοίας σχήματα appellant: aliæ elocutionis, quæ λέξεως σχήματα uocantur. Percurramus igitur ſententiarum figuras. Naturæ eſt em̃, prius ſentire quàm eloqui.

προδιόρθωσις	Præcedens correctio.
προσωποποιΐα	Perſonæ confictio.
ἠθοποιΐα	Moralis confictio.
ἀποσιώπησις	Reticentia.
ἐπιτροχασμός	Percuſſio.
εἰρωνεία	Simulatio.
πῦσμα	Quæſitum.
παράληψις	Præteritio.
ἀποστροφή	Auerſatio.
διαπόρησις	Addubitatio.
ἐρώτημα	Interrogatio.
διατύπωσις	Deſcriptio uel deformatio.
ἀντεναγωγή	Compenſatio.
διασυρμός	Eleuatio uel irriſio.
μετάστασις	Tranſmotio.

Prodiorthoſis.

προδιόρθωσις.

PRODIORTHOSIS. Præcedens correctio. Hæc figura, ubi aliquid necessarium dictu, & insuaue audiētibus, aut odiosum nobis dicturi sumus præmunit. Exemplum apud Ciceronem frequens. Quanquã sentio, quãta hoc cum offensione dicturus sim, dicendum est. Tale pro Gallio. De conuiuio luxurioso, ut clamor, ut conuicium mulierũ, ut Symphoniæ cantus. Videbar mihi uidere alios intrãtes, alios autem exeuntes, partim ex uino uacillantes, partim hesterna potione oscitantes. Versabatur inter hos Gallius unguẽtis oblitus, redimitus coronis. Humus erat lutulenta uino, coronis lãguidulis, & spinis cooperta pisciũ. Quod si hoc ipsum esse aliqui diatyposin, hoc est descriptionem uolunt, intellegant nos nõ de uniuerso loco, sed de executione singularum rerum loqui, quas ita persecutus est, ut etiam minima quæque demonstraret.

προσωποποιία.

PROSOPOPOEIA est personæ confictio. Hæc figura plurimum in se continet dignitatis, cum Remp. ipsam loquentẽ inducimus, aut defunctos aliquos quasi excitamus ab inferis, & in conspectu iudicis collocantes oratione hos circumdamus. Talis est illa pro Cælio Appij Cæci persona inducta contra Clodiam ita dicẽs. Mulier quid tibi cum Cælio? quid cum adolescentulo? quid cum alieno? Sæpe enim quæ nos ex nostra persona dicentes, uix ferant iudices, supposita dignitate personæ liberius dici & conuenientius poterunt.

Ethopœia

ETHOPOEIA, moralis cõfictio. Hæc figura differt à superiore, eo quod ibi & personas fingimus, quæ nusquàm sunt. hic certis quibusdam uel personis uerba accommodare adfingimus, uel ad improbitatem earũ demonstrandam, uel ad dignitatem. Tale est illud pro Quintio. Quod Sextus Næuius ridet nostram amentiam, scilicet cum ab eo officia boni uiri desideramus, & queadmodũ natus, inquit, & quemadmodũ educatus sum memini. Vetus est, descurra diuitem facilius, quàm patremfamilias fieri posse. & cætera.

ἠθοποιΐα.

APOSIOPESIS, reticentia: cum intra nos supprimimus ea quæ dicturi uidemur, quod aut turpia, aut inuidiosa, aut alioquin nobis grauia dicturi sunt, ut est Demosthenicum illud procemium. Non pari ego & aduersarius periculo ad iudicium uenimus, sed mihi quidem nolo quicquam initio dicendi ominosius proloqui. Interdum etiam utimur hac figura, quasi ad alias properemus. Tale est Vergilianum illud,

ἀποσιώπησις.

Quos ego, sed motos præstat componere fluctus.

EPITROCHASMOS, percursio. Hæc rursum figura differt à coaceruatione. Quod cum illa res uniuersas pluresue in eundẽ locum confert, hæc distantia plura inter se percurrens uelocitate ipsa circumponit, ut si uelis dicere, Cæsar in Italiam euolauit Corfinium di midio delectam ceperat, urbe perociebatur, Pompeium persequebatur.

ἐπιτροχασμός.

εἰρωνεία. IRONIA simulatio frequentissima apud oratores, ubi figura aliud uerbis significamus, aliud re sentimus. A quo genere figuræ prooemiū pro Ligario sumptum est. Nouum crimen P.C.& ante hunc diem inauditum.& cætera.

παράλειψις. PARALEPSIS, præteritio. Frequens est huius figuræ usus, ubi quasi prætermittentes quædā, nihilominus dicimus. sicut pro Milone tota illa quæstio inducta est, qua docet è Rep. occidi Clodium. Quod si nō possem, inquit, diluere crimen ut dilui, tamen gloriose hæc prædicere Miloni liceret. Item de domo sua contra Clodium. Vides ne non radicitus euellere totum tribunatum ? & cætera inquit, quæ prætermittere se ait. Nihilominus dicit. Vtemur autē hoc adiumento, in his quæ infirma uel inuidiosa nobis futura sunt, si directo dicāt.

ἀποστροφή. APOSTROPHE, auersatio. Necessaria plerumq; figura, ubi quæ ad alios dicta uolumus, ad alios dicere uidemur. Sic plerumq; conuertimus orationem in reum ad iudicem, cum illa tamen quibus aduersarium alloquimur, iudici alligentur. Acutissimum exemplum in Philippicis Demosthenis, ubi quibus uerbis populū Atheniensium monitum uult, eadem se dici apud Græcos & Arcadas & Messenios concionatum inuidiose. Et M. Tullius cum sæpe aliâs, tum pro Roscio conuertit orationem ad Crisogonum, ab illo loco rogator atq; te Crisogone.& cætera.

Diaporesis

DIAPORESIS, addubitatio. Hac utuntur, cum propter aliquas uolumus uideri dubitare, & quasi ab ipsis iudicibus consilium capere, quo potissimum genere orationis utamur. Quale est pro Cluentio procemiũ. Equidem quò me uertam iudices nescio, negemus fuisse illam rem. & cætera. Item pro Cornelio. Pugnem aperte contra nobilissimorum hominũ uoluntates, studia, consilia, cogitationésque eorum aperiam. & cætera. quæ quasi dubitans an sibi facienda sint dicit.

διαπόρησις.

EROTEMA, interrogatum. Eo utimur, ubi exaceruando aliquid interrogamus, & augemus eius inuidiam, hoc modo. Fuisti illo in loco, dixisti ne hæc gesta esse, renunciasti ea quibus decepti sumus. Hæc enim si sine interrogatione dicantur ad hũc modum. Hic fuit illo in loco, & ita esse gesta dixit, & falsò renunciando nos decepit, hæc prolata minus inuidiose proferentur.

ἐρώτημα.

PYSMA, quæsitum. Hoc genus ex superiore eo differt, quo ad interrogatum una uoce tantum responderi potest, uel à negante, uel à confitente. Quæsito autem occurri non nisi pluribus potest, hoc modo si dicat: qua igitur ratione bellum geremus, quæ auxilia nobis parata erunt? quis erit qui subuenire uelit, cum tam acerbe socios tractauerimus?

πύσμα.

DIATYPOSIS, descriptio uel deformatio, ubi rebus delectis, personarum & formas ipsas, & habitus describimus & exprimimus: ut Tullius hoc modo.

διατύπωσις.

 Ponite

Ponite ante oculos Rullum, hasta posita in Pōpeij castris, cum suis formosis finitoribus actionantem. Item plenius pro Milone. Si hæc non gesta audieritis, sed picta uideritis, & deformat Milonem in rheda sedentem penulatū cum uxore. Item Clodium cum equo & dilectis uilla egredientem. Eodem modo pro Roscio & de Glaucia. Nōnne uobis hæc quæ uidistis oculis, cernere uidemini iudices non posita, nō impetum repentinum, nō uersatur ante oculos ipse Glaucia. & quæ sequūtur.

ἀντεναγωγή

ANTENAGOGE, compensatio. Est autē huiusmodi, ubi aliquid difficile & contrarium cōfitendum est, sed contra inijcitur non minus firmum, qualia sunt hæc de rege Ptolomæo apud Ciceronem. Difficilis ratio belligerandi, at plena fidei, plena pietatis. Et si dicas, magnus labor, multa pericula opponūtur, at gloria ex his immortalis est consecutura.

διασυρμός.

DIASYRMOS, eleuatio uel irrisio. Ea figura est, qua ludentes quæ dicūtur ab aduersarijs, dissoluimus, Qualis est ille locus pro Murena in Sulpitium, totus de iure ciuili.

μετάστασις.

MESASTASIS, transmotionem quidam inter figuras nominauit, cum rem à nobis aliò transmouemus, non ita ut ibi causam constituamus. Alioquin iam nō figura erit, sed species quædam eius status, quē qualitatis aut ex accedenti appellant, secundū Hermagoram. Cæterum alibi in parte aliqua orationis senten

tiam

tiam hoc modo figuramus, quale est apud Demosthe nem initio defensionis pro Ctesiphone. Cum bellum, inquit Phocense conflatum esset & non per me, nõdum enim ego ad Remp. accesseram. Tale est illud pro Cor nelio. Videri potest de ærario: refertum, inquit, tribuni-cis legibus, exhaustum à quibus sit ipsi sciunt.

Hæ ferè sunt ab elegãtissimis electæ figuræ sentẽtia-rũ. quibus si ut adolescẽs acerrimo ingenio utebaris, na ctus ꝓprio motu animi, aut etiã existimatiõe lectionis Tullianæ: prius etiã quod numeros earum, nomináq; perceperis, nihil mirum est. Omnia enim ferè quæ præ-ceptis continentur, ab ingeniosis hominibus & in dicen do se exercentibus fiunt, sed casu quodam magis quàm scientia. Ideóque doctrina & animaduersio adhibenda est, ut ea quæ interdum sine ratione nobis occurrunt, semper in nostra potestate sint, & quotiens res postula uerit, à nobis ex præparato adhibeantur. Nunc ad figu ras elocutionis transeamus, quia in traditione primum mihi uidetur demonstrandum, quot genera sint elocu-tionis, quótque modis eis utamur.

Est igitur omnis oratio aut soluta nulla inter se ne-cessitate numerorum, neq; composita membris quibus-dam, uel determinata certa circũscriptione uerborũ. Ea plerũq; in sermone assidua, & in epistolis utimur. Inter ponitur, aut & in dialogis, orationibus, ubi aliquid simi le & proximum sermoni uolumus effingere. Aut perpe

tuæ quã Græci ξωμένην λέξιν appellãt,quæ ita cõnecti-tur,ut superiorem elocutionem semper proxima sequatur,atq; ita seriem quãdam significatus rerum explicet. Ea præcipue historiæ descriptioni conuenit,quæ tractũ effusum genus eloquendi,non conuersum,neque circũscriptum desiderat.Habet sæpe in iudiciali genere dicẽdi usum necessarium,siquando quasi decursu quodam ita uolumus,ut illa se habet in oratione Miloniana.Occidi,occidi non spurium Melium, qui annona leuanda iacturisq; rei familiaris & cætera.In uitam Clodij inuehitur.

Alia autem quæ ex ambitu constat,quem ambitum Græce περίοδον appellant. Est autem ea quæ sententiam certa quadam circumscriptione definit,atq; determinat,qualis est hæc.Si quantũ in agro locisque desertis audacia potest,tantũ in foro & in iudicijs impudentia ualeret, nõ minus nunc Aulus Cecinna cederet impudentiæ,quam tũ cum in faciunda cessit audacia.Sed hic ambitus constat ex membris, quæ κῶλα Græci uocant & cæsis,quæ κόμματα appellant. Membrum quidem est pars orationis ex pluribus uerbis,absolute aliquid significãs,hoc modo.Etsi uereor iudices ne turpe sit ꝓ fortissimo uiro dicere & incipientẽ timere. Cæsum aũt est pars orationis,nondum ex duobus aut ex pluribus uerbis quicquam absoluti significans hoc modo. Et si uereor iudices ne turpe sit,nõnunquam tamen cæsam di-

ſam dicimus orationem, quotiens non efficiuntur uerba ex cõnexione membrorum, ſed ſingula quamuis ſignificantia proferantur ad iſtum modum. Quis eſt iſte Lollius armiger, Catilinæ ſtipator, tui corporis concitator, tabernariorũ percuſſor, latitator fori, depopulator curiæ. Et alibi apud eundem oratorem, comites illi deiecti manus erant tuæ, ut quiſquis te familiaritate attigerat, ita maxime manus tua putabatur.

Conſtat autẽ ambitus ex duobus mẽbris, ex tribus mẽbris, ex quatuor interdũ, & ſi nõnulli ex uno mẽbro ambitũ putant poſſe cõpleri, quam μονόκωλον πεϱίοδον appellant. Ego autem non uideo quem admodum periodos cognominetur, & nõ potius colum ſiue unus, ſi unum ſit.

His demonſtratis quæ & ipſa poſſit aliquis figuris elocutiõis enumerare: cæteras perſequemur, ſi illud præ dixerim⁹ optimam & efficaciſſimam orationem futurã, ſi & hos ambitus habuerit de quibus diximus, & in qui buſdam partibus continuo rationem illam perpetuæ elocutionis aſſumpſerit, & nõnũquàm cæſis interrupta fuerit. Nam ubi omnia periodis explicantur, ſacietatem & faſtidium ex ſimilitudine parit, qualia ſcripta eorum, qui Iſocraten male imitati ſunt. quippe cũ ipſe Iſocrates in hoc genere à quibuſdam improbetur. At ubi ſem per continuatur oratiuncula, quaſi reſpirationes ex interuallis atq; diffinitionibus periodorũ interponũtur

& audientẽ

& audiẽtem & dicentem fatigat. Vbi uero cæſa ſemper oratio eſt, nihil à ſermone imperitorũ differre uidetur. Quare promiſcenda ſunt hæc & rebus pro conditione eorum accommodanda.

Differt autem figura elocutionis à figura ſententiæ hoc, quod ſentẽtiæ figura in mutato uerborum ordine, uel tranſlato, manet nihilominus. Elocutioni autẽ ſi diſtraxeris uel immutaueris uerba, uel ordinem eorum ſeruaueris], manere non poterit.

εἰρωνεία.

IRONIA ſentẽtiæ figura, quam hoc modo enũciabo. Hic enim egregius autor communium commodorum cuſtos, defenſor reipublicæ, ſalus & columen ciuitatis, de quo contraria ſcilicet intelligi uelim, mutabo uerba ordine eorum uerſo, uel tota elocutione aliter explicata ſic. Namque iſte cuius ope & auxilio uidelicet ciuitas nititur, manet ut ironia eadem, neq; lædetur uerborum immutatione. At uero ſi figura elocutionis ſit, quam relationẽ, Græce ἐπαναφορὰν uocamus, quæ eſt huiuſmodi. Ille autor diſcordiarum, ille dux ſeditionum omnium, ille in pace tumultuoſus, ille proditor in bello, Et illam partem orationis repetitam ſæpius in initium membrorum aut cæſorum quæ figuram ſuſtulero, & tantum ſemel dixero ſubiungens: & cætera hoc modo. Ille qui ſeditionum autor, diſcordiarum cõcitator, in pace tumultuoſus, in bello proditor fuit, figuram elocutionis ſuſtuli. Nonnunquàm autem imò

plerũq;

plerunq; concurrere poteſt, ut ſentētiæ figura cōiungatur cum elocutionis figura, qua hoc modo enunciatum eſt. Illa amator patriæ egregius, ille Reip. cuſtos, ille defenſor libertatis ac legum, cū hoc de eo dicatur, de quo contraria intelligi uolumus, & ironiam eſſe, quæ figura ſententiæ eſt: & epanaphoran. De qua cum maxime diximus quæ eſt elocutionis, nūc ad inſtituta pergamus.

Sunt igitur, figurarum elocutiones aliæ, ad ornandam tantum, & quaſi ad pingendum orationem accommodatæ: quibus princeps Gorgias Leōtinus uſus eſt, ſed ſine modo. Et ideo breuis oratio eſt, & quæ initio audientis nouitate permouerat, faſtidium meruit. Iſocrates autē poſt eum parcius, nec non etiam ipſe Demoſthenes, ſed tanta moderatione, ut nuſquam in tædium recurrat. Eas ergo primum exponemus.

ἀντίθετον.

ANTITHETON. Oppoſitum ex contrarijs. Hæc figura conſtat ex eo, quod uerba pugnantia inter ſe, paria paribus opponuntur. Cuiuſmodi breuiſſimū eſt, illud Ciceronis. Domus deerat, at habebas, pecunia ſuperabat, at egebas, in pace, ad uexandos ciues acerrimus, in bello ad expugnandos hoſtes inertiſſimus.

ἰσόκωλον.

ISOCOLON. Exæquatum membris. Fit aūt quotiēs non pugnantibus inter ſe, ſed paribus tātummodo uerbis, duo uel etiam plura membra, quæ κῶλα dicimus explicātur, ut ſi dicas hoc modo. Claſſem ſpecioſiſſimā inſtruxit, exercitum pulcherrimum & fortiſſimum ele-

git, addere etiam licet sociorum maximam, & fidelissimam manum cõparauit, & longius eodem modo prægredi dum ne in fastidium incurras.

παρισον.

PARISON. Propè æquatum. Differt autem ex superiore, quod ibi membrorum uerba paria sunt numero. Hic uno uel altero addito. aut in superiore membro, aut in postremo pariter excurrũt, ut si locum enunties, neq; gratia & diuitijs locupletum corruptus, neq; minis & denunciatione potentum perterritus, neq; difficultatibus & magnitudine rei à proposita magnitudine delectus. Hoc enim postremũ pluribus uerbis quam superiora enunciatum membrum longius produxit, quod fieri & in primo potest, sed ibi opportuni9 si quo longius erit cæteris, initio prænunciatur, in posteriore autem si ad postremum producitur.

ὁμοιόπτωτον

OMOEOPTOTON. Simile in casibus. Hoc ex eo nomen accepit, quod membra illa, id est, illa, id est, κῶλα, in eosdem casus cadunt ad hũc modum. Huic igitur socios uestros criminanti, & ad bellum uos cohortanti, & omnibus modis ut in tumultu essetis molienti. Hæc enim tria in eundem casum determinata sunt.

ὁμοιοτέλευτον.

OMOEOTELEVTON. Simili determinatione, differt à superiore, quod illud quidem & casu & sono similia uerba membrorum determinat. Hoc uero non solum casuum similitudine, sed cuiuscunque uerbi atq; enunciationis contentum est. In muros statim curritur,

exercitus

exercitus à socijs accersitur, delectus iuuētuti denunciat.

PARONYMIA, leuis imitatio. Hæc figura, ita ornat orationem, ut in nomine aut in uerbo interdum syllabam, nonnunquam littera immutata, diuersa significet, ut si uelis sic enūciare. Prætor iste, uel potius prædo sociorum. Et frequens illud apud ueteres eiusmodi est. Cui quodlibet hoc licet, non indecorem interim & prioris uerbi postremitas, similitudine posterioris excipitur, ut se habet. Legem fragilitas, & quæ tibi nō deerat, erat enim diligentissime scripta. παρωνυμία.

PLOCE, copulatio. Ea figura elocutionis, in qua idē uerbum aut nomen bis continuo positum diuersa significat, ut est illud. Sed tamen ad illum diem, Memmius erat Memmius. Ita enim hoc bis positum est, ut superius quidem nomen tātum significet hominis, posterius uelit intellegi eundem qui semper fuerit, ac sui similem. πλοκή.

PALILOGIA, iteratio. Hæc figura repetito eodem uerbo aut nomine, nō diuersa uult intellegi, sed idē, quod significatur efficere uehementius. Cuiusmodi est hoc. Ferrum ferrum, inquit, & hoc in iudicio dicit, ter eijciatq; proterui. Repetitum enim hoc ferrum indignitatem rei atq; audaciam eius: in quem dicitur impensius significat. Nec solum nomen aut uerbum, sed pars orationis iterari ad eundem usum potest, ut cum dicitur. Tu tu Antonio Cæsari ruenti, atq; omnia permiscere, παλιλογία

cupienti causam belli ciuilis dedisti. Atq; hæ duæ figuræ, superior, & ista ipsa de qua locuti sumus, non ad ornandam magis & exornandam orationem, ut illæ superiores, sed ad accendendam pugnam dicendi ualent, sicut uel magis pleraq; earum quæ consequẽtur. Ideóq; & Aristoteli & iteratio ipsa uerborum ac nominum, & repetitio frequẽtior, & omnis huiusmodi motus, actioni magis & certamini quàm stilo uidetur conuenire. Qua de re in tertio Rhetoricarum libro artium differit. Verum docet nos & Demosthenes & Cicero, eam optime orationem esse compositam, quæ cum illa ornamenta parium & cõtrariorum, & immutatorum uerborum habeat, ex quibus & ipsis tamẽ sæpe nõ ornatior quàm uehementior fit oratio, si in tempore & cum modo assumatur: tum his quæ ueræ adfectionis speciẽ præferunt texetur. Ita enim maxime exemplum & imaginem ueritatis continebat.

ἐπανάληψις.

EPANALEPSIS, repetitio. Hæc figura tantũ à priore distat, quod in illa quidem una pars orationis bis repetitur: tum cõiunctum, tum interposito uno aut altero uerbo, quo uehementior elocutio uidetur fieri. At in hac ex plurium uerborum cõtinuatione repetita. Item quæritur, ut si dicas: Patriæ suæ quisquam ó dij immortales, exitium est machinatus. Hoc non potest. Iam non potest, inquam, libera hæc ciuitas esse.

ἀναδίπλωσις.

ANADIPLOSIS, replicatio. Rarum apud oratores figuræ

ſiguræ genus frequentius apud poëtas, ſiquando tamē & inciuilem orationem incidit, mediocrem dignitatem habet. Intereſt autē inter hoc & illa duo ſuperiora tantum, quod hic ea quæ in ſuperiore membro poſtrema ponuntur, in poſteriore prima repetuntur, ad hunc modum. Concurrerat ad tantæ rei nuncium, ſicut commune ciuitatis periculum monebat, ſenatus frequens, equeſter ordo uniuerſus. Tale eſt & illud Terētianum, Negat Fannium eſſe hanc ſibi cognatam Demipho. Hanc Demipho negat eſſe cognatam.

PROSAPODOSIS, redditio. Nomen hæc figura ex eo accipit, quod idē nomen in poſtrema parte membri, aut eadem quæcunque pars orationis redditur, eſt connexa. unde id membrum aut his ambitus cepit, ut ſi uelis hoc modo eloqui, cum quid quaſi indigneris aut doleas tibi. Sceleratiſſime omniū imputare omnes calamitates ſuas debet Reſp. tibi. Aut ſic. Hæc ó dij immortales, in ciuitate moliri auſus eſt Glaucia.

προσαπόδοσις.

EPANAFORA, quod relegatum uocant. Hac figura uel frequentiſſime & Demoſthenes, & inde Tullius, & omnes uehementes oratores utuntur: unde præcipue & ipſi commoti uideri uolunt, & iudicem commouere. Conſtat autem ex eo, quod eadem pars orationis ſæpius per ſingulos ambitus, aut per ſingula membra, interdum etiam breuis per cæſa quæ κόμματα appellant, hoc modo. Verres calumniatorem apponebat.

ἐπαναφορά.

bat, Verres de causa cognoscebat, Verres pronũciabat. Aut si dicas. Ille uenire hostes nunciauit, ille uos in motũ belli compulit: ille in tumultu ut ciuitas esset effecit. Per ambitum autem repeti potest eadem pars orationis sic. Tam diu Tiberius Gracchus populo gratus fuit, quàm diu leges ad uoluntatem eius, non ad utilitatem Reip. compositas ferebat, tam diu C. Gracchus, quamdiu legibus agrarijs & frumẽtarijs, & cæteris profusionibus ærarijs multitudinem imperatam promerebatur. Tam diu Saturninus plurimum potuit, quàm diu easdem illas frumentarias largitiones, & agri diuisiones pollicebatur.

ἀντιστροφή.

ANTISTROPHE, conuersio. Species huius figuræ cum eandem ferè uim habeat, contraria est superiori, eo quod ibi ab eadem parte orationis sæpius incipitur, hic in eandem partem desinitur. Cuiusmodi est hæc pro Fonteio. Frumenti maximus numerus è Gallia. peditatus amplissimæ copiæ è Gallia. equites numero plurimi è Gallia.

συμπλοκή.

SYMPLOCE, connexum. Hæc figura ex utraque earum, quas supra demonstrauimus, composita est, utramque orationis speciem circumdat. Nam & incipit sæpius ab una parte orationis, & totidem in unam atque eandem desinit, ut hæc se habet. Quis legem tulit? Rullus. Quis tribus sortitus est? Rullus. Quis decemuiros creauit? Idem Rullus.

Polyptoton

POLYPTOTON, ex pluribus casibus. Hanc figurã ex eo nominauerunt, quod cum sæpius initio ab eadem parte orationis stat, illa ipsa pars declinationibus casuum, aut generibus, aut numeris immutatur. Casuum declinationibus hoc modo. Senatus est summi imperij consilium. Senatui Reip. cura mãdatur. Ad Senatum in dubijs periculosisque rebus omnis ciuitas respicit. Generibus autem hoc modo. Pulchra autẽ hæc fama contigit ciuitati, si optime meritum ciuem damnauerimus: pulchrum erat exteras nationes existimare infestiores nos esse bonis quàm malis. Pulchre communibus utilitatibus cõsulemus, si quos oppressos & hostes cupiere nos circumuenerimus. Numeris autem sic. Grata semper singulis fuerunt, quæ commodi eorum causa constituta sunt. Gratum ille superior Africanus senatoribus fecit, qui primus eius ordinis subsellia à populo liberauit.

πολύπτωτον

SYNONYMIA, communio nominis. Vtimur autem eo genere elocutionis, quoties uno uerbo non satis uidemur dignitatem aut magnitudinem rei demõstrare, ideóque in eiusdem significatione plura conferũtur, ut si dicas, prostrauit, afflixit, perculit.

συνωνυμία.

TAVTOLOGIA. Eandem pluribus uerbis significat hoc schema. Differt autẽ perexiguo proxima à superiore figura. Ibi etiam singulæ partes ex ordine idem significantes ponũtur: hic unius nominis aut uerbi prius

ταυτολογία

bi prius positi uis deinceps pluribus uerbis explicatur, ut si dicas, Senatus Pop. q́ꝫ Rho. summum consilium, à quo ordine iura exteræ nationes petunt. Hic enim unũ nomen senatus, prosecutionem accipit ex pluribus uerbis non aliud significantibus. Qui enim summum consilium dicit, & eum à quo exteræ nationes iura petunt, non aliud quàm senatum dicit, sed prosequendo latius ornauit elocutionem.

κλῖμαξ. CLIMAX, quod Græci uocãt, ascensus nominetur à nobis. Malo em̃ ascensus, quàm scalam aut gradiculos, ut quidam, dicere. Est autẽ figura perq́ꝫ decore & à Demosthene cõmendata, in qua postremũ quodque uerbum in priore membro aut parte aliqua elocutionis positum, in superiorẽ cursum assumpta iniicitur, atque ita uelut gradibus quibusdam cõnectitur oratio, ad hunc modum. Ponam enim ipsum Demosthenicũ uersum, Et non dixi quidem hæc, nec scripsi quidem: nõ profectus sum autem ad legationem, nec profectus quidem: non persuasi autem Thebanis, nec persuasi quidem. Hæc autem animaduertitis, quãto ea latius dicta sint, quàm si simpliciter enunciasset, & dixi hæc & scripsi, & in legationem profectus sum, persuasi Thebanis. Sic em̃ Tullius pro Milone. Neque uero se populo solum, sed etiam senatui cõmisit: nec senatui modo, sed etiam publicis præsidiis & armis. Neque his tantum, sed etiã eius potestati, cui senatus totam Remp. commisit.

Parte

Parte autem usus est figura. Nam in tertio gradu contentus fuit dicere, neque his tantum, ne rursum totum illud repeteret: neque solum publicis præsidijs & armis tantũ, uidelicet quia & in longum & insuaue futurũ erat. Egregie autem, & ut mihi uidetur feliciter, Licinius Caluus in Vatinũ. Non ergo pecuniarum magis repetendarum quàm maiestatis, magis quàm Plauciæ legis, neque legis magis quàm ambitus, neque ambitus magis quàm omnium legum omnia iudicia perierunt.

Solutum. sic enim uoco, quod ἀσύνδετον Græci uocant. Fit autem ita, ut demptis disiunctionibus & propositionibus, quibus uerba & non uerbis nominibus aut appellationibus particulis consecuntur, singulatim unumquodq; enunciamus. Cuius rei frequentissimum exemplum est per totas orationes M. Tullij. Sed uel hoc unum ad exemplum sufficiet. Exopto uim edicti, seueritatẽ prætoris. faueo oratori, cupio, opto damnari Apronium. In his enim animaduertimus, nullam neq; disiunctionem, neque propositionem interpositam. Facit autem figura hæc & ad celeritatem, & ad uim doloris aliquam significandam, qua plerumq; cum commoti sumus, hoc modo incidere solemus. Illud etiam præceptum habeto, autori ueræ causæ nunquam timendum esse, ne nimium sit in figuris sententiarum. Si enim fieri possit, ut omnes non ad aliquam utilitate figurentur, non uitandum. Verum & optabile est elocutionis figu

ris modum adhibendũ, & his maxime quas diximus, ad ostensionem magis quàm ad certamen facere, in quibus paribus paria reddantur, aut simili casu aut sono determinantur. In his etiam iteratione uerbi, aut repetitione, aut aliquocunq; huiusmodi motu accidunt, in elocutione tam diu commorandum erit, quàm diu non in fastidium & satietatem audientis incurrit. Melius itaque est pluribus huiusmodi figuris uti, & exemplis uariari elocutionẽ, quàm diutius in hisdẽ manere.

DIsiunctum siue iniunctũ. Hæc figura ita ornat & amplificat orationẽ, ut diuersis redditionibus uerborum membra quæ uocamus κῶλα, disiungat ac separet siue duo siue plura, hoc modo. Capuam colonis deductis occupabũt, ac etiam præsidio communient Nuceriam: Cumas multitudine suorum obtinebũt, cætera oppida præsidijs deuinciẽt. Tale est & illud. Veniet igitur sub præcone tota Propontus atque Hellespontus, addicetur communis Oralytiorum atq; Cilicum, Mœsia & Frygia. Veniet Propontus atque Hellespontus, idem conditioni legiq; parebunt. Animaduertere autẽ potes nihil interesse, utrũ in postremis partibus membra disiungantur, uicissitate uerborum, an in primis an hoc uicissim fiat.

διεζευγμένον DIEZEVGMENON, siue epizeugmenon, disiunctũ siue iniunctum. Hoc genus enumerationis diuersam habet uim à figura superiore. Ibi enim copia uerborum

borum iactatur, hic breuitas. Nam ut in superiore singulis membris singula diuersa reddimus, ita hic plura in uno coniungimus. Quale est hoc. Quorum ordo humilis, fortuna sordida, natura turpi oratione abhorret. Hoc enim postremum abhorret, ad tria refertur. Sitn autem hæc figura tum ita ut in postremo sit pars orationis, quæ duo aut plura membra coniungat, tum in primo, tum in medio in lectionem, sic ἐπιβολὴν uocemus licet. Præstat autẽ uim orationi pluribus uerbis in eandem rem collocatis, non idem significantibus, sed maius semper ac maius aliquid, hoc modo. Verberatur, cruciatur, necatur.

PLEONASMOS. Plus necessarius eius figuræ usus. In eo est ut uerba quidẽ adijciamus, non tam enunciandæ rei necessaria, quàm ut ex his magnitudo uel dignitas, uel moralis aliqua commentatio, aut deniq; species motura iudicem circũponatur. Alioquin si nihil eorum additio uerbi efficit, uitiosa erat. Itaq; si dicas, M. Cato ille, quãuis sufficiat nomen tantũmodo posuisse, uidearis significasse addito ille. Item hoc. Quæ mala est ista uoluntaria seruitus? Cum possit satis significatum esse, quæ nam est ista uoluntaria seruitus, plus quidem habuit ex eo quæ malum positum est. πλεονασμός

ELLIPSIS, id est detractio, cõtraria superiori figura. Ornatur oratio, cũ uerbũ aliquod detrahimus à sua significatiõe, hoc modo. Et illi quidẽ quia se morte ἔλλειψις

inimici repulit, ignosco. Videntur autẽ mihi iudices, qui sententias pro illo tulerunt, nã multas fuisse audio. Hic apparet tum illud deesse. Videntur autẽ mihi & iudices idẽ sensisse uel ignouisse, sed quia intellegebatur: is detractum est, ut ipsa celeritate cõmotior esset enunciatio.

Hæc sunt ueræ elocutionũ figuræ, animaduersione dignæ. Iam illud sua sponte intellegere possit, sæpe plures elocutionis figuras cõcurrere. Nam qui sic loquitur, Athenienses Asiæ partẽ eam quæ Ionia cognominata est, colonis cõmunierũt: Dores Italiæ eam regionẽ quæ Græcia est nominata occupauere, tres in unum figuras cõtulit, isocolon, omœoptoton, diezeugmenon. Itemq; hoc & in cæteris figuris accidere poterit. Illud ad postremũ præcipiendũ uidetur, Ne ꝓposita tibi figura, quæras elocutionẽ his subiungere, si ita uerba colligas, ut in eam figuram quam destinaueris incidant. Infirmum enim hoc & puerile erit.

Hæc consuetudo multa elocutionis, in qua figuras huiusmodi recognoscas, & assiduitas stili cũ ipsa exercitatio cõmouerit dicendi facultas. Item in has formas ultro incurrit, ut cũ quibus, & quo tempore utendum sit, possis dijudicare. plurimũ optimorum Demosthenis præstabit M. Tullio, nedum copiam imitatur, in nimietatem incidamus cauendum est.

RHOMANI AQVILAE DE NOMINIBVS FIGVRARVM LIBRI, FINIS.



IVLII RVFINIANI DE FIGVRIS SENTENTIARVM ET ELOCVTIONIS, LIBER.



HACTENVS Aquila Rhomanus ex Alexandro Numenio, exinde ab eo præteritas, alijs quidem proditas subtexuimus schemata dianœas.

IRONIA, partes eius chleuasmos siue epicertomenesis. Charientismos siue scomma. Astismos, diasyrmos, oudenismos, sarcasmos, apophasis siue eteologia, aporia, anacœnesis, aganactesis, apodoxis, apoplanesis, aphorismos siue diorismos, aræ, deesis, diabole, dianœa, apophonema, dialogismos, epiplexis siue epitemesis, omœosis, icon, omœon, epagoge, epitrope, euche, epiphonema, enthymema, epanalepsis, prupergasia siue proparasceue, parrhesia, paradoxon siue hypomene, protrope, pathopeia, syncrisis siue anthitesis, hyperbole.

IRONIA. Elocutiuncula Salustiana commodissime exprimitur, cum aliud in pectore reclusum, aliud in lingua promptum habeamus, & sententiam enuncia- εἰρωνεία.

 tionis

tionis in contrarium à uerbis accipitur. ut apud Vergilium: Scilicet is superis labor est. Apud Tullium pro Ligario: Nouum crimen Caij Cæsaris. & cætera. In Clodium & Curionem: Tu uero festiuus, tu elegans: tu solus urbanus, quem decet muliebris ornatus. & cætera. Ironiæ aūt spēs sex, Chleuasmos siue epicertomenesis: Chariētismos siue scōma: Astismos, Diasyrmos, Exuthenismos, Sarcasmos.

χλευασμός.

CHLEVASMOS siue epicertomenesis. Hæc figura risum excitat, & seuere pposita, uafre excutit, eludens personarū aut rerū omparationē. ut apud Vergiliū: Méque timoris Argue tu Drance. Apud Ciceronē. Quasi uero ego de facie tua catamite dixerim, uel aliâs potuisti cōtumeliosius facere si tibi hoc Parmeno alloqui, ac nō ipse Parmeno nūciasset.

χαριεντισμός

CHARIENTISMOS siue scōma. Hac figura fit festiua dictio, cū amœnitate mordax. ut apud Ciceronem: Infirmo corpore atq; ægro colore, ut ipse indicare p.u. Et apud eundē. Facit eni ut uultū ipsius, & illam usque ad talos demissam purpurā cogitetis.

ἀστεϊσμός.

ASTISMOS urbana dictio. Hac figura fit, exercitatis alijs ingenua festiuitas. ut apud Ciceronem. Respicite respicite iudices hominum fortunas, respicite Fabricij senectutē. Cū hoc respicite ornandæ orationis causa sæpe dixisset, respexit ipse. at Fabritius à subsellijs demisso capite discesserat, & aliâs negabat uirum iustū, nequā esse Verriniū: & illi alij execrabātur sacerdotem,

dotem, qui tam nequam Verrem reliquisset.

DIASYRMOS. Hæc figura fit, cũ rẽ aliquã aut personã eleuamus. ut apud Tulliũ. Est adhuc quod admirari uos uideo, non Verres, sed Quintus Mutius. Et in eodem. Sed repente tanquã è poto circa eo factus est Verres, redit ad se, atque ad mores suos. Et alibi. Quid ad hæc Næuius ridet? scilicet nostram amẽtiam, qui in uita sua rationem summi officij desideremus, & instituta bonorum uirorum requiramus.

διασυρμός.

EXVTHENISMOS. Figura hæc fit, cum rem aliquã extenuamus, & cõtemptã facim⁹. ut apud Luciliũ. At magnum fecit, quod uerbis Græca Latinis miscuit. Apud Tulliũ pro Cinna. Eieci ego te armatis hoibus, non deieci, ut tantum facinus non in æquitate iuris, sed in una litera latuisse uideatur. Item in Philippicarum secunda. Nam quod quærebas quomodo redissem, prima luce, nõ tenebris. Deinde cum calceis & toga, nullis caligis, nec lacerna. Cato apud Athenienses. Antiochus epistolis bellum gerit, calamo & atramẽto militat.

ἐξουθενισμός

SARCASMOS. Hæc figura quibusdam uidetur eadẽ quæ chleuasmos, sed aperte perfectissimis ꝓpria significatione descripta est. Peculiariter enim fœdiora ea significamus, non tamen sine dicacitate concinna. ut apud Vergiliũ. Nouimus & qui te transuersa tuẽtibus hircis. Apud Ciceronem. Sexte noster, quónam etiã iura Lycurgis? Et pro Cælio. Quod facere uehementius.

σαρκασμός

nisi

nisi mihi intercederent inimicitiæ, cum istius mulieris ui ro fratre uolui dicere semper, hic erro.

ἀπόφασις.

APOPHASIS, siue eteologia, uenustum schema, ubi quasi alio interrogante, nobis ipsis respondemus & rationem reddimus. Cicero pro Tullio. Siqui in foro occiderit, iniuria occiderit. Quamobrem quia ius constitutum nullum est: quid si se telo defenderit, nō iniuria? quid ita quia constitutum est? Cæsar pro Bithynis. Quid ergo syngraphæ, nō sunt, sed res aliena est. Et hactenus ubi nobis respōdemus, aliâs ubi aliis. Quod nisi arte præcedit, causam prodit: ut apud Vergilium, interrogante Adero, quod negare non poterat, subtiliter occurrit, ne furtum fecisse existimetur. An mihi cantando uictus non redderet ille? Testis interrogatus à reo, non fustibus uapulasset innocens, inquit? Aut cum dicitur. Quæro an occideris hominem, & respondetur, latronem, ut confessionem præcurrat defensio.

ἀπορία.

APORIA, eadē est & diaporesis, addubitatio quædam. Cum simulamus quærere nos, unde incipiendum: quid potissimum dicendum, an omnino dicendum. Cumque artificialiter simulamus non sibi res inuenire, non paratos uenisse. Cicero in Verrem. Quemquemnam recte admones, Polyclitum esse dicebant. Et de domo sua apud pōtifices. Tibi literas ille misit, quas aut nunquam misit, aut si misit, in concione recitari noluit. Itaq; siue ille misit, siue tu protulisti, certe consilium

tuum de honore Catonis nudatum est.

ANACOENOSIS. Communicatio est,cũ aut ipsos aduersarios consulimus,aut cum iudicibus delibe ramus.Cicero in diuinatione.Decedente iam me hercu les extra hanc contentionem,certamenq́ʒ nostrum & re liqua,est & idiotismos. Item pro Quintio. Si Dupon- dius tuus ageret Sex. Næui,si in paruula recapitulatio nis aliquid uererere,statim ad Gaium Aquiliũ,aut eo- rum aliquem qui consuluntur cucurrisses,cum ius amici tiæ,societatis,adfinitatis ageretur.Item ibidẽ.Ego hunc pro te hos cõsulo post tempus,& in aliena re, quoniam tu in tua re cum tempus erat consulere oblitus es. Quæ- ro abs te Gai Aquili, L.Lucille, P.Quintilie,M. Mar- celle,uadimonium mihi,nõ obiȷ́t quidam socius & ad- finis meus,quo cum mihi necessitudo uetus controuer sia dare,pecuniaria recens intercedit.& cætera.Item pro Sextio. Si recte uestram bonitatẽ atqʒ prudentiã agno ui enim,multum me fallit.si conq. r.s. primum expecta ri Cato,si uos in eo loco essetis, quid aliud faceretis? Et alibi.Communem rem puta tu,ac uos huic propositos. Vergilius. Fuit & tibi talia Sancire genitor Dauni, mi- serere senectæ.

ἀνακοίνωσις

AGANACTESIS,indignatio. Quæ fit maxime ꝓ- nunciatione. Ennius in Iphigenia. Menelaus me obiurgat,id meis rebus regimen restat. Vergilius. Can- tando tu illum aut unquã tibi fistula cera, Iuncta fuit?

ἀγανάκτησις

Cicero pro Sylla. Fero ego te Torquate iam dudũ fero.

ἀπόδωξις. APODOXIS siue apoplanesis, Reiectio uel probatio quarundam rerum, quasi in quæstionẽ non uenire dignarum, neque oportuisse aut ab aduersarijs poni, aut à nobis quæri, aut à iudice postulari. Quod schema mire facit accelerate fugiendum, ut & tacuisse, & tamen non timuisse uideamur, ut in re difficili & contraria non hæreamus. In qua figura breuiter morati ad aliud statim trãsire debeamus. Cicero ꝑ Cælio. Equitis R. autẽ esse filium, criminis loco ab accusatoribus n. h. p.

ἀποπλάνησις. APOPLANESIS est, aut iudicis à re contraria nobis auocatio, quam cum desiderat, aut ab aduersario commouetur, ut quærat nos obscurando & miscendo & promittendo quidem dicturos nos, sed suo loco ad aliam rem auocamus. & rursum dum dicimus sensim ad aliud transimus, & ab eo quod contra nos est auocatur, & suspenditur iudex: uel cõiuncta rerum multitudine implicatur, ut non de uno, sed de pluribus putet sibi sententiam esse dicendam. ut pro Cluentio fecit Cicero. In qua oratione tenebras se offudisse iactauit iudicibus Cluentianis. Intellegãt nihil me nec subterfugere uoluisse reticendo, nec obscurare dicendo. ego me iudices ad eam causam accedere, quæ iam per annos octo non usq; eo efficaciam profecto deinde uersatam esse in iudicio pecuniam constat totum caput, deinde unum quidem nemo erit tam inimicus Cluentio usque ad finem.

ad finem capitis ipsius.

APHORISMOS uel diorismos, descriptio rerũ per reprehensionem, quæ exprimit & corrigit uim sen tentiæ, & potestatem. Quare potest uideri species emen dationis: namque temere dixeris reprehendet. Tullius. Quanquam illa non pœna, sed prohibitio sceleris fuit. Aut aliàs. Ciues, inquã, si hoc nomine appellare fas est. ἀφορισμός.

ARIA, execratio. Execratio oratoria apud Ciceronem. O scelus, ó portentum in ultimas terras exportandum. Apud Vergilium. At tibi pro scelere exclamat ꝓ talibus ausis. Dij siqua est cœlo pietas quæ talia curet. Persoluat grates dignas. ἀρειά.

DEESIS, obsecratio uel obtestatio, qua deos oramus, aut homines. Cicero pro Deiotaro. Per dexteram istam tuã ego obtestor, per ego has lachrymas: Pro Roscio. Meta Ironias rogat, oratq; te Chrysogone apud deos. Vergilius. Per superos atq; hoc cœlum, per ego has lachrymas, dexteramque tuam te. Plautus. Ita te deos obtestor per senectutem tuam. δέησις.

DIABOLE, criminatio & quasi denunciatio eorum quæ futura sunt. Cice. pro Milone. Erit ille atq; in luce se & die. &c. Terẽtius. Videre uideor iam illũ diem quo hinc egens profugi & aliquò militatũ. Apud Vergilium. Sed non ante datã cingetis mœnibus urbẽ. &c. διαβολή.

DIANOEA. Hæc figura fit proprie, cũ proponitur nõ id quod fieri oportet, sed quod fit. Tullius. Do διάνοια.

lobella autem quemadmodum homines nobiles usque iniuriam fortissime perseuerat. Vergilius. Furor arma ministrat. Applicatur huic figuræ etiam chria sententia necessaria. ut Cato in Thernũ. Post censuram qui uentrem suum non pro hoste habet, qui pro Rep. non pro sua obsonat: qui stulte spondet, qui cupide ædificat.

ἀποφώνισμα. APOPHONISMA, sententia responsiua. ut apud Cælium. Fac uelis perficies. Apud Tullium. Literarum radices amaras, fructus dulces.

διαλογισμός. DIALOGISMOS. Hæc fit ita, cũ quis secum disputat, & uolutat quid agat, uel quid agendum putet. Apud Terentium. Quid igitur faciam? Vergilius. En quid ago? Rursus ne irrisa priores experiar? Cicero pro Cluentio. Dem iudicibus mihi. Igitur nihil quæretur. In Verrinarum libro primo. Si populo redimitur, mihi præda de manibus eripitur. Quod est igitur remedium, quod?

ἐπίπληξις. EPIPLEXIS siue epitmesis. Fit hæc figura cum iurgamus aut coarguimus. Cicero in Catilinam. Patere, tua consilia non sentis, quæ nostrum ignorare arbitraris. Terentius. Non ego te uidi manum. Vergilius. Non ego te uidi Dammonis pessime caprum?

ὁμοίωσις. OMOEOSIS. Inest ibi paradigma pabolæ. Omœosis est, cum per similitudinẽ res præstantur. Cuius species sunt primæ duæ, paradigma & parabole. Harum distantia est, quod paradigma facit uera exempla,

pla, parabole ficta ostendit.

PARADIGMATOS quidē triformis est ratio. Nā exemplum aut personas tantum exhibet sine sermone, aut sermonem sine personis, aut simul utrumq; personam sine sermone. ut Cicero in Catilina. Neque enim potuisset aut illa hala usque assis sceleratos ciues interimere. Sermonē sine persona, Catonis est dictum. Pedibus compensare pecuniam. Sed sermone pariter & persona. Cicero pro Roscio. Est ne hoc illi dicto atq; facto Fimbriano simillimum. Rursum parabola & ipsa tripartita est, per Iconomœon epagogen. παράδειγμα.

ICON fit, cum perfectæ formæ similes conferuntur. Vergilius. Talis Amyclei domitus Pollucis habenis. Cicero de P.R. Mare quod sua natura tranquillum sit, uentorum ui agitari & conturbari solet. sic P.R. εἰκών.

OMOEON. Hæc figura fit, cum ex partibus aliqua similitudo colligitur. ut Vergilius. Sic oculos, sic ille manus, sic ora tenebat. Etiam in actu fit omœon. ut isdem Vergilius. Non aliter quàm si immissis ruat hostibus, omnis Carthago aut antiqua Tyros. Cicero in Verrinis. Subcinctam Scyllam lupis & canibus, cū pubetenus uirgo sit similem esse, Verris & comitem illius, quibus quasi canibus succinctus sit. ὅμοιον.

EPAGOGE. Fit hæc ex rerum similium collatione uel argumentorum, salua tamen similitudine rerū. ut Vergilius. ἐπαγωγή.

Improuisum aspris ueluti qui sentibus anguem, Pressit humi nitens. Et Cicero pro Roscio. Comparat occupationes Iouis optimi maximi, Syllæ rebus gestis propius. Argumento autem. ut Lucius. Nam si tu fluctus undasque è gurgite salso tollere decreueris, uenti prius, Hæmatium uentum inquam tollas t.c.q.i.l.

ἐπιτροπή. EPITROPE. Hæc fit, cum figurate cōcedimus, quod uelit quis faciat. ut Vergilius Aen. pri. Sequere Italiam uentis, pete regna per undas. Et Cicero. Quod expectas proficiscere nimium iam diu te imperatore tua illam. e.d.

εὐχή. EVCHE, precationes. Vergilius. Da nunc Tybri pater ferro, quod missile libro. Cicero in Catilina. Cū inuocat Iouem ad pœnam coniuratorum. Atq; ita concludit. Aeternis supplicijs uiuos mortuosq; mactabis.

ἐπιφώνημα. EPIPHONEMA. Hæc sententia in fine expositæ rei cum adfectu enunciatur. Cicero in Verrinis. Non uitam liberam, sed mortis celeritatem precabantur.

ἐνθύμημα. ENTHYMEMA. Fit cum periodos orationis ex contrarijs sententijs astringitur. Apud Lucilium. Si me nescire hoc nescis, quod quærere dico, quare diuinas quicquam, aut quare debes ipse & si scis q. b. e. scire hoc d.t. Cicero in diuinatione. Qui te neque uelle sua causa, nec si cupias p.a.r.i. id est, mea fuit his. & cætera.

ἐπανάληψις EPANALEPSIS. Repetitio sententiæ propter aliam necessariam causam, non ut fit in figuris elo-

cutionis

cutionis, ſed apud Lucilium. Vel cōcilio ueſtrum quod dicitis, olim cœlicolæ adfuiſſemus priore concilio. Cicero pro Rabirio. Libenter ſi eſſet integrum profiterer. Idem Saturninum C. Rabiri manu interfectum, nihil me iſte clamor commouet, uſque hoc libenter inquam profiterer.

PRVPERGASIA, uel paraſceue, præmunitio. Qua ante utimur, ut confirmaret id quod ſubiecturi ſumus. Vt ſi teſtem producturi ſumus, ante eſt, ei fidem habendam eſſe doceamus. Quare uelut generalis locus, & tractatus communis eſt. Cicero pro Milone. Ante præmunit licere hominem occidere, & cum ſubito occiſum P. Clodiū iure & ſine inuidia, cū ita dicit. Negant intueri lucē eſſe fas ei, quia ſe eſſe hominem occiſum fateatur. In qua tandem ciuitate hoc dem.

πρsprings—

PARRHESIA, oratio libera, quam Cornificius licentiam uocat. Cicero pro Ligario. Suſcepto bello Cæſar geſto, etiam ex parte magna nulla coactus. & cætera. Contra idem. Quid aliud egimus Tubero, niſi ut quod hic poteſt, nos poſſemus, interdum adulanter inducitur. Hic adulatio eſt pro arbitrio, perduellionis libere, cum ait. Quin continetis uocem ueſtram indicem ſtulticiæ teſtem paucitatis.

PARADOXON ſiue hypomene, ſuſtentatio uel inopinatum. Hoc ſchema ſuſpendit ſenſum, Deinde ſubicit aliquid eò contra expectationem auditoris

toris siue magnũ siue minus, & ideo sustentatio uel ino pinatum dicitur. Cicero pro Ligario. Hinc prohibitus non ad Cæsarem ne iratus, non ad domũ ne iners, non aliquam in regionem non concau. ill. q. s. & cætera.

προτροπή

PROTROPE, adhortatio ad aliquam rem est, & palilogia. Vergilius.

Nunc nunc insurgite remis hortor uos socij.

Cicero in Verrem. Hi actionis liberi, uos quod ad uestram famam senatusque consulta pertinet iudices, prospicite atq; consulite. & cætera.

παθοποιΐα.

PATHOPOEIA. Hæc uel odio, uel iracundia, uel misericordia cõmouetur. Vergilius. Domus interior gemitu miseróque tumultu miscetur. Cicero pro Roscio. Nemo erat qui nõ arderet, illa omnia mallet, quàm uidere in Sex. Roscij bonis dominātē. & cætera. Apud eundem in Verrem. Clamor interea fit, tota domo pugna, inter seruos rubri atque hospitis. & cætera. Alio loco. Cædere ianuam saxis, instare ferro, ligna & sarmenta circumdare, ignemque subeo e.p.

σύγκρισις.

SYNCHRISIS, siue anthithesis, comparatio rerum atq; personarum inter se contrariarum. ut ego proiector quod tu peccas, tu delinquas. ego arguor pro malefactis, Helena redeat uirgo, pereat innocens: tua reconcilietur uxor, mea negetur, filia mea. Cicero pro Murena. Vigilias tu'de nocte, ut cõsultoribus tuis respondeas: ille ut mature quò incendit cum exercitu perueniat.

niat.& cætera. Item in Verrinis. Iſte multo ſceleratior & nequior quàm ille Adrianus, aliquãto etiam felicior fuit.& cætera.

HYPERBOLE, alijs tropus uidetur: Cæterum fit, cum excedit ueritatẽ ſententia. Apud Vergilium. ὑπερβολή.

Qui candore niues ante irent, curſibus auras.

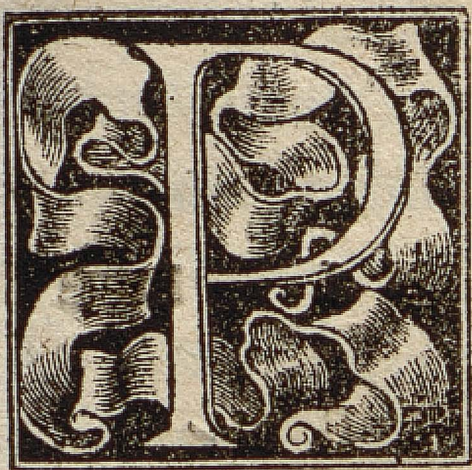
Apud Tullium. Campus ipſe me cauſam p.d.l.

IVLII RVFINIANI DE FIGVRIS SENTENTIARVM ET ELOCVTIONIS LIBRI. FINIS.



IVLII RVFINIANI DE SCHEMATIS LEXEOS.

προόληψις.



ROLEPSIS est schema λέξεως, id est, figura elocutionis, cum ante numerus reddit uerbis, quàm res personæ affiniant. ut Nec tantũ Rhodope miratur & Ismarus Orphea. Et, Interea reges (ingenti mole Latinus, Quadriiugo uehitur curru. Latine appellari potest præsumptio uel anticipatio.

σύλληψις. SYLLEPSIS est, cum duabus diuersisque sententijs & rebus unũ datur uerbum, minime utrisque conueniens. ut, Inclusos utero Danaos & pinea furtim Laxat claustra Sinon. Laxat eñ & ad Danaos referri nõ põt, sicut ad claustra. Et, Optime Graiugenûm, cui me fortuna precari, Ac uitta comptos uoluit prætendere ramos. Non enim sicut cui prætendere ramos, ita & cui precari potest uideri ratione connexum. Et, His quidam signis atq; hæc exempla secuti. Hæc Latine dicitur correptio.

ζεῦγμα. ZEVGMA est, cum unum uerbum communiter multis sententijs iungitur ad omnes pari significatione

gnificatione pertinens, & adnexum. ut, Aeneas urbe & socijs & classe relicta. Latine hæc figura dicitur ligatio uel adnexio.

HYPOZEVXIS est, cum singulis rebus, sententijsque, singula debita uerba iunguntur. ut, Procumbunt piceæ, sonat icta securibus ilex, Fraxineæque trabes cuneis, & fissile robur Scinditur, aduoluunt ingentes mōtibus ornos. &, Venit hyems, terit Sicyonia bacca trapetis. Glande sues redeūt læti, dant arbuta syluæ. Et uarios ponit fœtus autumnus, & alte Mitis in apricis coquitur uindemia saxis. Hæc figura Latine uocabitur subiunctio uel subinsertio, uel subnexio. ὑπόζευξις.

EPANALEPSIS est, eorundem uerborum simul positorum, eiusdemque sententiæ post multa interiecta, cum aliqua periodi conclusione facta repetitio. ut, Huc pater ó Lenæe, tuis hic omīa plena Muneribus, tibi pampineo grauidus autumno, Floret ager, spumat plenis uindemia labris, Huc pater ó Lenæe ueni. Et, Pastorum musam Dammonis & Alphesibœi, Immemor herbarū, quos est mirata iuuenca. Certātes quorū stupefactæ carmine lynces. Dāmonis musā dicemus & Alphesibœi. Latine hæc figura dicitur resumptio uel repetitio. ἐπανάληψις.

EPANAPHORA est, cum ab eodem uerbo plures inchoatæ sententiæ incipiunt. ut, Hic gelidi fontes, hic mollia prata Licori. Hic nemus, hic ipso tecum consumerer æuo. Et, Num fletu ingemuit nostro? num ἐπαναφορά.

lumina flexit? Num lachrymas uictus dedit, aut misera tus amantem est? Et, Bellum o. terras hospita portas. Bello armantur equi, bellum hæc armenta minantur. Et, Ver adeo frondi nemorum, uer utile syluis. Et, Nocte leues stipulæ. Melius enim Latine hæc figura dicitur iteratio.

παλιλογία PALILOGIA est, cum uerbum quod in prima sententia est ultimum, in sequēte primum. ut, Pierides uos hæc facietis maxima Gallo. Gallo cuius amor tantum mihi crescit in horas. Et, Addit se solam timidisq; superuenit Aegle. Agle Naiadum pulcherrima. Et, Deiphobum uidi lacerum crudeliter ora, Ora manusque ambas. Et, Concurrunt Tyrrenæ acies. Latine dicitur egressio.

ἀναδίπλωσις. ANADIPLOSIS est eiusdem uerbi continuatim repetitio. ut, Longum formose uale, uale inquit Iola. &, O Corydon Corydon, quæ te dementia cepit. Et, Me me assum qui feci. Latine dicitur hæc figura duplicatio.

ἐπαναδίπλωσις. EPANADIPLOSIS est, cum idem uerbum in eadem sententia & primum est, & extremum. ut, Cæsaris & nomen, & famam tot ferre per annos. Tithoni prima, quod abest ab origine Cæsar. Et, Ante nouis rubeant, quàm prata coloribus ante. Et, Vnū illud tibi nate dea, próque omnibus unum. Et, Ipsum obtestemur, ueniamq; oremus ab ipso. Latine dicit inclusio.

Metathesis.

METATHESIS est, cū quod ante dictum est, post ponitur: & quod post dictum est, anteponitur. ut, Eripis ut perdas, perdis ut eripias. μετάθεσις.

DIACOPE siue diastole est, cum inter duo eadem uerba diuersum ponitur aliquid medium. ut, Cul patusue paris diuûm inclementia diuûm. Et, Duc age duc ad nos. &, Scis Proteus scis ipse. Latine dicitur separatio. διακοπή.

PARENTHESIS est, cum ordinata ac legitima sententia interrumpitur per alienum extrinsecus, diuersamque sententiam. ut, Vare tuum nomen superet modo Mantua nobis. Mantua uæ miseræ nimium uici na Cremonæ. Cantantes sublime ferunt ad sydera cygni. &, Ipsiq; suos iā morte sub ægra Discissos. Latine hæc figura dicitur interruptio uel interiectio. παρένθεσις.

ANTITHESIS est, cum uerbum uerbo pari potestate per contrarium redditur. ut, Seque nouo ue terum deceptum errore locorum. &, Voluitur ille uomens calidum de pectore flumen Frigidus. Latine con trarium uel oppositio potest dici. ἀντίθεσις.

PLOCE, cum idem uerbum sententiáue ad consum mationem superioris retorquetur. ut, Vos ó quibus integer æui. Quale forsitan & illud accipi potest, Pan etiam Arcadia mecum si iudice certet. Pan etiam Arcadia dicat se iudice uictum. Latine dicitur implicatio uel retractatio. πλοκή.

παρονομασία. PARONOMASIA est, secundum prædictum uerbum, positio alterius, ipso poscente sensu. ut apud Terentium. Nam inceptio est amentium, haud amantium. &, Tibi erunt parta uerba, huic homini uerbera. Quale illud poterit forsitan uideri, Nec quisquā errantes acies læturumq; ferentis Sustentare? Contra & aliter, Pubesque tuæ, pubesque tuorum. Latine dicitur adnominatio uel adfictio.

παραγμένον PARAGMENON est æque similis figura, cum & supradicto uerbo aliud deriuatur. ut, Vltro Ipse grauis, grauiterque ad terram pondere uasto Concidit. Et, Oppetere ingentem, atque ingenti uulnere uictum. &, Voce uocat Hecaten. Ire iter, & castris audebit uellere signa. Latine deriuatio dicitur.

ἐπανόρθωσις EPANORTHOSIS est, cum supradictum uerbum uerbo sequenti corrigitur. ut, Non subripere, hoc est furari. Latine dicitur correctio.

ἐπιστροφή. EPISTROPHE est, cum in eadem uerba plures sententiæ desinūt. ut sic aratus inæquali tonsore capillos, occurri, rides si forte subucula pexæ Trita subest tunicæ, uel si toga dissidet impar Rides, Quale forsitan sit Similis si cura fuisset. Tunc quoque fas nobis Teucros armare fuisset. &, Impius ante aras, atque auri cæcus amore. Latine dicitur reuersio.

κλίμαξ. CLIMAX est, cum ex re in rem gradum tibi sententiæ faciunt. ut, Quæ Phœbo pater omnipotens mihi

mihi. &, Torua leæna lupum sequitur, lupus ipse capellam: Florentem cytisum sequitur lasciua capella. Latine hæc figura dicitur gradatus.

ASYNTETHON est, uel diacliton, cum ratio nulla coniunctione connexa, uelut solutæ sentẽtiæ regulam seruat. ut, Consiliunt, partim galea clypeóque resultant. Irrita deflexit, partim stringentia corpus. &, Ipsi numerumque modumque carnis, nos æra manus naualia demus. Latine dicitur dissolutio uel inconnexio. Asyntethon autem modo per singula uerba fit. æra manus naualia demus. Et hæc eadem terram, mare, sydera iuro. modo per plura uerba, & per ea quæ Græci uocãt κῶλα. Denique quid uesper serus uehat, unde serenas Ventus agat nubes: quid cogitat humidus Auster, Sol tibi signa dabit. &, Nube caua speculantur amicti, Quæ fortuna uiris, classem quo littore linquant, Quid ueniant.

ἀσύντεθον.

EPANODOS est, cum duabus breuibus, pluribusue propositis, ad singularem enarrationem recurritur. ut, Diuellimur inde, Iphitus & Pelias mecũ, quorũ Iphitus æuo Iam grauior. &, Protinus Orsilochũ, & Buthen duo maxima teucrûm Corpora, sed Buthen auersum cuspide fixit. Loricam galeamque inter quâ colla sedentis Inuenit. Latine dicitur euersio uel egressio.

ἐπάνοδος.

Paradiastole

παραδιαστολή. PARADIASTOLE est, cũ similes res discernuntur, contrariis redditis. ut, Triste lupus stabulis, maturis frugibus imbres, Arboribus uẽti nobis Amarillidis iræ. Et dulce satis humor, depulsis arbutus hædis. Lenta salix fœto pecori mihi solus Amyntas. Latine dicitur discriminatio.

διαίρεσις. DIAERESIS est figura sermonis, cum fit rerum distributione. ut, Hic Dolopũ manus, hic sæuus tendebat Achilles. Classibus hic locus, hic acies certare solebant. &, Hic portus alij effodiunt. &, Ferit ense grauem Tymbræus Osirim. Hæc Latine dicitur distributio uel designatio.

ἀντίστασις. ANTISTASIS est, cum idem uerbum repetitur in contrario sensu. ut, Vna salus uictis, nullam sperare salutem. &, Ex illo Corydon Corydon est tempore nobis. Hæc Latine dicitur intentio.

μετάστασις, μετάβασις. METASTASIS est, uel metabasis, cum alloquentis persona ad personam trãsitum facimus, ratione aliqua uel adfectu. ut, Nõ hæc Euandro de te promissa parenti Discedens dederam. Deinde, Et nunc ille quidem spe multum captus inani. Fors & uota facit. Deinde, Infelix funus nati crudele uidebis. Hi nostri reditus expectatiq; triumphi. Hæc mea fides, at non Euandre pudendis Vulneribus pulsum aspicies. Hæc figura dicitur uariatio, aut transitus.

ἀποστροφή. APOSTROPHE est, cum sermo allecto & instituto ordine

ordine in diuersum ac contrarium uertitur.ut, Scipiadas bello duros, & te maxime Cæsar.&, Impulerit ferro.Latine cōuersio dicitur. Inter metastasin & apostrophen hoc interest,quod metastasis personarum multiplicata uariatio est, & ab alia ad aliam, deinde rursus ad aliam,& deinceps gratulatio transitur. At in anastrophe commutatio est personæ ferè unius.

SVnt autem & aliæ figuræ,mire orationi decus ornamentumq; tribuentes.Hoc à superioribus discere te oportet, quod non tam sententiarum perpetuarū sunt figuræ,quàm singulorum penè uerborum, & quod carent appellationibus proprijs. Fiunt autem per casus, numeros,præpositiones,genera,personas,& siqua sunt aliquarum exempla,summatim breuiterq; ponentur.

FIgura per casum genitiuū.ut si dicamus, Constans uir animi,pro constantis animi.Item alia.ut se habent ista.Isq; amens animi,& rumore accensus amaro. &, At non infelix animi Phœnissa. &, Actutum pius Aeneas atque integer æui Ascanius.&, Hic anni grauis atque animi maturus Aletes.&, Si quis dicat pecuniæ diues.ut,Insula diues opum.&,Diues equûm,diues pictäi uestis,& auri. Item,Quas illi læta bonorū.&,Expediunt fessi rerū.&, Ille mihi ante oculos felix functusq; laborum.Egregiusque animi.& siqua sunt talia.

FIgura per datiuum.si quis dicat, Timeo illi,pro timeo illo.& talia.ut, Et pariter comitiq; oneriq; ti-

mentem.&, Tunc decuit metuisse tuis.&, Hæc cum Dardanio Aeneæ miranda uidentur, pro ab Aenea.& quæ antique dicta sunt, cui nomen asylo Rhomanum est. &, Cui nunc cognomẽ Iulo Additur.&, Cui Rhemulo cognomen erat.&, Cui nomẽ Amello Fecere agricolæ. Item siqua sunt & alia.

FIgura per accusatiuum.ut si quis dicat, Togam fusus, pro fusam togam habens.ut se habent ista, Nodóq; sinus collecta fluenteis.&, Scissa comã.&, Roseas laniata comas.&, Tumidusque nouo præcordia regno. &, Infractum hesterno uenas ut semper Iaccho. &, Ecce manus iuuenem interea post terga reuinctum. Et quæ antique dicta sunt. Forsan & hæc olim meminisse iuuabit.&, Numeros memini si uerba tenerem, pro numerorum memini. Item siqua sunt talia.

FIgura per ablatiuũ. Si quis de quopiam dicat, Magnus uirtute, bonus bello, pro in bello.&, Erectus capite incedit. Vt se habent ista, Purpureis cristis iuuenes auróque corusci.&, Sunt mihi bis septem præstanti corpore Nymphæ.&, Vnde prius lætum siliqua quassante legumen. &, Tereti subnectit fibula gemma. &, Qui forte tapetibꝰ altis Extractus. &, Quam tua ni spoliata armis excussa magistro Deficeret. Itẽ siqua sunt talia.

FIgura Græca aut casu uarietas.ut, Montibus in nostris solus tibi certet Amyntas.&, Placidó ne etiam pugnabis amori? pro tecum certat, & cũ amore pugnabis.

bis.&, Reddidit una boū uocē, pro una è bubus. Item similia, aut præpositione detracta. ut, Maria aspera iuro. &, Tyrrhenum nauigat æquor. Item quæ sunt talia.

FIgura per personas. ut si quis dicat, Vos superi Iuppiter precor. Vt sunt ista, Vos ó Calliope precor aspirate canenti. &, Vos ó patricius sanguis, quos uiuere fas est. Item siqua sunt similia.

FIgura per numeros. ut si quis dicat, Populus locuti sunt. ut, Pars in frusta secant, uerubusque trementia figunt. &, Pars calidos latices & ahena undātia flammis Expediunt. &, Sæuitque animis ignobile uulgus. Tum pietate grauem ac meritis si forte uirum quē Conspexere silent. Et siqua sunt similia.

FIgura per præpositionem ad. modo semel & simplicem positam. Vt si quis dicat, aduoluor illū, pro ad illum uoluor. & accedo illum, quasi ad illum accedo. ut, Explorare locos, quos uento accesserit oras. &, Nuncia fama ruit, matrisque adlabitur aures, Euriali. &, Electram Grai perhibent Atlantide cretam. Aduehitur Teucros. Modo simpliciter elatam. ut, Quin aderat ad eum, adgrediar ad illum. & siqua sunt talia.

FIgura per præpositionē in. modo semel simplicē elatam. ut, Inflauit cum pinguis ebur Tyrrhenus ad aras. &, Tu calamos inflare leues, quasi in calamos & in ebur flare. Et apud Salustiū, Atq; eos à tergo incurrūt: quasi in eos incurrerunt. Modo dupliciter elatam. ut,

Induerat Circe in uultus,ac terga ferarum.Induit in flo rem,& ramos curuauit olentes.&,Hunc ut prona iugo læuũ in umbebat in amnem.& si qua sunt similia.

FIgura per uerborũ qualitatem.ut, Caput uelor,pro caput uelo, aut capite uelor. ut, Capite ante aram Frygio uelabar amictu.&, Flaua caput nectũtur oliua. &, Pecudum fuluis uelatur pectora setis.&,Aut pacem Troiano ab rege petendum.&, Populare petentes,pro populari.

FIgura per modos temporum.ut cum dico, Libens fecero,ꝓ faciã.ut, Donec me flumie uiuo Abluero.

FIgura per aduerbiorũ qualitatem.ut cum dicimus, Ad illum cœno.ad uillam moror,pro apud uillam. &,terræ iacet,pro in terra.&, domi militiæq; res gestas. Et,Cuius domo nota est,annos sexaginta nat9.&, Tot annos Bella gero.

FIgura per pleonasmon.ut,Antiquũ obtines ut mor tem occumbere,& obire diem,& uiuere uitam,& pu gnare pugnam, & ire iter,& oculis uidere, & uoce uo cans Hecaten.&, Hunc oro sine me furere ante furorẽ. Ac si qua sunt talia.

FIgura per eclogam uerborum. Vt cum enuncia mus bonos dicere,fortes pugnare. Item,Da bibere, da cœnare.&, Donat habere uiro.&, Cunctaturq; me tu, letumque instare tremescit. &, Da sternere corpus. &, Da iungere dextram. &, Quale per æstum Dulcis

aquæ

aquæ ſalientis. Item, Reſtringere riuo. &, Hoc ridere meum tam nihil.

FIgura per eclogam aduerbiorum.ut cum dicimus, Magnum tonat,tumidum loquitur, magnumque fluentem Nilum.&, Vtq; uolutus ad terras.&, Immane ſonat per ſaxa.&, Nec longum lætabere.&, Graue olentis auerni.&,Horrendum intonat armis.&, Nauibus infandum amiſſis.Et ſi qua ſunt talia.

FIgura per pronomina.ut,Nullus dixeris,pro ne dixeris.&,Quis mulier.

FIgura per eclogam nominum.ut cum dicimus, Bonum eſt uirtus, malum infamia.ut, Dulce ſatis humor,depulſis arbutus hædis.&, Tale tuum carmen nobis diuine poëta,Quale ſopor feſſis in gramine.

IVLII RVFINIANI DE SCHEMATIS LEXEOS, FINIS.



IVLII RVFINIANI DE SCHEMATIS DIANOEAS.



SCHEMATA DIANOEAS, id eſt, figuram ſentẽtiæ intuentibus, aliquo à uulgari & ſimplici cum ratione mutamur. Cum omnes autem quæ orationẽ ſenſu figurant, generaliter figuræ communiterq́ dicantur: hæc tamẽ quæ proprie figura, ac ſpecialiter dicitur, quæ in ſcholis uulgo uſurpatur.

CONTROVERSIAE FIGVRATAE.

Huius ſpecialis figuræ uſus multiplex.

Vnus, ſi dicere manifeſte parum totum eſt, ut dicuntur in eum figuræ, qui ſub conditione abolitionis tyrannidem depoſuit. ut, Præſens tutor libertatis, neque tamen immemor legum ſum, quæ mihi ſemper ſacroſanctæ fuerũt. Hoc eni aduerſariũ percutit, cui non ſemper ſacroſanctæ leges fuerunt. Quale eſt illud forſitan apud Vergilium, Tuq́ prior, tu parce, genus qui ducis Olympo. Proice tela manu ſanguis pius. Nã ſimul cauſam belli ciuilis oſtendit in Cæſare fuiſſe, dum dicit priorem illum debere parcere, ſimul dolorem confeſſa, & in

iudicio

iudicio suo quærit, tanquam ideo parcere prior debeat, quia sit Anchisæ pius sanguis, & ab Olympo genus ducat.

Secundus harum usus est figurarum, cum quid oblique nunciamus, quia dicere palàm minime licet, & inhonestum est. ut, Ferè figuræ in alterum patrem fiunt, cum quid hoc modo patrem uel ligat: placuit conditio patrimonij meo etiam patri, & ago illi gratias, quod ut uxorem hanc potissimum ducere hortatus est. Per hæc enim soceri cupido in aurum detegitur. Quale forsitan Vergilianum illud possit uideri, Illum non populi fasces, nec purpura regum Flexit, & infidos agitans discordia fratres. Non res Rhomanæ perituráque regna. Nam illum sentit & dicit, Non res Rhomanæ perituræ & regna flexere. Verum per res Rhomanæ, latet imperia dicta, sed regna uocat, tanquã non imperijs Rhomanis ista dicantur, sed de quibuslibet regnis.

Tertius usus est harum figurarũ, qui gratia uenustatis adhibentur, qui tamẽ ironiæ est proximus. Sed eiusmodi figuræ quæ iuuenibus in schola lasciuiuntur. ut Cornutus ait, Minimæ naturæ sunt, & parum ganeis foroque conueniunt. Nam in his quæ prodesse aut obesse causæ uidentur, cur quod nolis intellegi dicas? aut cur quod facias intellegi, inuoluas?

PROCATALEPSIS est schema dianœas, cum id quod aduersarius arrepturus est, aut quæ obiecturus, præsumimus ac prædicimus. Vt illud, Neque me Argolica

προκατάληψις.

lica de gente negabo,Hoc primum.&c.Scio me Danais è classibus unũ, Et bello Argolicos fateor petijsse penates. Latine hæc figura dicitur præceptio uel anticipatio.

προκατασκευή. PROCATASCEVE est procatalepsi proxima,cum rei de qua acturi sumus,colorẽ præparamus,atque prætẽdimus.ut in illo, Anna soror, quæ me suspensam insomnia terrẽt, usq; Quæ bella exhausta canebat. Nã primo de insomnijs quæsta est, demum mirari se uirtutem hospitis dixit,& ueram fidem esse, à dijs illum genus ducere:misereri etiã casus & errores,ut uerecundius postea de amore faterentur,quasi in affectum hospitis uel insomnijs, uel admiratione calamitatis inducta sit. Hæc figura dicitur Latine præparatio.

ἀντυποφορά ANTIPOPHORA est figura sententiæ,qua aduersariorum nobis sententias ac dicta proponimus, ac substituimus,in hoc tantum, ut illis respondeamus. ut, Verum anceps pugnæ fuerat fortuna, fuisset Sed perijsse satis semel est,peccare fuisset Ante satis. Latine dicitur oppositio uel obiectio.

σχέσις. SCHESIS proxima figura est antypophoræ,qua aduersariorũ affectum quẽlibet fingimus cui respondeamus.ut in illo, Indignum est Italos Troiam succendere flammis,Nascentem,& patria Turnum consistere terra:Quid face Troianos atra uim ferre Latinis. Hæc nõ ita Iuno proposuit,quasi manifeste Venus indignũ esse dixisset, sed quasi indignum esse Veneri fingeret, uel

uel suspicaretur. Hæc Latine dicitur adfictio.

ANASCEVE est superiorum proxima figura, qua ab aduersarijs maxima proposita destruimus ac redarguimus uelut falsa. ut, Nunc Lyciæ sortes, nunc & Ioue missus ab ipso, Interpres diuûm fert horrida iussa per auras. Latine dicitur destructio uel euacuatio. ἀνασκευή.

EPITIMESIS est etiam proxima figura, cum aduersarijs ijsdem uerbis quibus ab eo lacessiti sumus percutimus. Vt in illo, Quis deus in fraudem, quæ dura potētia nostra. Vbi hic Iuno, quia scilicet Venus dixerat, Si nulla est regio Teucris, quā det tua coniunx Dura. Et bis capti Fryges. Latine dicitur obiurgatio. ἐπιτίμησις.

HYPOCRISIS est figura sententiæ, cum aduersarium gestu, & pronūciatione extollimus, uel abicimus, & spernimus. Vt in illo, Cantando tu illum? aut unquam tibi fistula cera Iuncta fuit? Additur enim, Tu nullus alioqui, illum autē magnū in canendo. Non ego Daphni Iudice te metuam. Qui licet mihi iniquus es, & non recte iudicaturus. Latine dicitur pronunciatio. ὑπόκρισις

IRONIA est figura sententiæ, laudis & orationis, & magnificandi, non sine derisu in cōtrarium tendens. ut in illo, Egregiam uero laudem. & reliqua. Latine dicitur dissimulatio uel irrisio. εἰρωνεία.

CHLEVASMOS est ironiæ proxima figura, cum aliquos amara oratione non sine derisu insectamur ac lædimus. ut, En agros, & quam bello Troiane χλευασμός

 petisti,

petisti. Hesperiam metire iacens. &, Huc age, nulla tuos currus fuga segnis equorum. Latine dicitur insectatio Inter chleuasmon autẽ & ironiã hoc interest, quod ironia specie magnificationis illudit, & dum laudat irridet. At Chleuasmos palàm cũ amara insultatione castigat.

σαρκασμός. SARCASMOS chleuasmo proxima est, & similis figura, qua aduersariorum facta cum exacerbatione admissi eorum lacessimus. ut apud Salustium de Syllæ crudelitate. ut in M. Mario, cui fracta prius crura artus, expiraret. Latine dicitur exacerbatio.

ἀντίφρασις. ANTIPHRASIS est figura sentẽtiæ, cum quædam negamus nos dicere, & tamen dicimus. Vt apud Luciliũ, Non tango quod auarus modo est, neq; quod improbus omitto. Et apud Vergiliũ, Quid memorem portus, Lucrinoq; addita claustra. Latine dicit᷑ omissio

ἠθοποιΐα. ETHOPOEIA est alienorum affectuum qualiumlibet dictorumq; mutatio non sine reprehensione. Latine dicitur figuratio uel expressio.

προσωποποιΐα. PROSOPOPOEIA est figura sententiæ, qua oratio alterius personæ, orationem imitandum retorquetur. Latine dicitur deformatio uel effiguratio.

ἐνέργεια. ENERGIA est figura qua formam rerum & imaginem ita oratione substituimus, ut lectoris oculis præsentiæque subiciamus.

IVLII RVFINIANI DE SCHEMATIS DIANOEAS, FINIS.

Sulpitij



SVLPITII VICTORIS AD M. SILONEM GENERVM, DE ARTE ORATORIA PRAEFATIO.



SVlpitius Victor M. Siloni genero. Quod frequenter à me postulabas, uideor expediſſe. Contuli in ordinem ea, quæ ferè de oratoria arte traduntur, ſecundum inſtitutum magiſtrorũ meorum, Zenonis præcepta maxime perſecutus, ita tamen, ut ex arbitrio meo aliqua præterirem, pleraque ordine immutato referrem. nonnulla ex alijs quæ neceſſaria uidebantur, insererem. Recte an perperã fecerim, tu iudicabis. Nec em̃ uolo hæc in multorũ manus peruenire.

SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONES ORATORIAE AD M. SILONEM.



RHETORICA eſt, ut quidã definiũt, bene dicendi ſcientia. Sed hæc diffinitio parum recta, quia parum plena. Poteſt quidẽ & medicus quæ ad medicinã attinet, bene dicere. Et item cæteri artifices habent de artibus ſuis bene dicendi ſcientiam. Ne illa quidem definitio probanda, quod

da, quod dicunt plerique esse rhetoricam persuadendi peritiam, ideo quod nemo omnium inuenitur orator, qui semper suaserit. Ergo cōmodissime definiemus illo modo: Rhetorica est bene dicēdi scientia in quæstione ciuili. Sic enim fiet, ut propriū finem dedisse uideamur. Ciuilis quoq; quæstio definienda nobis est, ut & ipsam scire possimus. Eius definitio huiuscemodi traditur: Ciuilis quæstio est, quæ nullius artis propria communi omnium opinione uersatur. Hoc & si paulo uidetur obscurius, re tamen ipsa clarū atque manifestum est. Nam & ciuilis quæstio bene appellat', ut ciuile ius quod inter ciues atq; in ciuitate uersatur, & in omnium passim opinionem cadit. Quis enim est uel imperitissimus, qui nō sibi intelligentiam uindicet de his rebus, quæ uersantur in disputationibus atque iudicijs? cum quæratur, faciendum ne sit aliquid, an non faciendū: iustum sit an iniustum: utile an inutile, & cæteris huiusmodi, quæ ferè aut in naturali disputatione, aut in forensi actione uersantur. Vnde quidam ne putant dicendum esse artem rhetoricam, si officium eius in communi omniū opinione sit positum. Verum isti errant. Non enim rhetoricam ipsam nullius artis propriā esse dicimus, eamq; in communi opinione uersari: sed ciuilem quæstionem, quam uelut materiam artisue subiectam habet ipsa rhetorica. Ex quo fit, ut in ciuili quæstione opinandi facultatem cæteri habeant, bene dicendi scientiam solus orator. Ciuilis

Rhetorica.

Quæstio ciuilis.

uilis quæstionis partes sunt duæ,& harum Græca sunt nomina, θέσις, & ὑπόθεσις. Nos propositum dicimus hy pothesin siue controuersiam siue causam. Sed definitio nem utriusq; uideamus.

θέσις.

THESIS est, ut quidã uolunt, Res rationalem dispu tationem recipiens, sine definitarum personarum circumstantia.

ὑπόθεσις.

APOTHESIS res rationalem disputationem reci piens, cum definitarum personarum circũstantia. Verum reprehenditur utraq; hæc definitio, ideo quod utraque inuenitur contra. Nam & thesis potest habere definitate personæ circumstantiam, si ita ponamus: An Ciceroni post consulatum eundum in prouinciam fue rit. Vel, quod exemplũ positum est apud Græcos: An Socrati uxor ducenda fuerit. Neque enim est hypothe sis, si illo modo poneretur: Deliberat Cicero, an post cõ sulatum eat in prouinciam. aut, Deliberat Socrates, an ducat uxorem. quæ sunt causæ deliberatiuæ. Sed quo niam nos hodie disputamus, debuerit ne ille facere, est thesis, quamuis sit definita persona. Inuersio. Quidã in solitudine inuentus est, cum gladium cruentum teneret, & recens cadauer occisi hominis sepulturæ daret, reus fit cædis. Hæc quidem certa causa est. Potest enim ille quicunque repertus est, reus fieri, & si definitæ personæ circũstantiam non habet. Melius ergo & thesis & hypo thesis definiri uidentur, hoc modo: Thesis est res ratio

nalem diſputationẽ recipiens,cuius finis,inſpectio.Hy-
potheſis,res rationalẽ diſputationẽ recipiens,cuius finis
actio & iudicatio.Sic enim uidetur ad certam definitio
nem utrumq; eſſe perductum. Siue enim erit, ſiue non
erit definita perſona,certe cum inſpiciendi tantum gra-
tia diſputabitur,erit theſis.Cum uero ita ſe res habebit,
ut ſit diſceptatione iudicandum aliquid & agendũ,tum
eſſe hypotheſin ſciemus. Cum finis autem iſta eſt,non
dubium eſſe,adeo ut paucis plerumq; mutentur, theſis
eſt,an uxor ducenda.Quod ſi rei fiant de moribus iuue
nes,quare iurauerint ne uxores ducerent,erit hypothe-
ſis.Habebit aũt theſis inſpectionem,hypotheſis iudica
tionem:ut iam ſupra dictum eſt. Itaq; hypotheſin ſcie-
mus quidem in controuerſijs & litibus eſſe ſic actioni-
bus atque cauſis: Theſin uero in κατασκευαῖς & ἀνα-
σκευαῖς. Iteḿque in his quas Græci χρείας uocant, cum
diſputatur, rectè ne quid dixerit Diogenes, uel ſi So-
crates. Item laudes & uituperationes uidentur ad the
ſin pertinere.Iam illa quidem certe theſis ſunt propria,
an uxor ducenda,an nauigandum. Nam leges uel ἀνα-
σκευῆς,uel κατασκευῆς,hoc eſt,aut reprehẽſionis, aut cõfir
mationis & ſuaſionis,ad poeſin pertineant neceſſe eſt.
Loci quoq; cões,nam inuectiuæ accuſatiõis eſt partio.

NVnc quoniam oſtendiſſe plene uidemur quid ſit
rhetorica,& in quibus rebus eius opera uerſetur,
dicendum eſt quæ officia ſunt rhetoris. Sunt autem,ut
traditum

traditũ est, tria, intellectio, inuentio, disputatio. Etenim causa proposita, primũ intelligere debemus, cuiusmodi causa sit: deinde inuenire, quæ apta sunt causæ: tum inuenta, recte & cum ratione disponere. Neq; me hoc loco fugit, quæ M. Tullius tradat. Et de intellectu em̃ nihil tradit credo, quia magis diligẽtiæ atq; sapientiæ, q̃ artis existimet inuentionem, aut & dispositionem, & elocutionem, & memoriam, & pronũciationem, ad officiũ orationis dicit pertinere. Sed nos à Græcis tradita ut cœpimus persequamur ea usq; per singula.

INtelligendũ primo loco est, thesis sit an hypothesis. cũ hypothesin esse intellexerimus, id est cõtrouersiã, intelligendum erit an cõstat, ex qua specie sit, deinde ex quo modo, deinde cuius status, postremo cuius figuræ. Et quoniam hæc exequenda sunt plenius, ad singula reuertamur.

THESIN ab hypothesi, quemadmodum discernere debeamus, iã supra docuimus. Vt aũt intelligam⁹ an causa constet, dicendum est plerasq; causas nõ consistere, quas Græci ἀσύστατα uocant. Hæc fiunt modis quinque. Aut enim est ἰσάζουσα, cum paria ex utraque parte dicuntur, ut si reos se furti inuicem faciunt, duo pauperes perfosso pariete communi. Aut μονομερής, si ex altera parte præualida sit causa, ex altera prorsus infirma. Aut ἄπορος, ut non sit unde actio perueniat ad probationis effectũ. Vt si desponsione certent, quorum

Θέσις.

quorum altera parem, altera imparem ſtellarũ dixerit numerum. Aut ἄδοξος, id eſt, inhoneſto turpis, & de rebus perſonisue deformis. aut ἀπίθανος, id eſt, incredibili circumſtãtia: ut ſi centum præmia petat, qui tyrannicidia fecit centum. Hæc uitia cauſarũ ſcienda ſunt nobis, ut ſcire poſſimus, quas cauſas putemus conſiſtere, quas repudiandas eſſe, quia non conſiſtat. Sic quoque magni iudicij eſt in hac parte non labi, quia frequenter eueniat, ut multæ cauſæ uideantur conſiſtere, neque tamen conſiſtunt. Subſiſtunt autem, quæ habebunt intentiones ex utraq; parte contrarias, ac propemodum pares, & penè ex æquo ualentes. Iuxta hoc diximus intellegi oportere, quæ ſpecies cauſæ foret. Iudiciale uel deliberatiuum, facile erit ſecundum differentiam dinoſcere, ſed aliter ſunt ſpecies cauſarum differentes. Aut enim ethica eſt, id eſt moralis: aut pathica, id eſt cum aliquo motu aut affectu: aut tantum iudicialis. Multum autem intererit hæc ſcire, ut perinde cõfirmetur oratio.

ἠθική.

ETHICA igitur erit cauſa. id eſt moralis, cum erit ſuſcipienda perſona uel ruſtici uel dyſcoli, aut patris indulgentis, aut contra ſeueri in eiuſmodi cauſis, ſi eas intellexerimus id facere, quod fieri oportebat, ut omnis oratio perſonarum apta ſit moribus.

παθητική.

PATHETICA eſt cauſa, cũ perſonæ eius quæ loquitur, repræſentandus effectus eſt. Si ſeſe debebit uel indictione aliqua, atq; ira uel dolore aliquo, uel ut plerumq;

rumq; accidit luctu excitatos excire, non erit ociosum ut commota sit & excidens omnis oratio, proinde atque ipsa res exiget.

IVdicialis est causa, nudam habens pugnam. Et hoc intererit inter superiores species & istã, quod hic quidem pressa & teres, & forensis actio esse debebit: in illis autem superioribus diligentius aliquid & cultius & electius certe in pathetica celsius aliquid atque commotius proferendum est.

POst hæc intelligendum, quemadmodũ diximus, ex quo modo causarum sit controuersia. Modi aũt causarũ sũt quinq;: aut eñ est ἄδοξος. i. humilis, aut δυσπαρακολούθητος. i. obscura. Hæc scire nõ erit ociosũ, qa pinde iã à principijs actio esse decebit, ꝓut modus cuiusq; causæ postularit. In causa honesta, id est, in qua & ꝑsona, & res erunt honestæ. Nihil erit magnopere, nisi de uictoria laborandum. At contra, in ammirabili causa & per omnes quidem partes orationis sollicita actio esse debebit, sed etiam in principijs maxima ex parte. Ammirabilis enim causa est, quare est animi dicta, quæ talis facie ipsa uidetur, talísque apud opinionem iudicum cœpit esse, ut admirentur quenquam ad defensionem eius accedere. In huiusmodi, ut diximus causa, magna arte intendendum est, ut & patientiã & adtentionem à iudicibus & beneuolentiam impetremus. Hic nimirũ opus erit insinuatione, quam alio loco inter exordiendi præ-

cepta trademus, ut scilicet non actus à principio sumamus, sed etiam beneuolentiã & misericordiam iudicum prouocemus, de communibus hominum periculis præloquentes, quod plerique non suo merito sed uel iniquitate, uel liuore hominum, uel malitia in difficilia uitæ ac famæ pericula deuocentur.

ἀμφίδοξος.

AMPHIDOXOS est anceps causa ex parte honesta & parte inhonesta. Id fit illo modo. Si res quidem inhonesta sit, & honesta persona. ut si reus sit cædis uir fortis, qui decem milibus datis carnifici, inimicũ suum ipse damnatum occiderit: honesta persona est, & uiri fortis, & res inhonesta quã fecit. In huiusmodi causa illa præcepta sunt, ut incipiamus ab ea parte quæ est honesta, tum si minore, cum odio iudicũ & offensione dicturi ab eo, quod quasi præposito aliquo & prætento latebit.

ἄδοξος.

ADOXOS humilis causa non erit illi similis, quam non consistere supra diximus. Illa enim propter turpitudinem excluditur. Hæc non de turpi, sed de re paruula & humili est. In eiusmodi causa operari debebunt illa præcepta, quæ de attentione traduntur. Attentum enim necesse erit iudicem facere in ea re, quã aliter ille per contemptũ & fastidium fortassis nõ audiet. Fiet autem attentus, si dixerimus rem quidem paruam agi, quæ uersetur in causa: sed magnam esse spem eius qui litiget, & ipsius qui de omnibus rebus cum diligentia de-

beat

beat cognoſcere,ut quod uiri boni eſt, ex æquo de maximis minimiſque pronunciet. Et obſcura cauſa ſæpenumero in manus ueniet, uel perſonis multis impedita,uel rebus. In eiuſmodi cauſis maximam curam adhibere debemus,ut faciamus iudicem docibilem, id eſt,ut cauſam quo diligentius explicemus hæc omnia, ex contraria parte animaduerterit, ad utilitatē noſtram arripere debemus:& his maxime aduerſarios urgere debemus,in quibus aliquod eorum eſſe uulnus ſciemus. Iuxta hæc intelligendū quid ſit ſtatus, ſed hæc interim differamus de ſtatibus,poſtea plenius tradituri.

Reliquum eſt,ut intelligamus quæ figura ſit cauſæ. Aut enim eſt ſimplex cauſa,aut cōiuncta,aut concertatiua. Simplicis cauſæ minus artis curæque deſiderant. In coniunctis aut concertatiuis adhibenda ſtabilis eſt ratio. Coniunctæ ſunt,cum reus non uno ſtatu, nec una actione defenditur,ſed duplicatis ſtatibus atq; coniunctis.Hic diligenter cauendum eſt,ne alter ſtatus alterum impugnet,ac potius alterum alter ſtabiliter firmet. Exempla nō deſunt Tulliana. Coniuncta cauſa eſt pro Milone. Defenditur enim ſtatibus duobus relatio, ne quod merito Clodius dicatur occiſus, cum feciſſet inſidias. Compenſatione,quod dicitur bono Reip. occiſus peſſimus ciuis. Facile animaduertere,quid in eiuſmodi cauſis debeat fieri uidentibus quid fecerit Cicero. Non enim compenſatione,quam poſtea induxit, infirmauit

priorem ſtatum,ſed confirmauit ac multo reddidit for-
tiorem,cum enim ipſo perſuaſit iudicibus,inſidiatorem
peremptum fuiſſe,quoniã etiam glorioſa Miloni poſ-
ſit eſſe, illa defenſio ſi propter Remp. fuiſſe uideatur.
Etiam illud apud Tullium ſimile eſt. Cluentius poterat
præſcriptione defendi. Inuidioſum hoc & periculoſum
uideretur.Placuit ergo illud & negatione defendi. Hæc
negatio non ſolum infirmata nõ eſt addita præſcriptio
ne,ſed etiam firmior facta,cum ita actum eſt, ut perſua
deretur iudicibus, præſcriptione cauſam potuiſſe defen
di,niſi quia poterat probari iudicium nõ eſſe corruptũ.
Nam quoties coniunctæ incidunt cauſæ, recipiendum
non eſt.quem ex duobus ſtatibus aut ex multis pona-
mus loco principali.Hoc enim ipſa ſuggerit ratio,prout
cauſæ utilitatis poſtulabit,& prout defenſio hæc uel illa
maiores uires habebit. Non dubium enim,quin uali-
dior actio facienda ſit principalis.

CErtatiuæ cauſæ aut circa rem ſunt,aut circa perſo-
nam.Circa rem erunt, aut ſi leges aut rogationes
ad populum, aut etiam in ſenatu ſententiæ feruntur,
atq; hæc inter ſe diuerſæ erunt,atque certabunt.Hæ cau
ſæ utique ſtatum negocialem habeant neceſſe eſt. Sed
nunc aliud magis quærimus,iſte quis tractus ſit huiuſ-
cemodi cauſarum atq; diuiſio.Neceſſe eſt utiq; & con-
traria refellere,& probare noſtra. Sed poteſt eſſe dubi-
tatio,utrũ per ſingulos locos eamus aduerſarios reuin-
cendo

cendo, quare id quod ferat, uel censeat contrarium utilitati, tum autem impossibile uel difficile, ultimo inhonestum, deinde ad initiū reuertamur, doceamus id quod nos feramus uel censeamus & legitimum esse, ut istud impossibile atque facile & honestum. An uero per singulos locos utrumque faciamus, ut doceamus & illud quod ex aduerso erit, non esse legitimum: & illud quod ex bonis erit, esse legitimū: & illud iustum, & nostrum iustum, & pari ratione per singulos locos & cætera persequamur. Et hoc scilicet melius, quàm de una causa duas quodammodo causas facere.

SEd scire debemus, non solum duplices, sed & multiplices concertatiuos esse posse in sententijs, maximéque possunt multa esse multorum, atque diuersæ. In quibus omnibus idem facere licebit, ut explosis singulis per locorum ordinem, ut diximus, statim quare nostra sentētia maxime aspicienda sit, explicemus. In illo autem legitimo quadrifaria quodāmodo quæstio est. Aut enim dicimus, quæ ex aduersa parte dicantur legibus esse contraria: nostra uero legitima, aut nostra si nō sunt legitima, esse tamen utilia, aut utraq; quidē esse legitima: sed nostra magis utilia, uel magis necessaria. aut utraq; quidē esse legitima, sed quæ inde dicantur, magis legibus inimica atque contraria. Similis ratio in cæteris locis, ac maxime proximo loco qui est contra æquitatē. Vtilitatis locus sic firme tractatur, ut aut dicamus quod

ex aduersa parte dicitur inutile esse. Vtile aũt quod nos censeamus, aut utrunq; quidem utile, sed ex hoc necessitate exigere. Iam in eo loco in quo quæritur, possit ne quid fieri, duplex quæstio est. Aut enim dicimus nõ posse fieri quod inde dicatur: hoc uero posse, quod contendamus ipsi: utraque quidem posse, sed hoc facilius. Peractio est honesti loci, ut si possumus, dicamus illud inhonestũ, sed hoc inhonestius: aut si hoc nõ possumus, sed si utrũq; inhonestũ est: illud tamen inhonestius, ut quod inde dicatur. Diximus & circa personam esse concertationum unam quæstionem, ut de felicitate gignendi, quis felicior pater. Iam hic ex ipsa causa argumenta sunt, quare alter uideatur esse felicior, nec similis diuisio. Eadem tamẽ ullo modo, ut repulsis qui ex aduersa parte dicuntur. Et contrario quæ pro nobis faciunt, singula statim singulis opposita persequamur. Sed ne alia quæramus, licet ex his controuersijs sumere exempla, quæ paulo post ponamus, cũ cœperimus de statibus. Nã & illa causa coniecturalis inter nouercã & captiuam de beneficio, & illa rursus finitiua inter duos, quorum alter tyrannum ex arce deiecit, alter occidit, concertatiuæ sunt circa psonas. In utraq; aũt planè cõtendimus, quæ taliũ concertatiuarum debet esse diuisio. Nunc quoniam ex tribus oratoris officijs, primum officium iam cœpimus nosse, & persecuti sumus quæ intelligẽda sunt, sequitur nũc qua debet operari, ut inueniantur sensus principijs

cæteris

cæteris partibus cõgruentes,& argumenta ad exemplũ & probationẽ sententiæ,siue naturales, siue morales,ad uim & ornamentũ,& cætera huiusmodi. Iam consilij & iudicij partes erunt,ut de inuentis iudicemus,siqua non apta incurrerint. His autem quæ probauerimus, utiliter & congruenter utamur. Atque in hac quidem parte non multa præcipi possunt.

IN dispositione plus artis est,quod tertiũ de oratoris officium dixeramus,plurimũ momenti & ea quæ inuenta sunt,ad utilitatẽ & uictoriã effectum dirigere in ordinẽ,atq; disponere.In dispositione hæc sunt. Ordo, cum ea quæ Græce appellatur οἰκονομία, dehinc elocutio,tum pronunciatio. Ordo est,ut secundũ textum naturalem singula persequamur,iam primum in partibus elocutionis,ut sit scilicet primũ exordium,narratio, tum partes argumẽtationis,peroratio tum extrema. Sed bene huic ordini οἰκονομία proxima adiuncta est,quæ hoc distat à superiore,quod ille quidem ordo naturalis, hic ordo artificiosus est.Iam in istis ipsis,quas supra docuimus,partibus orationis.Etenim naturalis est ordo,quẽadmodum ostendimus,ut primum locum principia teneant,mox narratio,deinde cætera subsecuntur.

ARtificiosus ordo est,ut hũc ipsum ordinem,si ita causa poscit, plerumq; uertamus. Nam aliquãdo omittenda principia,aliquãdo subdiuidenda & interrũpenda narratio,ex parte ponẽda,& imꝑfecta argumen

ratione reddenda. Nec enim sine causa Tullius pro Milone ante narrationem argumentationis loco, præiudicia senatus & Pompeij reputauit. Et prorsus non in hoc tantũ ordine patientiæ causa, sed in omnibus locis hæc οἰκονομία plurimum poterit, ac tantum ualebit, ut etiam quæ aliter posita atque prolata essent, fortasse contraria operentur ad causam, & plurimum prosit. Reliquæ dispositionis duæ partes sunt, elocutio, & pronunciatio, & magnum in utraque momentum.

DE ELOCVTIONE.

IN elocutione hæc obseruanda sunt, Latinitas, perspicuitas, robur, nitor, compositio, tum decens uel decor, sic enim appellandum est, quod Græci πρέπον dicunt. Ex quibus nimirũ Latinitas primo loco rectissime posita est. Quid enim prius est, quàm ut Latine, hoc est, ut emendate loquamur?

DE PERSPICVITATE.

POst hoc perspicuitas eo proxima est. Hic enim finitiuus gradus, atque processus est, ut cũ Latine, tum perspicue atque aperte loquamur.

TErtium robur est, ut non solum purus & manifestus, uerumetiam robustus & fortis, ualidúsque sit sermo.

ADhibendus est nitor, quem quarto loco posuimus, ut scilicet uerba nõ sordida & uulgaria, & de triuio, quod dicitur, sumpta sunt, sed electa de libris, &

hausta

hausta de liquido fonte doctrinæ.

DE COMPOSITIONE.

COmpositio post hæc non ociosa, aut ordo uerborum ea cõpage iungatur, ne confragosum & asperum sonum faciat, & apte & leniter defluat, in quo sanè adhibendus est modus, ne quid nimio opere luxuriæ nimium molliatur.

DE ELOCVTIONE.

ILlud propono, quod decorum uel decens diximus, in eo est, ut rebus apta sint uerba, id est, ne res magnas, uerbis paruulis proferamus, néue contrario magnis & tumentibus atque inflatis uerbis, res paruulas exequamur. ne dum amplificandi studio euehimur, ridiculi reprehendamur. Custodite ergo faciendum est, ut rebus personisq; accõmodentur uerba quæ decent.

DE PRONVNCIATIONE.

HAec in elocutione seruentur. Nam pronunciatio quæ inter dispositionis partes supra posita est, artis quidem quodammodo non est, uerumtamen magnam ac nimirum maximam uim obtinet. Nam cum omnia fecerimus, nisi illa quæ recte disposita sunt, apte & cum decore fuerint pronunciata, omnis labor prorsus peribit. Itaq; & si magnam istius partem uel negat naturam, uel tribuit, danda tamen opera est, ut in pronunciando & uox, & uultus, & gestus, & cætera adhibeãtur eiusmodi: quare labor in cõmendando rationem adhi-

bitus non pereat. Reliquum eſt iam, ut incipiamus iam de ſtatibus diſputare: quandoquidem, ut breuiter admoneam, executi ſumus, quid eſſet rhetorica, quid ciuilis quæſtio, quæ partes ciuilis quæſtionis, quæ oratoris officia, quæ intellectu & inuentione & in diſpoſitione ſeruanda.

DE PARTIBVS ORATIONIS.

HIc erat ordo reuera, ut de ſtatibus protinus traderemus, ſi non eſſet à Zenonis ueſtigijs recedendum, ſed profeſſi ſumus, uſuros nos eſſe iudicio. Videtur exigere, aliquid inſerēdum eſſe in eo. Cum paulo ſupra de diſpoſitionis partibus, & in naturali ordine diceremus, de partibus orationis fecimus mentionē. Quod non placet ſuſpenſum & incertū relinquere, ſed demus. Igitur neque ita multo poſt quod ad ſtatus attinet. Interim uideamus quod ad partes orationis attinet, quæ in illis præcepta ſunt.

PArtes orationis ſunt, ut quidam uolunt, quatuor, exordium, narratio, argumentatio, peroratio ſiue concluſio: qui uidentur plenius tradere partes orationis faciunt, exordium, narrationem, partitionem, confirmationem, reprehenſionē, perorationem. Hinc animaduertimus, partitionem additam ſolum: cæterum argumentationem in duas partes diuiſam, ut ſit altera pars eius confirmatio, altera reprehenſio. Verum ab initio ſingulas conſideremus.

Exoxdium

EXordium partes habet duas, principia, & insinuationem. Horum diuersitas illa est, quod principia quidem sunt, cum aperte ingredimur causam sine laboris ullo apparatu, ab ipsis rebus atque personis. Quod potest fieri in eo genere causarum, quod est rebus atq; personis honestum.

INsinuatio uero est laboriosa prælocutio, quæ fit in ammirabili genere causarum. De quo genere nõ puto in hac parte multa dicẽda, quia supra elocuti sumus, cum de modis causarum, ac de hoc ipso ammirabili genere diceremus.

EXordiendi officia sunt, ut faciamus iudicem uel beneuolũ, uel docilẽ, uel attentũ. Quid in qua causa faciendũ esset, & ipsum iam ostendimus eodẽ loco, ubi de causarũ genere disputatum sit. Verũtamẽ hic quoq; breuiter ostendimus, ad beneuolentiam prouocandus est iudex, ubi non est beneuolus. Nimirum maxime in ammirabili causa, in obscura docẽdus, ad attentionem inuitãdus in humili. Vitia exordiorum, & alia quidem, sed quæ maxime accidant, maximéq; dicenda sint: hæc ferè sunt, longum, uulgare, commune, cõmutabile, contra præcepta.

LOngum, si multis sensibus catenatum. Vulgare, si tale sit quale esse possit in omnibus causis, nec proprium personarum aut rerum de quibus agatur. Quod idem & galeatũ à quibusdam uocatur, quoniã ita com

mune esse possit, ut in omnibus causis, quemadmodum galeatum omnibus uulgo possit esse commune.

COmmune est, quod de causa quidem sumitur, sed & mihi & aduersario meo potest esse commune.

COmmutabile est, quod paucis modo communitatis possit esse uulgare, siue commune.

COntra præcepta, si cum debemus iudicem docibilem facere, attentum utcunque faciamus. Omnia hæc uitia uitanda sunt.

NArratio debet esse apta, breuis, probabilis. Aperta erit, itemq; breuis, si fuerit tantũ ipsa narratio. hoc est, si ordini rei gestæ nihil extrinsecus fuerit adlectum, quare obscurior fit & longior, nisi magna aliqua causa uel utilitas postularit. Neque enim obliti esse debemus, quid supra de οἰκονομίας partibus dixerimus. Quæ faciet, ut interdum mutetur ipsa narratio, si magnum in eo intelligimus esse momentum. Aliter quidẽ non temere quicquã in narratione esse debebit, præter textum & ordinem rerum. ἠθοποιίαι quoque plurimorum præceptis excluduntur à narratione, quæ siquãdo erunt, & rara est, breues esse debebunt. Etiam illud apertam narrationẽ facit firmi, si insitum habeat casum nominatiuũ, id est rectum. Nam Græci ὀρθὴν πτῶσιν uocant. ut fermè narrationes sunt Tullianæ. Sextus Roscius pater huius municeps Amerinus fuit. Et P. Clodius, cum

statuisset

ſtatuiſſet omni ſcelere in prætura uexare Remp. nec facere apud Ciceronem eſt ulla cœpta narratio.

DE breuitate narrationis pariter oſtẽdimus. Quod ſupereſt, probabilis eſt, ſi argumentorum & quæſtionum ſemina quædam fuerit utique reſperſa modo, nec argumentandi genere ponatur, ut omnibus quæ facta eſſe dicimus adſit. Et cauſa cur facta ſint, & perſona quæ fecit, & facultas quare facere potuiſſe credatur, & locus ubi facta eſt. In eas res omnibus narrationibus Tullianis licet ſumere exempla. In Milonis defenſione danda erat opera, ut Clodius uideretur inſidias Miloni feciſſe. Cauſam huius rei ſtatim in narratione poſuit: Cũ ſtatuiſſet, inquit, omni ſcelere uexare Rempu. Et infra: Occurrebat & mancam ac debilem futuram præturam ſuam, conſule Milone. Poſſum ire per omnes narrationes & docere, quemadmodum ſit inſtructa ſeminibus argumentorum, ſed longum eſt ire per ſingula. Illud ſimus ammoniti, nullum locum narrationis uacare debere, quin ubique adſit ratio, quare & quomodo res facta eſſe credatur. Ea tamen ſpecie ut ſit illa narratio. Quin etiam quidam iubent omittenda interdum uera, ſi incredibilia ſunt, ut potius falſa dicenda, ueri ſimilia dicantur. Sed hoc uidero, certe quædam ad naturam rerum erit accommodanda narratio, atque ita cuncta dicenda, ut ad credendum iudices ipſa natura deducat.

PArticio eſt, qua cauſam diuidimus in partes, hoc & ſi in controuerſijs non ferè ſit, ſed in cauſis ueris, & ſi non ſemper, ut tamen ſæpe. apud Catonem aſſidua particio eſt, apud M. Tullium rarior. In hac illa ſeruanda ſunt, ut iam dudum cõſtituamus, in quot partes cauſam diuidere debemus, eaſque partes ad certum numerum redigamus. Abſurdum erit enim, ſi poſtea in argumentatione inueniemur dicere, quod in particione non propoſuerimus, aut præterire, quod propoſuerimus. In altero ſtulticiæ erit crimen, ſi uidebimur tamen dicere id quod neceſſarium nõ fuerit cauſæ: in altero diffidentiæ, ſi confeſſi fuerimus ipſi nobis eſſe dicendum, & uidebimur per diffidentiam & metum præterire. Etiam illud in particione ſeruandum, ut ſingulares res eodem ordine in particione ponamus, quo ordine in argumẽtatione putauimus eſſe exequendas. Neque enim oportebit ordinem rerum confundere, ut cuncta ſit clara atq; manifeſta, ut ſimul & fiduciæ magis plena uideatur oratio, quæ nihil miſceat & inuoluat.

ARgumentatio, ut diximus, in duas partes diuiditur, ut ſit cõfirmatio & reprehenſio. Confirmatio eſt eorum argumentorum, atque earum quæſtionum, quæ ex noſtra parte ſunt, quæ Græci νοούμενα appellãt. Firmabimus autem noſtra argumẽtis naturalibus, tum autem exemplis atque ſententijs, atque idem præferre redarguemus, eaq; ex aduerſa parte ducentur.

PEroratio est, quæ Græce ἐπίλογος appellatur. Eius partes tres, renouatio, commiseratio, exaggeratio.

Renouatio, quam Græci ἀνακεφαλέωσιν uocant: cum breuiter capita rerum atq; argumentorū percurrimus, ad renouandam memoriam iudicum.

Commiseratio est, qua misericordiā prouocamus, in quo plurimū pollet oratio. Non desunt autem exempla de Tullio, de quibus rebus misericordia prouocetur, prout se persona habuerit, uel ex ætate hominū, uel ex dignitate præterita, uel ex periculi instantis euentu, uel ex libris, uel ex parentibus, coniunctisque personis.

Exaggeratio est, qua in accusationibus utimur, cum amplificamus inuidiā eius, quo quærimus admissum, cumq; in ipsam personam ea dicimus, quibus iudex fiat infestus. In hac quoque parte & re ea gesta ex ipsis personis sumenda erunt, quæcunque animos iudicum ad partes iræ poterūt commouere, & quod diximus aliud in defensione, aliud in accusatione faciendum, ita accipere debebimus, ut sciamus interdū in defensione utrūq; faciendum: quoniam ut eius causa misericordia iudicū prouocanda est quem defendimus, ita in eum inuidia conflanda qui ex aduerso uenit: & rursus in accusatione non solum ea adhibenda sunt, quibus iudex ad iracundiam suscitetur, sed etiā ex quibus eius multum uelimus misericordia commoueatur. Ita enim fiet, ut aduersario magis possit irasci.

De tabulis.

DE TABVLIS.

Hæc per se cum possumus iam arripere, præpositio est & de statibus disputare.

STatus est summa quæstio, ad quam referenda est omnis oratio. Status sunt partim rationales, partim legales. Rationales quatuor, coniectura, finis, qualitas, translatio. Ex his qualitas mutatur in alios status, absolutam qualitatem, & absumptiuã qualitatem. Absumptiua quoque qualitas uertitur in status quatuor, compensationem, relationem, remotionem, deprecationem. Hic animaduertendum est, quod status ex quibuscunq; nascuntur alij, ipsi desinunt status esse. Quare fit, ut sint rationales omnes nouem. Id est coniectura, finis negocialis, qualitas absoluta, compensatio, relatio, remotio, deprecatio, & translatio, quæ initio cum primis quatuor fuerat.

Legales autem status sunt quatuor, scriptum & uoluntas, leges contrariæ, collectio, ambiguitas. Horum unũquodq; & locos per ordinem persequamur, coniectura sit exordium.

DE CONIECTVRA.

COniecturæ status ex negatione natus, per quem factum ne sit quæritur. Cõiectura appellata, quia conijciendo & argumentando ad ueritatem necesse est peruenire. Hoc eius est propriũ, quod quæ ponuntur in causa, non ipsa sunt crimina, sed criminum signa. Vt si reus

reus sit diues adolescens affectatæ tyrannidis, quod ar
cem præteriens fleat. Non enim quod illam transeat,
uel quod fleat crimen est, sed hæc signa sunt, quare ty-
rannidem affectare uidetur.

Diuiditur coniectura perfecta, locis his probationū
expetitione, facultate, uoluntate, summo ad imum, ali-
quando iure absoluto, deriuatione, ueri simili probatio
ne. Et ut istorum locorum uim perspicere possimus, ea-
mus per singulos, sit & controuersia, quam supra posui
mus, exemplum.

PRobationum expetitione primus locus ex rei par-
te. ut si hic dicat adolescens, crimen magis & mani-
festis probationibus oportere cōuinci. Indignū em̄ esse,
ut ex suspicionibus leuibus in tantū periculū deuocet.

VOluntatis locus utriq; parti cōmunis est. In quo
argumenta sunt ex circūstantia personæ, cū quæri
tur qualis sit ipse qui reus est, perinde & in hominibus
ipsis æstimatur, quid quisq; fecisse aut non fecisse uidea
tur. Circumstantia autem personarum est, genus, natu-
ra, ætas, disciplina, fortuna, studia, nomen, ante facta,
habitus. Ex huius uoluntatis loco argumēta dicimus,
prout se dederit occasio, ut hic dici potest affectare ty-
rannidem adolescens, quia hæc ætas ad audaciam præ-
ceps atque temeraria, tanto magis quod idem etiam di
ues est, quoniam copiæ animos semper addunt, & inso
lentiam extollunt. Sed hoc eodem loco uoluntatis loco

argumenta ducimus ualidius ex causis quæ sunt aut præcedentes, aut insequentes. Præcedentes, si cum de cæde quis reus fiet, inimicitias aut odia aliqua poterimus obijcere. Insequentes, si emolumentum aliquod secutus uidebitur in cæde facienda. Sed reus poterit hæc eadem quoque ad defensionem suam uertere, si res surgeret. ut si hic dicat adolescens, quod diues esse dicatur. In neminem enim minus quàm in se suspicionem istius criminis cadere, cui optimum sit, & optatissimum, copijs suis & statu rerum suarũ perfrui, tranquillaq; quiete Reip.

TErtius locus est facultatis. In hoc loco ferè argumenta sunt, & ex personarum circũstantia, & ex occasionibus faciendis, quas poterimus ostendere ex personæ circumstantia, in hoc ipso magis tyrannidem affectasse perspiciatur, quod diues est. Hoc enim est quare uideatur non modo optare dominatum, sed etiam per domesticas copias tyrannidem occupare.

QVartus locus à summo ad imum uocatur, In quo persequimur ordinem criminum, signa non simul omnia, sed carptim singula. Vnde locus à summo ad imum uocatur, qualia in hac causa non multa sanè, sed duo scio. Primum enim per seipsum persequimur, & ad probationẽ criminis trahimus quod prætereat arcem, ac frequenter hoc faciat: deinde separatim, quod nunq; non fleat in prætereundo.

IVs absolutum est, quem incidere interdum locum diximus.

ximus.ut si iste adolescens primo hoc respondeat,& licere sibi,& omnibus dicat,& iuxta arcem transire & flere.

DEriuatio est locus ex rei parte, per quem locum deriuantur criminis signa, quæ ab accusatore dicuntur. Vt si iste dicat adolescens, nunc usque se nescire quod inter illam præteriret,sed aliquãdo quia sic rerum suarum ratio deposcat:nec solum se,sed multos eam cõmeare,eum autẽ flere, quia sibi ueniat in mentẽ,quàm multa ex illo loco plerumq; accidunt ciuitati.

VEri similis probatio,est locus ex re ipsa oblatus, quin uerisimiliter reus dicit idipsum, quod quasi signũ & argumentum criminis ponatur,se fuisse facturum,si de tyrãnide aliquid cogitaret, hoc est, neq; illam commeaturum, neque cogitationes suas lachrymis uel ullo indicio proditurum. His locis diuiditur coniectura perfecta,id est plena. Scire autem nos oportet, eam nõ esse aliquando perfectam,neque omnibus locis diuisis, si deficiatur aut personarum circumstantia, aut rerum. Personarum circumstantia defici potest,si ponatur talis controuersia. Quidam in solitudine inuentus est, gladium cruentũ tenens,& recens occisi cadauer sepeliens, reus est cædis.Hic enim quidem,est quædam persona, sed circumstantia non habens,quia nõ est definita persona. Quid enim est quod dici possit ex circumstantia personæ,cuius neque mores,neque ante dictam uitam, neque ætatem,neq; odia aduersus eum qui occisus est,

 proferre

proferre possumus? Hic cessat locus à uoluntate, etiam alter à facultate. Neq; enim uel illud positum est, unde hunc præualuisse dicamus. Huiusmodi causæ diuiduntur posterioribus locis.

A Summo ad imum, quod in solitudine inuentus est, quod gladium tenens cruentum, quod corpus sepeliens, id est, ex oculis hominum eripiens & abscondens. Nec iure absoluto utatur, nisi forte dicat, licuisse sibi gladium quem inuenerat, tenere, & corpus sepelire misericordiæ causa. Sed hæ ferè deriuatiões magis sunt, si dicat tenuisse gladium quem inuenerat, à nescio quo pcussore in corpore ipso relictũ, sepelisse corpus humanitatis & misericordiæ causa magis, quàm in solitudine inuenisse relictum, ubi nemo fortasse alius esset repertus, qui supremũ officium mortuo extulerit.

VEri similis probatione, ut dicat id quod ueri simile est, si occidisset, neque se iustius eodem loco moraturum, neque enim quem peremisset, sepulturæ daturum fuisse, nec gladium quasi ad contestationem sceleris in manibus habiturum. Econtrario quod supra diximus, circa personas tantum coniectura est, superioribus locis duobus uolũtate & facultate. ut in illa cõtrouersia. Quidam habebat nouercã, habebat & idem captiuam cõcubinam. Obijt signis ueneni. Ad se inuicem capiunt ueneficium, nouerca & concubina. Animaduertimus nihil esse in hac causa, ex quo argumẽtari suggerat. Etenim

signa

signa ueneni quæ uideantur fuisse, in quæstionẽ nõ ue-
niũt, uerẽ ne illa signa fuerint, quoniã istæ cõsentiunt pe-
risse illũ ueneno. Ergo si circũ personã tantũmodo quæ-
stio est, ut diximus, ex locis duobus, Ex uoluntatis loco,
utrũ credibilius sit nouercã uenenum priuigno dedisse,
quia nouercæ priuignus semp infestus, an uero captiuã
dolore conditionis suæ, & ad uindictam patriæ uel pa-
rentũ. Facultate, cui facilior occasio nouercæ, quæ in do
mo materfamilias esset, an captiuæ, cui se ille magis for
sitan crederet. Nec ultra uideretur argumẽtatio progre
di posse. In utroq; autem causam omisimus locum pri-
mum, id est, probationum expetitione. Nec immerito,
quoniam nec ille uti hoc potest, qui & cum gladio, & cũ
occiso corpore inuentus est: & multo minus possunt hæ
quæ se inuicem accusant. Et in omnibus omnino causis
ubi mutatæ sunt accusationes, cessat hic locus, quoniam
absurdum est si id dicat alter, quod dici cõtra ipsum in-
uicem possit. Iam ista quæ inter nouercam & concubi-
nam scire debemus, duplicem coniecturam esse, quia
utrumq; accusatio, utrumq; defensio. Qualis ergo exe-
cutio in huiusmodi causis adhiberi debeat, uideamus.
Non utique illa ut is qui se defendit, & alter accusat, se-
paratim defensionem suam per cõmunis coniecturæ lo
cos persequamur: deinde accusationem à principio per
eosdem locos ordiatur, sed utrumq; simul per singulos
faciat, ut à uoluntate & argumenta quibus innocentem

 se esse

se esse doceat, tum statim ex eodem loco det argumēta, quibus innocentē se uincat, hoc p singulos locos faciat. Sed hoc nō modo tantū duplices sunt cōiecturæ, uerū & alijs multis modis. Incidit enim coniectura in coniecturam, & deriuatio in ipsa controuersia est posita, ut in illa causa. Pauper & diues inimici reuersi sunt à cœna. Pauper uulneratus est, & semianimis inuentus, aut percussorem suum habere signa ignis in facie, quoniam illi facem impresserit: eadem nocte arsit domus diuitis, altera die habet diues signa ignis in facie, reus est cædis.

PEruenamus, si placet, per ordinem nominum, locorum, ad incidentem alteram coniecturam. Incipiamus à probationum expetitione, & si penè improbus est utiq; in facie ferat, quæ signa ignis esse fateamur: uerum dicit inimicum esse, ut inimici & accusatores eius utantur ad periculum capitis ea occasione, quoniam domus suæ incendio periclitatus fuerit.

SEquens erit locus à uoluntate, an non dubium qui inimicus inimicū uoluerit occidere, an pauperem diues, cum scilicet tolerare non posset, inferioris loci hominem sibi uel inimici eius exæquari. Hæc erunt ecōtrario ex eo loco refutanda, an incredibile sit, ut propter inimicitias tantū nefas homo, integræ atq; florentis fortunæ uoluerit amittere, quod ipse diues & ille pauper hoc pro illo debeat ualere, quod abiectum hominem insimulate magis despicere uoluerit, quàm odisse.

Sequens

SEquens locus eſt à facultate, an facile diues pauperē ſolitarium ex occaſione inſidiarum potuerit occidere. Verum & hic in omnibus alijs cauſis animaduertendum erit, id quod ſupra poſuimus, locos hos & defenſionem reis nonnullam ſuggerere. Quare enim non diues hic dicat, etiam maxime pauperem eſſe potuiſſe occiſum, ſe tamen uel ſeruos uel liberos ſuos miniſtros facinoris adhibere, non ipſum manu ſua cædem cum periculo uitæ, aut certe inſidijs alicuius amittere. Aduerſus quod planè reſponderi poteſt, potius ſe illum quidē per alium cædem imperare, ſed maluiſſe ſua manu inimici ſanguinem haurire.

A Summo ad imum illa ponetur, quod res ſecundū pauperis uerba congruant, & habeat diues ſigna ignis in facie, quæ pauper percuſſorē ſuū habere dixit.

HIc quoniam deriuatio ex ipſa cōtrouerſia oriatur, fit & altera cōiectura. Deriuat enim illo modo, ut ſcilicet dicat, ſigna illa ignis in facie eſſe ex incendio domus, non ex pauperis face. Hic iam alia argumentatio eſt coniecturalis per locos ſingulos.

A Voluntate, an credibile ſit ut hō diues domū ſuā uoluerit incendere, ut qui habere ſe ſigna ignis in facie ex incendio domus, faciē ſuā contactam eſſe cōtenderet, paruam exiſtimans iacturam domus pro ſalute ac facultate. Sanè ceſſat hic locus. Neque enim dubium quin domum ſuam diues potuerit incendere.

A ſummo

A Summo ad imum singula persequemur, quod ne unquam eadem nocte qua pauper fuerat occisus, domus ista fuerit accensa. Quæ argumentatio ex deriuatione nata, eò pertinebit, ut incẽdium domus ex consulto conflatum esse uideatur.

COnfirmatis his, cõstituemus crimen amissæ ædis. Reuertemur enim ad propositum & actionem, ut summa cædis crimine finiamur. Duplex coniectura fit & illo modo, quem Græci προκατασκευὴν uocant, nos fortasse præparationem possumus dicere, cum aliquis sit reus conscientiæ, neque de ipso crimine satis constat, cuius conscius dicitur. Præparandum est enim illud, ut opinor, & prius probandum, ut alius illud fecisse: deinde addendum, ut hic conscius esse uideatur. Qualis est controuersia illa: Pauper & diues inimici. Diues non cõparente filio suo, rapuit pauperis filium, & in domo sua torsit, & incertũ quo dicente in tormentis necauit. Ita & pauper est reus diuiti conscientiæ. Simplex esset coniectura, sed diuitis filium cõstaret pauperis filio occisum. Nunc duplex est, quia probandum est & ab illo cædem esse commissam, & hunc conscium fuisse.

HIc quoque faciendum est, ut diximus, in omnibus causis fieri oportere, ut hæc duo non separatim quasi duas causas, sed pariter per singulos locos persequamur eo magis, quoniam eadem ferè ex uoluntatis loco, & ea ex cæteris locis argumenta sunt: quare uel ille occidisse

occidiſſe, uel hic conſcius eſſe uideatur.

NAm uoluntate quid aliud dici poteſt in pauperis filiũ, quare illum occidere uoluiſſet quàm ipſum pauperem, quare conſcius eſſe uideatur, cum utriq; cauſa fuerit ſimultatis.

A Facultate nihilominus illa dicenda potuiſſe, ꝙ́ quis diuitem à paupere occidi potuiſſe, & cõſcium eſſe patrem filio, imò non potuiſſe non conſcium. Nam à ſummo ad imum, omnia neceſſe erit eſſe permixta.

Item ex cæteris locis experiri.

ILlud fortaſſe in alijs cauſis ante oculos eſſe debuit, quis ſit ille qui conſcientiæ reus eſſe dicatur. Si enim erit remota perſona, poterit fortaſſe defenſionem eius omittere qui conſcius dicitur, & ſatis habebit ſe tantum defendere, quare non conſcius fuerit. In hac quidẽ cauſa uterque purgandus eſt, quia pater eſt, & filio conſcius dicitur, nec poteſt conſcientiæ crimine liberari: ſiquidem ille feciſſe credatur, & ſi poſſit cauſam ſuam ſeparare pater non debeat, quia & filium ſuum debet uelle purgatum. Ergo per ſingulos locos utrũq; pariter exequemur. Nam & eadem ſimiliter in defenſione & in accuſatione ex ſingulis locis argumenta ſunt, quæ ad utrũq; pertinent, & ad filium, & ad patrem.

ERgo diuiſio hæc erit & ad probationum petitionem, an ex ſuſpicionibus, neque filius quamuis occiſus eſt, neque ipſe pater tanti ſceleris reus debeat fieri,

& ex suspicionibus inimici diuitis post tormenta & acerbam quæstionem à uoluntate, an non sit dubitatum, quin inscio patre inimici filium, inimici filius occiderit, an quod dicantur inimici, non satis ad argumentū cædis debeat ualere, neque animus pauperis ex diuitis facto debeat æstimari, ut quia ille inimici filium occiderit, hic quoq; cædem per filium suum fecisse uideatur.

A Facultate, an potuerit filius pauperis, diuitis filiū occidere, tot comitibus semper & ubique tutum. Nam illud utique non negabit se conscium fuisse, si ille occiderit, sed in hoc stabit illum non occidisse.

A Summo ad imum est à parte accusatoris, quod non compareat diuitis filius.

AD hoc deriuatio necessaria ex pauperis parte erit illa nimirum, quod dicat non se præstare debere rationem, quid factum sit diuitis filio, ac forte esse illum à patre ipso remotum ab oculis, ut illa occasione in perniciem inimicorum suorum posset operari.

ALiud dignum criminis ponitur ex parte contraria, quod taceat. Hoc enim dicitur indicare & filij facinus, & suam conscientiam.

AD hoc deriuatio erit pro utroque coniunctim, nō hoc esse ut facinoris aut conscientiæ signum, sed quod conditionem suam atque humilitatem, & potentiam diuitis pauper cognoscat, ac nequaquā aduersus eum ut ui experiatur, tantum licere erit.

Et uerisimili

ET uerisimili probatione poterit pauper hæc dicere, si cædes illa filio per conscientiam ipsius fuisset admissa, non se fuisse taciturum, neque ex silentio suo posse esse suspitionem.

ETiam ille modus est duplicis cōiecturæ, qui à Græcis συνκατασκευαζόμενος στοχασμὸς dicit̃. Ideo scilicet, quia una eademq; actione, duo pariter efficienda sunt, & probanda. Id fit, cum uel ipsa res quæ causam criminis dicitur attulisse, in dubium deuocatur.

ALia coniectura probanda est, ut in illa controuersia quidem: Retuli ad uxorem, an filiam cōmunẽ dare deberet in matrimoniũ pauperis filio. Illa respondit, ante morituram puellam, quàm illi esse nupturam. Nihilominus ille despondit pauperi puellam. Sub die nuptiarum uirgo ambiguis signis crudelitatis & ueneni perijt. Ancilla matrisfamilias à domino torta, negauit se quicquam de ueneficio scire, sed dixit adulteriũ cum petitore uirginis, & cum matrefamilias fuisse. Ream facit maritus uxorem ueneficij. In hac causa duplex coniectura non esset, si de adulterio confiteretur. Sed quoniã cum adulterium causa ueneficij dicatur, mulier de adulterio negat. Idcirco fit duplex coniectura.

ET de adulterio quippe coniectura aliter argumentandum est & de ueneficio. Sed quẽ in locum incidit alia coniectura, dubitare non possumus, si meminimus quo loco uoluntatis. Hoc igitur loco inferemus cō-

iecturam, quæ ad probationum expetitionem à non le uibus argumentis, sed manifestis probationibus rea pa ricidij fieri debeat, an mater, an uero & grauissima scele ra, quamuis tenuibus argumentis erui debeat à uolun tate: an incredibile quod materfamilias uoluerit occidē re: an credibile quod materfamilias uoluerit occidere: an credibile potius propter adulterium, quod matri cum petitore filiæ fuerat. Hoc statim loco exoritur alterius coniecturæ initium, quare fert mulier quæstionē, & ne gat adulterium esse commissum, contenditq; hoc prius probare oportere, ut ualeat in argumentum sceleris al terius. Ergo in hoc & adulterium comprobandum est, & adtingendi fortasse etiam superioreis loci.

A Summo ad imum illud urgendum est, quod an cilla in tormentis confessa sit.

ADuersus hoc ex parte mulieris est deriuatio. An tormentis non temere credendum. In quo loco ille de fide communis tormentorum locus, an eo minus credendum quæstioni, quod ipsa incōstantia indicio sit fidem non adesse, cum de alio quæsitum & alio illa re sponderit: an uero eo magis fides adsit, quod hoc dire xit, cum de aliquo quæreretur, quæ sinē cruciatibus suis mēdacio quæreret: de eo utiq; dictura fuerat, an ideoq; dixerit de adulterio, quod conscia poterit esse, uel non poterat conscia non esse fortasse, nam de ueneficio ce lare potuit.

Hinc

HInc reuertendum ad cætera argumenta, quæ perti nent ad crimen ueniæ, probationi enim adulterio dicimus, adesse causam ueneficij; nec dubitandum iam quin filiam mater occiderit.

A Facultate non magna quæstio, an uenenum uel potuerit habere, uel filiæ.

A Summo ad imum, an cum referente ab ipsa marito tam abrupta responderit ante puellam esse morituram, quàm illi nupturam, nõ dubium sit eo animo ab illa filiam occisam, quo istud est dictum.

HIc deriuatio ex parte mulieris, an ideo dixerit qđ indignum illum matrimonium filiæ iudicaret & profiteretur, quantum in se fuisset non passuram.

ALiud à summo ad imum, an quod non alia die quàm pridie nuptias ipsa uirgo periret, res indicat illa ueneno perisse.

TErtium illud à summo ad imum, quod ueneni signa apparuerint in corpore.

ADuersum hæc deriuationes, an ficti incertum ad culpam matris non debeat pertinere, quod illa perierit, & causa illa sit: quare illa die perierit, quod ex metu nuptiarum ualetudo contracta sit, unde & cruditas fuerit, cuius signa illa fuerint non ueneni.

HAbet fortasse mulier aliquid ex uerisimili probatione, ut scilicet nec dicturam fuisse quicquam, nec id facturam, ut die nuptiarum occideret filiam, cum

alius quilibet dies minus ſuſpicionē ſceleris excitaret.

HOc modo ex cauſa duplex coniectura eſt, ſed dixi mus duplicem ex ſignis criminis fieri. Dicemus igi tur & huius exemplum. Diues adoleſcens iurauit futu rum, ut tyrannidem occuparet. Alter adoleſcens iurauit contra futurū, ut illū occideret, ſi tyrannus eſſe cœpiſſet. Hinc altera die occiſus eſt & ſpoliatus eſt ille adoleſcēs affectatæ tyrānidis. Hic duplex coniectura de ſigno cri minis eſt facta, quia ſignum criminis eſt, amiſſa cædis & ſecuritas ſceleris. De cæde quæſita, & econtrario illo negante de cæde, hoc ipſum alia cōtra probandum eſt. Ergo perſequemur hanc cauſam. Iſto modo erit proba tionum expetitio, de qua iam in ſuperioribus ſatis do cuimus. Deinde à uoluntate eadē illa quæ in altero di uite adoleſcēte, de qua ſupra diſputatū eſt, & à facultate.

DEinde à ſummo ad imum, an non dubium quod affectet dominationē, qui etiā ipſe id ſit profeſſus, an eo magis dubia res non ſit, quod etiam iurauerit: an adeo manifeſta res, ut ille amicus, illius amicus & conui ua, nō dubitauerit eum uere iurare: an quod etiā ex ad uerſo ipſe iurauerit, quo furorē eius infringeret. Et horū deriuationē faciet ille fortaſſe, ut dixit inter epulas & ui num locum fuiſſe inanis, quæ terricula aduerſum ami cum meticuloſum.

E Contrario an eo magis credendū, quod poſt uinū effuderit, ut fermè adſolet fieri, qđ ſobri⁹ cōtinebat.

Sed

SEd etiam peruentum est ad illam quæstionē, ex qua duplex fit coniectura. Signum enim tyrannidis affectatæ, hoc iam loco est, quod ille qui ex aduerso iurauerit, occisus & inspoliatus inuentus est. Quæ res indicare uidetur, ab isto & certam ob causam interemptum, sed in dubium deuocat̃. Negante enim illo à se peremptū. Ergo hic reddenda coniectura de cæde, quoniā ille contendit de homicidio, primū quæri oportere dicendum inquisitione leuioris criminis moram fieri, periculū publicis non oportere, sed de utroq; simul posse constare.

ET fortasse non est eundum per singulos coniecturæ locos ab initio, sed statim adripiēda ea quæ sunt ab summo ad imum, an cū eadem nocte, qua inter eos fuerat, illa contentio cædis fuerat admissa, non dubium fuerit à quo ammissa.

ALiud à summo ad imum, an ideo manifestum scelus, qđ ille inspoliatus sit inuentus: quæ res indicet animā eius solam petitam, ab eo scilicet, cuius intererat ut ille inspoliatus sit inuentus, quæ res indicet animam eius solam petitam ab eo scilicet, cuius intererat ut ille moreretur. His atq; huiusmodi dictis quæ ad cædis crimen pertinent memores esse debebimus iusticiæ actionis & cædis approbationē atq; affectatæ tyrannidis colligere, ut dicamus, dum de cæde constet, constare etiam de tyrannide. Iam siqua habebit ille diues adolescens, ex uerisimili probatione ponentur: uelut si dicat, non di

xissem

xiſſem ſi tyrannidem affectarem, aut nõ eadem nocte occidiſſem, ſi eram perempturus.

DIximus ſupra in omnib9 anticategoricis dupliceis eſſe coniecturas, ſed ea ſpecie nõ modo. Tum erit duplex coniectura, cum ſe aliqui inuicẽ accuſabunt, ſed etiam cum in mortuum aliquem retorquebitur crimen. Qualis eſt controuerſia: Nouerca filio medicum ſuper dixit, habeat filium. Et nouerca hic in languorẽ incidit, deſperãtibus cæteris medicis. Obtulit & priuignus mulieris potionẽ, quam diceret ſalutarẽ. Nouerca accepit. Altera die eadem ſe medico credere profeſſa, ait uenenũ eſſe. Priuignus hauſit & periijt. Ream facit maritus mulierem ueneficio. Hic non eſt quidem anticategorica, quia ſe non inuicẽ accuſant, qui in iudicio conſiſtunt. Ex anticategoricæ tamen ſpecie duplex coniectura eſt. Pari modo & in anticategoricis ſolet fieri.

PAter iſte & nouercã accuſat, & filium ſuum defendit. In quem crimẽ retorquetur hoc iam modo. ſed quæſtiones ſingulas perſequi nõ neceſſe eſt. Rationem enim diuiſionis huius oſtendimus in ſimili ſupra cauſa, quæ eſt inter captiuam & nouercam, in qua docuimus per ſingulos locos & accuſationem & defenſionem eſſe permixtam. Hic quidem plenior cauſa eſt, quoniam à ſummo ad imum, & à cæteris locis habet quæſtionem, ceſſante, ut diximus, primo illo, qui eſt probationis expetitio. Scire debemus etiam illas cauſas duplici coniectura

ctura necesse esse tractare, quæ tales incident, quales de adulterio esse possunt. Vbi nonnunquam argumentandum est duplici coniectura, quæ in utrumque adulterum spectat per singulos locos causæ, non solum an ille uoluerit, sed etiam an illa. Neque solum an ne facultatem corrumpendi habuerit ille, sed etiam an illa peccandi. Et deinceps ex cæteris locis argumenta in utrumque promenda sunt, in quo facile sit intellegere, qd uelim, ut scilicet accusator non separatim per singulos locos in adulterum causam ordiatur, sed ut ex singulis locis in utrũque pariter argumenta collidat. Siqui requirat, quid putemus ex altera parte faciendũ, melius erit fortasse, ut isti de adulterio separatim defendantur, nisi eos coniungat defensio, quos etiam conscientia iunxisse uideatur.

HAec ferè sunt de duplicibus coniecturis. Verum coniecturam esse diximus, cum quæreretur an factum quid esset, necessario addendũ est interdum accidere, ut sit coniectura, tametsi constet aliquid esse factũ. Si non uoluntate factum probetur, necesse erit lege defendere. Qualis est illa controuersia, quæ per furorem acta fuerit, irrita sit. Nouerca cum furere uideretur, arrepto gladio priuignum suum occidit, rea est cædis. Hic non annuit mulier esse occisum priuignum, tamen est cõiectura, quia id quod fecerit uoluntarium facinus, an potius fortuito instinctu furoris admissum. Ergo diuisio est per coniecturæ locos. Sanè etiam illud scire debe

mus, huiusmodi causas habere mitiorem ex scriptis & uoluntatis locis quæstionem. Nam cũ illa lege nitatur, qua dicat ream se esse non oportere, cum lex irrita esse præcipiat, quæ facta sint per furorẽ: prima erit quæstio ex scripto interpretatione scripti, quia contendit ac causatur legẽ illam pertinere ad leuiora delicta: aut nec delicti fortasse poterit esse firmamentum, etiam ex uerbis ipsius legis, quibus significetur eam nõ ad crimina pertinere, quando non impunita esse præcipiet, quæ facta sint p furorẽ, sed irrita. Post hæc discessus cõiecturæ est.

ET sanè non nos fugere debet, quod cessat in huiusmodi causa locus primus, qui est probationũ expetitio, quoniam de facto nulla dubitatio est.

ERunt ergo argumẽta ex loco uoluntatis, an nouerca priuignum occiderit, & ob eam rem furorem simulauerit, cum spem defensionis haberet ex lege.

A Facultate quæritur, an potuerit occidere: absurdũ enim quærere, an potuerit facere quod fecerit, sed, an potuerit imitari & mentiri furorem.

A Summo ad imum, quod non alium potius occiderit, quod neminem imò præterea attigerit: & quid occiso priuigno, statim finem simulatæ amentiæ fecerit. Quæ omnia argumenta sunt, non casu occisi priuigni, sed occisi uoluntate atque consilio. Et superior controuersia ostendit aliquando in coniectura occidere, ut diximus.

Et à legalibus

ET à legalibus ſtatibus quæſtionis alio modo idem accidit,ſiue per illum locum coniecturæ,id eſt,abſo luti iuris,ſiue per deriuationem. Quale eſt illud exemplum:Exules intra finem peremit,quis dicebat tyrannidem indicaturum? Exorta dominatione, eademq; finita, reus imperator conſcientiæ. Hic cum deſcenſum fuerit ad ſigna criminis,quæ ſunt ex loco à ſummo ad imũ, ut detur reus iure abſoluto uel deriuatione,ut dicat legi ſatis factum,cum exul intra fines fuerit occiſus, & occurretur ab accuſatoris parte interpretatione ſcripti,ut ſcilicet dicatur lex non ad omnes exules pertinere,& minime ad eos,qui bono P. intra fines fuerit occiſus, ut tantum mali in publicum perderet. Sic tamen, ut accuſator reuertatur ad cauſam coniecturalem:quare hic legi non ſatis fecerit, ſed ſibi cauerit interficiendo eum, qui erat non ſolũ tyrannũ,ſed etiã tyranni cõſcios indicaturus.

CIrcumſcriptionum actiones ſunt,qui putant finitiuas eſſe,ut quæratur quid ſit circumſcriptio,ſed uidentur errare.Non enim ferè accidit,ut definiẽdo quærendum ſit,quid ſit circũſcribere:ſed magis erit fortaſſe coniecturalis quæſtio,an illud quod factum ſit,circumſcribendi uoluntate ſit factum,ut in eam rem nõ ſolum ex cæteris locis,ſed etiam à ſummo ad imũ, ex his quæ erunt facta probatione:& argumenta ducuntur, quare uoluntate circũſcribendi feciſſe uideatur. Sed ut magis non ſit coniectura, magis erit iam abſolutæ qualitatis

ſtatus, quàm infinitiuos inſpiciamus.hac cauſa: Liceat ex ancilla filios ſuſcipere legitimos. Qui habebat ex legitimis nuptijs filium,alterum ex ancilla ſuſcepit. Lex erat ut patrimonium cõmune diuideret, qui eſſet maior ex fratribus:eligeret minor. Poſuit maior natu ex altera matrẽ fratris,ex altera parte patrimoniũ. Elegit ille matrem,& reum facit fratrem circũſcriptionis. Hic nõ utiq; quæritur quid ſit circũſcribere,ſed aut ex his quæ facta ſunt argumentum trahitur,circũſcribendi uoluntate feciſſe,in quo erit coniectura:aut erit uerius abſolutũ,ubi de iuſto,& æquo,& bono quæritur:uel compenſatio,ut cauſam querelæ non habere dicatur, qui & libertatẽ habeat,& ciuis ſit,& matris ſuæ libertatem fuerit conſecutus. Pleriq; ſic habent,tanquam ſit cõmune coniecturæ cum cæteris ſtatibus,quod dicatur propria eius eſſe negatio:quoniã & ille qui finitiua quæſtione defenditur, quia rem profanam de loco ſacrato ſuſtulerit, neget ſe ſacrilegũ eſſe,& rurſum ille qui accuſatur, læſiſſe Remp. quod naues incẽderit,neget à ſe Remp.læſam. Sed multum intereſt,quod in coniecturalibus quidem cauſis negat ſerius omnino feciſſe,quod arguitᶈ,an in illis cauſis non illa negat feciſſe ſe,quæ crimini dantur:ſed alter negat id ad ſacrilegij crimina pertinere,alter negat ad crimen Reip.læſæ.

DE FINE.

Finis eſt,cum quæritur quid ſit illud quod in controuerſiã

uersiam ueniat, aut quo nomine appellandū sit, cum aliquid ex parte sic factum est, ut tamen omnino sit factū. Quare Græci fieri hunc statum dicunt, ἐκ τοῦ λελειπότος καὶ γεγονότος. Hoc quale sit, ex subiectis facile intellegemus. Loci huius status finis. Contraria definitio legislatoris, uoluntatum coniectura, qualitas conclusiua. Horum locorum uim ut intellegere possimus, per aliquam cōtrouersiā. ac si uidetur, illa ex Græcis comœdiana ædere in aliqua sub nomine ne liceat. Quidā ædidit comœdiam non addito nomine. Cum ageretur, succlamauit populus: In illum dixisti, reus est quod suo nomine comœdiam ædiderit. Iam primum hic id quod initio diximus, animaduerti potest, finem fieri, cū ex parte aliquid est factum, ex parte non factum. Nam sic in comœdia addidisse nomen, sublata esset, quæstione relicta, defensio: sed quoniam ædidit comœdiā descriptis moribus, non tamen addidit nomen. Finita quæstio est, an hoc isti quod lex prohibuerit, nec quicquam intersit, utrum addiderit nomen, an prohibuerit, cum intellexerit populus, & subiecerit nomen.

LOcos autem singulos sic persequemur, ut sit finis, an sit sub nomine comœdiam facere, nomen hominis comœdiæ inserere.

COntraria definitio, an hoc planè sit comœdiam sub nomine ædere, sic mores hominis insectari, ut non sit nomen, quod nihil intersit, utrum ipse pronun-

 ciarit,

ciarit, an populus.

TErtius locus est ex uoluntate legislatoris. Nec immerito. Neque enim ferè finitiuus status non aliquam habet societatem cum legalibus & hic. Accusator enim dicit illam uoluntatem fuisse legislatoris, ne quis omnino ciuium læderetur. Reus uero contendit, legislatorẽ hoc uoluisse, ne quis facile nominaretur, sed unusquisque moribus suis intellegeretur. Maius in eo est, ut si iste dicatur uel acerbius etiam operatus fuisse, quàm lex prohibuerit, cum sic in mores hominis fuerit inuectus, ut de homine nemo dubitaret.

VOluntatis coniectura est, & per omnem causam ex omnibus omnino personis maliciose, & uoluntate lædendi sic uitam hominis fuerit persecutus, ut nihil esset quod deesse nomini comœdiæ uideretur, atque ut nihilominus populus intellegeret, quã diceret ea uoluntate succlamauerit populus, ut fraudem eius arriperet, & constituere illum cõtra legem fecisse quod fecerat.

NAm qualitas conclusiua uel exaggerationem habet facti ex parte accusatoris, uel ex altera parte cõmiserationem, in qua plerumq; ex grammaticæ qualitatis locis multa dicentur: & quid iustum sit pro qualitate facti, & quid utile exemplo, & quid honestum ad famã: quare id de quo quæritur, quàm grauissime debeat uindicari, ex quibus ijsdem locis ut reus in contrariam partem poterit disputare.

Finis

FInis est aut simplex aut duplex. Simplex, quod de una re quærimus. Duplex, aut ex personis, aut ex rebus. Ex rebus, cum duo sunt crimina, alterum maius, alterum minus. Quare hoc propriũ finitiui status, quod uere semper accusator minus excludit, & maius inducit, reus maius excludit, inducit minus. Vt in illa controuersia. Quidam de templo sustulit uasa priuata & profana. Petitus ad pœnã tam sacrilegus, affert quadruplum quasi fur. Ex personis autem duplex finis sit, ut ubi quidam in tyrannide arcẽ conscendit, tyrannũ perẽpturus. Tyrãnus fugiens, ab obuio occisus est. Competunt præmiũ, ille qui tyrannũ ex arce deiecit, & ille qui obuiũ occidit. Verum quoniã diximus, cum ex rebus duplex esset finis accusatorem minus excludere maius inducere, uideret illud addendũ, quod aliquãdo euenit in huiusmodi causa, ut accusator nõ excludat minus, sed ipsũ retineat, & maius inducat. Qualis est illa causa, qui uirginẽ uitiauerit, det decem milia: qui depositum uiolauerit, capite puniatur. Quidam iturus ad bellum, uirginem sibi depositam uitiauit. Accusator dicit uirginẽ esse uitiatam, sed hoc retinet, & dat alterum crimen. Dicit enim etiam depositum esse uiolatum. Est finis & ille, quem Græci ἐμ κϱινομένομ uocant, ut aliud quidem in quæstionem ueniat, & aliud iudicetur: ut si reus sit sepulchri uiolati, qui tumulum inanem resciderit. Hic enim non hoc quæritur, an ille sepulchrum uiolauerit, sed an illud sepulchrũ fuerit.

fuerit. Verumtamen necesse est pronuncient iudices, nõ an illud sepulchrum sit, sed an sepulchrum ille uiolauerit. Fit plerumq; ex uno scripto duplex quæstio definitiua: ut si hæc causa sit posita, sacerdos purus sit, & è puris: patrem suum reum perditionis fecit, & optinuit, petijt sacerdotium. Hic enim separatim quæritur, quid est patris, & separatim quid sit purum. Hoc sic apud Zenonem depositum est, mihi tamẽ thema huius controuersiæ non placet.

DE TRANSLATIONE.

Metalepsis, siue illa translatio, siue illa præscriptio est. Nam de utraq; dicemus, alium locũ forsitan tenere debeat. Nã qualitas prior est, sed quoniã illa multifaria in alios status spargitur, ac plus disputationis desiderat, differatur metalepsis. Vno nomine apud Græcos dispar est, apud quosdã rationem habet. Nã hanc Zeno translationem facit, nõnulli præscriptionẽ. Non alienũ sit ergo, ut dixi, utrumq; cognoscere. Zeno præscriptiuas ait causas scripti & uoluntatis esse: metalepsin autem translationem facit. Quæ quidem translatio ex ijsdem rebus fit, è quibus præscriptio. Nam præscribimus uel ex persona, ut negemus eum esse aduersarium, qui contra nos agere possit: uel ex tempore, ut negemus illo modo. Itidem fit translatio, cũ facinus in aliquem & crimen constituimus transferendo: ut cum ille dicat id factum, quod fieri licuisse contendat, transferamus

personam,

personam,ut negemus illi licuisse:aut tempore, ut negemus illo tempore:loco, ut negemus illo loco:modo,ut negemus illo modo. Cæterum hæc magis exemplis patebunt.

A Persona transfertur,ut in illa causa:Quidã inimicum suũ reum capitis à se factum & damnatum ipse occidit, cum precium eius rei dedisset carnifici decem milia,reus est cædis.Hic à psona transfertur.Concedimus enim licuisse occidi, sed negamus huic occidere licuisse.

A Loco autem simul & à tempore transfertur,ut in illa controuersia,adulteros deprehensos liceat occidere. Quidam adulteros deprehendit, alterũ occidit, alteri pepercit.Reus factus est,qđ non & illã occidisset, sic se defendit,ut diceret per amorem occidere non potuisse.Absolutus eandem postea inuenit apud tumulũ adulteri flentem,occidit,reus est cædis.Manifestum est translationem esse eo à tempore & à loco. Quippe accusator occidi illam oportuisse non abnuit,neque illo tempore occidi licuisse cõtendit.Loci in translatione hi, præscriptiuum præcedens, Ipsa translatio,par,maius,à summo ad imum.Alia translatio aliquando & ex parte accusatoris à summo ad imum. Secundum hos locos inspiciamus uel hanc causam,quæ supremo posita est.

DE adultera occisa præscriptum præcedens est, ut si hic præscribat & actionẽ, eo quod neget se reum

fieri posse, cum ea mulier fuerit occisa, quam constat occidi ex lege debuisse. Huic oppositus locus proximus, id est ipsa translatio, an uero reus fiet, quoniam debuerit illa quidem occidi, sed alio in loco, alio in tempore, & occisa sit eo loco & eo tēpore, quo non licuisset occidere.

SEquitur par, in quo dicit reus nihil interesse quo tēpore, uel quo loco fuerit occisa, æque ait illas meritas pœnas dedisse.

DEinde est maius. In quo loco ostendit reus magis etiam sibi constare rationē, & multo iustius illam peremptam.

BEne adiectus locus à summo ad imum. Persequemur enim singula, quare uel magis recte & tunc, & in illo loco fuerit occisa, cum superstitem adulteri retineret libidinem, cum illum desideraret & mortuum, cum apud tumulum eius lamentaretur & fleret.

HIc alia trāslatio merito. Transfert enim accusator, si uindicata faciebat accusari illam debuisse. Et hic transfert à persona illius ad personā iudicum, per quos iam opus fuerit uindicari, cū ille potestatem ex lege sibi datam perdidisset.

DIximus ex accusatoris parte aliquando à summo ad imum, quale est in superiori illa causa. A summo enim ad imum argumentum est, non licuisse illi inimicum suum occidere, quod hoc emendum illi fuerit, & tanta pecunia emendum. A modo quemadmodum sit

factum.

factum, translatio non ferè in fictis causis inuenitur. Facile est tamen ex his quæ supra sunt perspicere, quid in hac parte intellegi debet: ut si reus sit aliquis, quali modo quid fecerit, quàm facere ei licuerit.

IAm liceat ad illam aliam metalepsin transeamus, quam præscriptionem à quibusdam diximus fieri. Diximus autem etiam quemadmodum fieret, sed hoc interest, quod translatio est de præterito: quare aliquid sit factũ, ut ab eo qui non debuerit id facere, aut eo tempore, uel eo loco, uel eodem modo quo facere nõ debuerit. Præscripti spectat ad tempus futurum, si quis agere postulet, qui agere non debeat: aut illo tempore, uel illo loco uel modo, à quo agi non poterat.

LOci præscriptõis. Propositio scripti, omonyma uel synonyma. Deductio generis ad speciem, finis incidens: aliquando à summo ad imum. Translatiua qualitas, communis qualitas, coniectura.

PEr hos locos tractemus, si placet, cõtrouersiam illã: Pauper qui duos diuites habebat inimicos, peregre profectus. Interea filius eius occisus, & inspoliatus inuentus est. Accusauerunt se inuicem. Diuites cædis absoluti sunt. Redit pauper, & instituit diuites reos. Illi præscribunt. Lex enim est, de eadem re bis agi nõ liceat.

PRopositio scripti est, an cũ lege scriptum sit, ut bis de eadem re non agatur: non oporteat hanc causam bis induci, cum iam accusati sint & absoluti.

OMonyma est, quid uocet lex actionem, utrum pœnam & animaduersionem, eamq; nolit iterari, an ipsam accusationem & defensionem. Nam utrūq; horum, nomine actionis significatum potest uideri: magis etiā si Græce controuersia explicetur, qui dicunt ad pœnam, quā actionē uocant. Sed nos quoq; Latino sermone aliqua multa inuenimus huiusmodi. Quæ uniuersa referre non est necesse, cum iam res ipsa ad intellectum declarata, nec deductio generis ad speciem est. Nam cū bis agi lex prohibuerit, non de omnibus rebus id præscripserit, sed de pecuniarijs causis, aut de his, in quibus minora sunt crimina. Finis est incidens, an actio illud fuerit, an uero conclusio.

A Summo ad imum tantum est, absente patre de filio eius acta res fuerit, æquū sit an amitti patrem regressum, cuius hic dolor est, tantum hic pater est, qui nihil importunius præter filium habuerit: an non cum ipsius culpa acciderit, quod non statim accusauerit, sed peregrinationis & ignorantiæ.

TRanslatiua qualitas est, an ne sic quidem iterari iudicium debeat, licet accusatoris persona mutata sit, licet pater postulet. Deniq; locus omnis trāslatiuæ qualitatis, nihil aliud est quàm rescisio loci superioris, ut ille pro accusatore, ille pro eo nititur.

COmmunis est qualitas, an æquum sit eos ex integro causam dicere, cum si innocentes sint, absolui possint.

possint, si nocentes damnari debeant, econtrario. num hæc molestia accusationis declinanda sit: & sit iniustum sæpius eosdē homines ad contentionē iudicij deuocare.

CONiectura an finis huic crimini sit quod intenditur, id est, an commiserint cædem. Qui quidem locus in omni causa diffundendus est. Sed non aperte, uerum oblique, ut meminerimus nondum hoc agere non posse, ne demus aduersario potestatem, ut manum nobis iniJciat, & nos in cursu actionis retineat, cum scilicet de hoc ipso quæri, an cædes agere possimus. Sed non deerunt occasiones, quibus, ut dixi, idem faciamus quasi aliud agentes ostendendo, facile nos crimen probaturos, si impetrauerimus ut liceat reos facere. Id ipsum & rei facient, uerum pari modo, ut non iam se defendant, sed innocentiam obliqua actione suam præferētes, molestiam actionis tantum se declinare dicant, & quia iudices quoq; ratas uelle debeāt leges & res iudicatas. Hæc quæ ad præscriptionem, pertinent tanquam ab instituto Zenonis remota, non tamen alienum fuit persequi ex his quæ tradidit Marcomanus, ex cuius commentarijs hæc propè ad uerbum translata sunt. Iam sequitur ut uideamus quæ attinent ad statum qualitatis, & ut ad Zenonem reuertamur.

DE NEGOCIALI.

HAec supra de translatione uel præscriptione fortasse alieno loco, ut iam dixi, inseruisse uideamur,

quoniam translationis statum nouissimum inter ratio nales quatuor status feceramus, uerum non ex nostro instituto, sed ab aliis factum est, ex ea causa quã supra locutus sum: quoniam de qualitate quæ media sit, pluri bus erat disputãdum, & plura tradenda: nos uideamus iam de statibus qualitatis, qui primus ex omnibus est, sicut supra docuimus, negocialis. Hic aut legalis est, aut rationalis, cum sine ullo rescripto de æquitate rerum di/ sceptatur. Legalis uero. Tum aut rogatio fertur, aut lex, aut præmium definitum petitur.

DEliberatiuæ quoq; causæ in eundẽ statum cadunt. diuiditur negocialis, legalis, legitimo, iusto, utili, possibili, honesto, ita ut & in contrarium ex parte diuer sa per singulos locos disputentur. Quod enim alter legi timum esse cõtendit, alter ex eodem loco, si poterit, con/ tendet contrarium legibus, si aut lex aliqua ex diuerso repugnabit, aut rogatio, aut pactum, aut fœdus, aut na turale ius, aut mores. Contra quæ utemur, aut negatio/ ne, aut opposito.

NEgatio est, ut dicamus, non est contrarium legi/ bus, neque naturale, neque pacto, neq; moribus.

OPpositum est, si fateamur quidẽ alicui scripto esse contrarium, sed opponamus utilitatem, eamq; di/ cimus potissimum esse debere, aliquando esse in loco le gitimo, aliqua erit legalis quæstio, fortasse etiam finiti/ ua. Secundus locus negocialis est, quo quæritur quid sit

iustum.

iustum. In eo loco est disputatio in legibus simplex, cũ quæritur an iustum sit, ut adulteros deprehensos liceat occidere.

IN rogationibus uero & præmiorũ petitionib⁹, & in deliberatiuis, per eum locũ qui est à summo ad imũ, oportebit ire p singula, & ex singulis locis ostẽdere, quare iustũ sit quodcũq; dicetur iure tali faciendũ esse. Hic incidet status, ex quo defensio erit ei⁹, aduersum quẽ aliquid feretur. Qualis apud Græcos cõtrouersia est. Deliberant Athenienses an illis inferant bellum, cum illi Alcibiaden flagellis uerberauerint. Incidit enim quæstio, an licuerit illis facere certaminis sui iure.

TErtius est locus in negociali utilitatis. Hic omnẽ ferme disputationem habet, circa rationẽ futuri temporis. Quæritur enim quid in futurum sit utile, quod in hunc locum incidit cõiecturalis quæstio: quale est illud apud Vergilium: Deliberat Diomedes, an Latinis auxilium petentibus ferat, quia Aeneas si Latinos uicerit, in ipsum sua arma uersurus.

POssibile ex personis & ex rebus ipsis habet disputationem & occasionem honesti. Bene conclusionis & epilogi loco positus est. Cum enim cætera ex causa sunt, tũc superest ut de honesti partibus disseramus. Hi sunt loci negocialis status: in quib⁹ satis erit plerũq; docere legitimũ quidem esse, & utile, & possibile, & honestũ, sed aliquãdo ut sit honestius, prius refutabimus

aduersariorũ

aduersariorum, dein nostra inducemus. Hoc ita est, ut doceamus primum non esse contrarium legibus: deinde addamus separatim, imò congrue legibus. Itemque dicamus non esse iniustum, & addamus potius esse iustissimum. Demonstremus non esse inutile: deinde utilissimum esse doceamus. Pari modo & de honestatis partibus disputemus, quod similiter licebit facere ex parte contraria. Hæc ferè sunt, quæ attinent ad negocialem illum, quem diximus legalem uocari.

RAtionalis autem negocialis est, ut supra proposuimus, cum sine illo scripto inter se aliqui de æquo bonóq; disceptant. qualis est illa controuersia: Ciuitas in tyrannide, omne quod liberorum nata fuerit exposuit, uicina ciuitas collegit & educauit. Finita tyrannide, petunt patres filios ut offerant alimenta. Illi contradicunt. Loci huius status naturalis iusti. Per quē utrumq; in hac causa disputari potest ex parte eorū qui retinēt, an naturale sit iustum, ut qui semel filios exposuerunt, repetere non possint ex parte patrum: an potius naturale sit iustum, ut patres quolibet tempore reciperēt filios suos, & naturale ius repetant.

SEcundus locus est à summo ad imum, per quæ singula quæ præcesserunt, quæritur iustum ne sit ut peterent filios, qui necessitate misera coacti sint exponere.

TErtius erit locus aliquando, nō semper futuri temporis ratio. In quo quæritur & in futurū, an utile

sit fieri

ſit fieri,de quo quæſtio ſit.

DEinde ſunt loci uoluntariæ qualitatis in cauſis red dendis, uoluntariæ mortis putantur eſſe negocia- lis ſtatus,uerum ſi rationales an recte, paulo poſt uide- mus, interim ſic putemus. Vt quidam uolunt, primæ erunt quaſi præſcriptiuæ quæſtiones,an is qui redderet cauſas,uoluntariæ mortis erit filius:an poſſit ex arbitrio ſuo mortem impetrare,cōtradicente patre. Ponunt qui- dam nonnulli etiam generalem quæſtionē in huiuſmo di,an ſola ſit cauſa moriendi debilitas corporis. Et rur- ſum,an ſatis ſit ad cauſam morum,cum nemo ſine cau- ſa ſit,uelit cætera ferre per ipſum locum,qui & à ſummo ad imum cōſideratur,an ex his quæ acciderant, iuſta ſit cauſa mortis.Bene iuxta hoc quod tradidit ius. Super- eſt futuri temporis cogitatio, cū ſcilicet quæritur, an illi miſerum ſit uiuere,ſpectandam autem maxime uolun- tatem. Neque enim quiſquam libenter mori poſtulat. Sed ferè erunt huiuſmodi hæ ſpecies,quaſi hoc optet & exprobret:alioquin cum agatur ex ipſa cauſa æſtimari, id eſt ex parte diuerſa conſiderandum , quia uoluntate quis cōtradicat,utrum ſimpliciter & uere, an uero & ma liciose & aſtute . Negocialis ſtatus utrumq; proprium quod futuri temporis rationem habet. Quæritur enim non quid actum ſit,ſed quid debeat fieri.

DE QVALITATE ABSOLVTA.

SEcundus ſtatus qualitatis abſolutus,uel qualitas ab- ſoluta.

soluta. Vtroque enim nomine nuncupantur, huius loci finitiuũ præcedens, quod uicem præscriptionis obtinet. Deinde est locus ipsa qualitas absoluta, quæ soluitur ex parte accusatoris: aut negatione, ut neget licere: aut opposito, ut dicat, & si licuerit, non tamen in perniciẽ oportuisse. Deinde est locus à summo ad imum, quare neq; iniuriosa, nec criminosa uidentur. Ponet & ex tua parte reus aliquãdo à summo ad imum, cum docebit quibus ex causis est, quemadmodum fecerit singula.

DEinde uoluntatis coniectura est, & qualitas conclusa est. His locis tractari potest cõtrouersia illa: Pauper orator, & diues inimici. Diues fortiter fecit, petiuit pauperis oratoris linguam, præmij nomine accepit postea. Concionante illo, stetit in cõcione pauper & fleuit. Laudatione facta, occisus diues, reus est: cœtus & concursus facti, secundum legem illam, qui cœtum & concursum fecerit, capite puniatur.

FInitiuum præcedens & uice præscriptionis cum *dicitur*, ex rei parte concursum facere, est populum conuocare, & turbulenta oratione animos hominum concitare, quorũ nihil fecerit pauper. Quod uice præscriptionis est, quia dicit: Ex illis demum rebus reus de cœtu & concursu fieri oporteret, & tunc uero crimen hoc cadere non posse.

DEinde est ipsa qualitas absoluta, ut dicatur huic licuisse in concione stare, flere. Huic occurrit, ut diximus.

mus, aut negatio, aut aliquid oppositum. Negatio ut dici possit, non licuit hic flere. Oppositum, etiam si licuerit flere, non tamen in hunc effectum. Et sequitur locus à summo ad imum, fletus ad hunc effectum contenderit. Hic sanè fortasse non solum ita uertet hoc crimē à paupere patronus eius, ut dicat ad illum nō pertinere, quid fecerit populus, cum ipsi reo præter lachrymas nihil possit intendi, sed adijcit defensionem populi, ut doceat recte illū fecisse quod fecerit, ita ut hac parte pauperis quidem causam, sed populi agere uideatur, in quo erit eo quo diximus, à summo ad imum ex parte rei, an meruerit hæc diues.

DEinde est uoluntatis coniectura, quæ quidem in tota actione dispersa est. Nam & accusator contendet pauperem ea uoluntate stetisse in concione & flesse, ut fieret quod secutum est, & patronus contendet nihil illum eius nec cogitare, nec sperare potuisse.

COnclusiua qualitas, de qua & supra disputatum est, quid iustum, quid utile, quid honestū, damnare pauperem, an potius absolui. Verum scribere debemus, qualitatem absolutam non rationalem esse, sed legalem, si reus se non naturali loco, sed aliqua lege defendet, ut scilicet dicat sibi lege licuisse.

HVius erit illa diuisio, ut primus locus propositio sit criminis: deinde scriptum, in quo erit qualitas absoluta, ex quo scripto licuisse sibi dicat. Post hos, lo-

cus erit interpretatio ſcripti contraria ſcripto. Deinde locus reliquis abſolutæ qualitatis.

DE COMPENSATIONE.

SEquitur ut de aſſumptiuæ qualitatis ſtatibus diſputemus. Quorum unus eſt compenſatio, cum incommodum quod dicimus attuliſſe, & compenſamus uicarios, quomodo loci eius aliquando reſcriptiuum præcedens, tum præpoſitio criminis, deinde locus cõmunis ex cauſis, deinde ipſa compenſatio, cui coniectus eſt locus à ſummo ad imum.

DEinde eſt comparatio, cum uoluntas & qualitas cõcluſiua horũ locorũ conſideretur per diuiſionẽ controuerſiæ huius. Cum exercitus in prælium frequenter inductus, naue ſemper refugeret, imperator claſſem incendit, & eductus ex claſſe exercitus, uicit. Reus eſt læſæ Reip. Compenſationem eſſe nõ dubium, ideo quod cum dicatur amiſſione claſſis læſiſſe Remp. compenſat incõmodum oppoſito uictoriæ, quomodo primus locus præſcriptiuam præcedens, in hanc cauſam fortaſſe certauit. In alia erit, ut dicat reus non in his eſſe crimen Reip. læſæ, nec poſſe hoc nomine reum fieri. Quod hinc fortaſſe non poteſt dici, quia damno affecta Reſp. eſt. Erit ergo propoſitio criminis, an læſa Reſp. quæ ſubſidium claſſis neceſſariæ miſerit.

HVic occurrit locus proximus, qui eſt communis ex cauſis. Tunc ſcilicet dicet reus, non oportere ſecum

tam,

tam calumniosa agi, ut res ipsa tantũ consideretur, cum omnia quæ fiant uel facta sint, spectari ex causis suis oporteat, hoc est, ut quæratur quæ causa illud quodcunque sit factum.

CVi loco adiuncta est ipsa compensatio, cum scilicet dicit reus illo quod sibi detur crimini, seu uictoriam cõsecutum, quæ locum impleuit, à summo ad imũ omnia persequendo quæ ante acciderunt: & quemadmodum incẽsæ classis mutata sit ratio dimicandi, & depulsa infamia fugæ, uictoria euenerit, sequitur comparatio. Quod loco scilicet in cõtentionem ueniunt, & illud quod iniuriæ dicitur factum, & illud quod commodi dicitur esse quæsitũ & æstimatũ, quid utilius Reip. fuerit.

DEinde est translatio ex re. Dicat accusator, potius aliud fieri debuisse, uel remoueri, deinde classem uel aliquid opponi, ne eò confugeret exercitus, aut ex persona fieri, ut dicant non ipsum ex arbitrio suo facere, sed referri ad senatum, uel ad populum debuisse. Cui sanè loco ex contraria parte habebunt defensiones suas. Respondebit enim reus & cum translatione rei, ut dicat non aliud fuisse faciendum, & cum translatione personæ, ut dicat imperatorem se habuisse, potestatem per seipsum cõsulendi. Iam uoluntatis locus est, ut supra docuimus, in totam causam dispersus. Nam accusator quidem dat operam, ut ille uolũtate lædendæ Reip. uidisse uideatur reus, contra ut credatur fecisse cupiditate uin-

cendi. Qualitatis conclusiuæ uim satis supra docuimus.

DE RELATIONE.

RElatio est status, qui hoc habet propriũ, quod semper necesse est in aliquem statum præterea incidere, quod illũ, quod accusator defendit, defensor accusat. Loci relatiõis, ꝓpositio criminis. Ipsa relatio hic incidẽs, status est loci eius. Deinde translatio, tum uoluntas & qualitas conclusiua. Potest in exemplum illius accidere actio illa Ciceronis, quæ est pro Milone. Nam huncstatum fecit ipse, cum dixit quæri, iure an iniuria Clodius fuerit occisus. Relatio est, an iure interemptus sit, cum fecisset insidias. Hic incidens status est, loci eius coniectura cũ locis suis omnibus, per quos scire decurrit, ut probet Miloni insidias factas esse per Clodium. Hic illud est, quod supra posuimus. Defensor enim Milonis accusat Clodium. Econtrario utiq; accusator Milonis Clodium purget necesse est, ut insidias nõ ille, sed hic fecisse uideatur. Trãslatio in hac causa cessat. Non potest eñ Miloni dici, si te Clodius dicebat occidere, ad iudicium illud potius adducere debuisse.

PLerumq; autem relationi permixta compensatio est. ut si accusatur Scipio Reip. læsæ, quod Carthaginem solam æquauerit. Hic enim relatio est, quia dicit merito illi ciuitati hoc accidisse. Et compensatio quia dicit bono Reip. factum. Diuiditur ergo huiusmodi causa propositione criminis, aut læsa Resp. cum tantã ami

ferit ciuitatem. Deinde occurrit ille locus ex compẽsatione de causis, an nobis Resp. sed causa rei sit consideranda. Et hic iam sequitur & relatio, quia merito illi acciderit tam fidæ ciuitati, & toties rebellanti. Compensatio quia bono P. R. factum, ne ultra necesse habeat in periculum belli uenire. Translatio erit in hac causa ex relationis & compensationis locis. Nam cum diceret reus merito illi ciuitati accidisse, transferet accusator ita ut dicat, & si illa merebatur non ipsa arbitratu suo facere, sed referre ad senatũ debuisse. Deinde erunt reliqui omnes loci compensationis, comparatio, coniectura rei, uoluntas, & qualitas.

DE REMOTIONE.

Remotio est, cum reus remoueat à se culpam in aliquam necessitatem, uel in alicuius imperium. Loci eius propositio criminis, finitiuus præcedens: locus communis ex causis, ipsa remotio. Cui occurritur cõiectura uel qualitate. Deinde est translatio. Translatio aũt simplex aut comparatiua erit à summo ad imum, ex quacunq; parte res dederit, è quocunq; loco opportunum erit, siue ante translationẽ. Deinde est uoluntas & qualitas conclusiua. Exemplum potest esse in hunc statum causa, qua imperator militum corpora in prælio peremptorum reuehebat in patriam, orta tempestate cadauera abiecit, læsit Rempub. Hic imperatori utique illa defensio est, ut crimen necessitate remoueat, & aduertat

quod

quod dicat abiecisse se illa corpora tempestate agente.

ERit ergo diuisio secundum locos, quos supra proposuimus. Præpositio est criminis, an sit læsa Resp, cum tam boni & uasti milites, quibus deberet sepulturæ bonum contingere, in profundum proiecti sint.

SEcundum quem proposuimus locum ex causis diuidemus. Non possit hoc imperator primo loco, ut si nitiuo præcedente uice præscriptionis. Neque uero nos unquã fugere debebit hic locus, si res omnino petietur. Quippe in nulla causa omittenda præscriptio est, quæ tenet locum primum, etiamsi descensuri sumus ad alias actiones. ut si dicat hic imperator, nõ in his esse crimen Reip. nec posse dici Remp. læsam, quæ nullũ detrimentum possit accipere corporibus abiectis, quæ iam commodum afferre non poterant.

DEinde erit locus ille quem dicimus ex causis, an ulla res ipsa per se debeat æstimari, sed causa cur facta sit, ut si uoluntate sit factum, plectatur ille qui fecerit: sin uero necessitate, non ueniat ad pœnam hominis culpa fortunæ.

ET statim sequitur ipsa remotio, an culpæ imperatori esse non debeat, quod tempestas fieri coegerit. Hic erit iam ille fortasse locus à summo ad imum, cui dubiam sedem fecerat. Nimirũ enim à summo ad imum omnia persequet̃ reus, queãdmodũ uoluerit reuehere domũ corpora cum imposuerit in naue, sed necesse habuerit

buerit abijcere,ut hi qui incolumes erāt, quicq; uiuebāt, & prodesse Reip.poterant,ex periculo euaderent.

HVic occurritur,quemadmodum diximus,aut coniectura aut qualitate. Coniectura sicut possumus negare tempestatem fuisse.Qualitate possumus dicere, etiamsi tempestas fuerit,non tamen rem talem, & tam impiam fuisse faciendam.

DEinde est translatio,quæ in hac causa forsitan cessat,in alia tamen non erit ociosa, si potuerit accusator dicere,etiamsi faciendum erat, referre utiq; ad senatum uel ad populum debuisti, non tuo arbitrio facere. Sed hanc translationem diximus aut simplicem esse, aut comparatiuam.

COmparatiuam autem, ut si dicamus omnia potius reum pati debuisse,quàm facere quod fecit.

DEinde est uoluntas & qualitas conclusiua,quarum uim supra iam frequenter ostendimus. Hic quoq; idem illud attendendum est, quod paulo supra in absolutæ qualitatis statu monuimus, quod etiam remotio pari ratione legalis est,cum ipsam remotionē reus mutat ex lege.ut si dicat se id quod fecerit,fecisse legis alicuius imperio. In hac quoq; similis erit, atque in absoluta qualitate diuisio, ut sit propositio criminis:deinde scriptum quo coactum se reus dicit: deinde interpretatio scripti ex parte accusatoris: deinde cæteræ quæstiones ex locis reliquis remotiui status.

DE DEPRECATIONE.

DEprecatio eſt,ſeu ueniæ petitio,cũ de eo quod intenditur cõfitemur,ſcilicet ueniã petimus,præcedente aliqua facti cauſa,quare poſſit ignoſci. Loci eius propoſitio criminis,locus cõmunis ex cauſis, ipſa depcatio, à ſummo ad imum. Occurritur autem deprecationi aut occupatione,aut cõiecturali uoluntate, & qualitate concluſiua. Verum hic ſtatus non erit ſatis firmus in grauioribus cauſis atque criminibus,ſed in his, in quibus poſſit ignoſci. Velut ſi reus ſit iniuriarum adoleſcens luxurioſus, quod poſt cœnam aliquem pulſauerit, & prætendat ebrietatem,atque hoc nomine petat ueniam. Vt autem uim locorum ſcire poſſimus, percurramus tractatum ipſius. Huius exemplum.

PRopoſitio criminis eſt, an iniuriarum lege teneatur,quod ciuem pulſauerit.

LOcus cõmunis ex cauſis eſt, an non per ſe res ipſa debeat æſtimari,ſed quaſi cauſa facta ſit. Vt ſi conſulto & nocendi uoluntate ſit facta,ſeuere puniatur:ſin uero non culpa hominis,ut ſit impune,& detur uenia.

CVius petitio per illa quæ ſunt à ſummo ad imũ, perſequenda eſt,an indigna res uenia,cum adoleſcens poſt cœnam cui pax uenit horæ errauerit.

HVic loco occurri diximus tribus modis. Pari, ut dicamus,nihil facere,ex qua cauſa hoc fecerit, cum ad æque iniuriã paſſus ſit ille qui pulſatus eſt. Occupatione,

tione, ut dicamus additamentum esse culpæ, non excusationem, quod prætendatur ebrietas. Duplicari enim crimen pulsationis, crimine ebrietatis. Coniectura si poterimus dicere, nec ebrietatem in causa fuisse. Cui cohæret uoluntas coniecturalis, ut dicimus licentiæ uoluntate pulsatum.

QValitas conclusiua est, quæ, ut sæpe iam diximus, in epilogo uel exaggeratur culpa, uel extenuatur. Quoniam ferè omnia uidemur tradidisse, quæ de rationalibus statibus uidebantur esse tradenda, non est abre aliquid de his controuersijs tradere, quorum de statibus plerumq; dubitatur.

INgrati actiones quidam finitiuas arbitrantur, quasi quæratur quid sit ingratus, sed errare isti uidentur. Nō enim ratio nominis de finitione pendet, nec quæritur quid sit ingratus, sed errare dicitur ille qui reus est. Neq; uero contraria defenditur, ut & ipse definiat quid sit ingratus, sed utitur fermè: aut remotione, ut neget se eam gratiam referre potuisse ad compensationem, ut dicat nec illi ipsi expedire, aut illi oportuisse gratiam reddi dicetur, fortasse & absoluta interim qualitate non uti licuisse sibi dicat, sed illo modo gratiam reddi non oportuisse contendat.

ERrit igitur diuisio in huiusmodi causis, ut sit propositio criminis à summo ad imum, quibus cōmemoret accusator, quæ beneficia præstiterit, quibus in-

nuerit quēadmodum non potuerit intrare. Deinde erit responsio ex eo statu, quemcunq; illum suggerit causa secūdum locos status ipsius, cum quis de moribus reus sit, propemodum status est absolutæ qualitatis. Neq; enim dubium est lege nulla uetari, quod lege nulla accusatur. Porrò in qualitate absoluta dicimus licitum quod intenditur, & ex eo quæstio eò peruenit ut quæratur, an potuerit id fieri. Quod tum oportuit fieri, utique ad crimen morum nō pertinet. Potest huiusmodi causarum & illa esse diuisio ex negocialis status locis, ut quæratur an legitimum sit id quod factum est, an iustum, an utile, an honestum. Ex his enim poterit æstimari, an peccatum moribus fuerit, non tamen ut statum negocialem esse dicamus, sed absolutam potius qualitatē, ideo quia de facto quæritur, non de futuro deliberatur. Et ut dixi, absolutæ qualitatis est proprium, ut quæratur, recte an perperam sit factum: cum causas mortis uoluntariæ reddit, putant quidam negocialem statum, quia quæratur, an ille debeat mori, & quæstio quasi tota sit de futuro. Sed si hoc est & in his causis, in qbus reb9 est, à quis negocialis esse uideat̃. Quæritur em̄ & ibi, an debeat ipse damnari. Porrò de præterito omnis est quæstio. Ex his enim quæ præcesserunt æstimandum est senatui, an petenti dari debeat moriendi potestatem, uideamus: rectius putemus statum huiusmodi cōtrouersiæ & ex eo quod controuersia dicitur, opponi. Nam huiusmodi

causæ

causæ eandem naturam habent, quã illæ, ubi accusator & reus ex diuersis partibus consistunt. Nam & qui causas mortis uoluntariæ reddit accusator, quodammodo usus est ille defensor qui contradicit. Inueniemus igitur aut remotiuas esse huiusmodi causas, aut deprecatiuas, aut quasuis potius quàm negocialeis. Abdicationum quoque causas negocialis status quidam arbitrantur, quoniã quæratur an quis debeat abdicari. Sed hoc tale est, quale & de quo supra locuti sumus. Ergo inueniẽtur hæ causæ iudicialium statuum, ut sit aut qualitas absoluta, aut ex sumptibus alicuius frequentissima, tam deprecatio quàm actio est contra patres.

GEnerales quidem quæstiones quasdam in abdicationum causis esse scribere debemus, ac prima illa quasi præscriptiua est ex patrum parte, an patres ex lege habeant abdicandi potestatem, an possint liberi contradicere, & an illis relicta sit contradicendi potestas, etiam illa quæ generalis est quæstio, etiã propriori causa, an merito abdicetur, qui non fecerit uel non facit aliquid ex patris uoluntate: an uero in quibusdam rebus fas sit non obsequi patris uoluntati. Neque enim ferè abdicatur quisquam, nisi aut uoluntatem patris in altero, utrum patrem impugnare dicatur. Deinde cum peruentum fuerit ad speciem, hoc est, ad id quod criminis loco obijcietur, incipiet ex defensione nasci status, qui locis suis erit persequẽdus. Sed ne abrupte uideamur ne-

 gare,

gare, negociali statu nunquã esse causam abdicationũ, erunt aliquando fortasse illo modo, si non ob factum aliquod suus abdicabitur filius. Nam ille quidẽ iudicia li, ut ꝓposuimus, actione defendet: sed fortasse ad illud exemplum poterit uideri negocialis status, furentem filium abdicauit, reuocauit sanatum, abdicauit rursum furentem. Hic sanè non est iudicialis status: neque enim crimini obijciuntur adolescenti, quæ ex parte eius erunt perpurganda. Sed quasi generaliter quæritur, an probabilis causa sit abdicandi propter furorem.

INiusti repudij actiones ferè erunt relatiui status. Necesse est enim utilis, qui neget iniuste repudium datum, ostendet crimen & culpam, quare merito & recte repudiata. Quæritur iniustæ dementiæ actiones, quæritur ad quem statum pertineant. Nobis non dubium uidetur in huiusmodi causis coniecturalem esse statum. Cessantibus sanè primis locis, à uoluntate, & ex facultate. Neque enim dubium est, quin & nemo uelit demens esse, & tamẽ possit demens esse. Merito omnis quæstio à summo ad imum ex locis insequentibus: quoniã quæ in cõtrouersia sunt posita, perinde sunt signa demẽtiæ, atq; in criminũ causis ex eodẽ loco signa sunt criminũ.

DE SCRIPTO ET VOLVNTATE.

NVnc iam ad legales status transeamus, quorum primus scriptum & uoluntas, cum alter utitur scripto, alter contra interpretatur scripti ipsius uoluntatem

ſcriptum ſit, id eſt, quaſi res ipſas opponere.

LOci autem eius ſtatus, propoſitio ſcripti, interpretatio ſcripti per eum locum, qui uocatur à ſummo ad imum.

HVic contrarius locus par interim & maius: deinde legiſlatoris uoluntas ex utraq; parte, deinde finis, deinde trāſlatio, uoluntas, & qualitas. Inſpiciamus uim iſtorum per exemplum controuerſiæ, ſi placet, talis: Peregrinus murū ne aſcendat belli tempore. Cum hoſtes iam murum aſcenſuri belli tempore uiderentur, peregrinus aſcendit in murum & hoſtes reiecit, uictoria facta, reus quod contra legem fecerit.

PRopoſitio ſcripti eſt, an cum lex peregrino interdixerit, ne murum aſcenderet, teneatur ex lege, quia aſcendit in murum.

INterpretatio ſcripti, an alios peregrinus prohibeat aſcendere, & pacis tempore uetet aſcendere. Hunc nō prohibuerit qui aſcenderet ut ciuitati ſubueniret, & aſcenderit eo tempore, quo iam ciuitatem hoſtis intraret: aſcenderit deniq; ut ex deſperatione tanta pacem & uictoriam redderet. Facile eſt enim animaduertere potuiſſe nos & illum locum, quē interpretationi ſcripti adiunxerimus, eum ſcilicet à ſummo ad imum.

CVm omnia quæ ab iſto facta eſſent, quǽque ad defenſionem eius pertinerent, ſingillatim ſumus perſecuti: poſueramus deinde locū qui par appellatur,

an nihil

an nihil intersit quo tempore uel qua causa ascendisse dicatur. Sequitur magis, an uel magis etiã licitum fuerit belli tempore id fieri quod prohibitum est, ut aduersus belli pericula caueretur.

DEinde est legislatoris uolũtas, quid senserit ille qui legem ferebat. Id quidẽ raro quæritur separatim, sed sæpius cũ ipsius scripti interpretatione permixtum est, utrum prorsus peregrinũ non admittendum in muros esse censuerit, an non admittendum eum qui perniciosus esset futurus.

SEquitur finis, án ne sit iste peregrinus qui præstiterit operam optimi ciuis.

ESt & translatio, ut diximus, an ut ei liceret hoc facere, autoritate publica repetere debuerit, cum aliter non liceret.

Deinde est uoluntas, quo animo fuerit.

DEinde qualitas conclusiua, quale sit factum. Iam de istis locis duobus ubique incuriosius dicemus, quoniam sæpe iam dictum est.

DE LEGIBVS CONTRARIIS.

LEgum cõtrariarum status est, cum duo scripta contraria inter se pugnare uidentur, unde & status nomen accepit.

ET est ferè quasi duplex scripti & uoluntatis status, quia utrumq; scriptorum interpretatio est.

Ergo

ERgo etiam loci hi ſunt, propoſitio ſcripti, ſiue interpretatio ſcripti: propoſitio alterius ſcripti, & interpretatio ſcripti.

DEinde utrius legis uoluntas, quæ, ut iam ſupra in altero ſtatu diximus, ad plurimum permixta eſt cum interpretatione ipſius ſcripti, aliquando tamen habebit & ſeparatim fortaſſe tractatum.

DEinde eſt finis in utraq; parte, qui & ipſe aliquando interpretationi ſcriptorum permixtus eſt.

INde eſt comparatio uel legum ipſarum, uel rerum, de quibus diſceptatur.

ERit aliquando tranſlatio, deinde uoluntas & qualitas. Percurramus quos locos ſub exemplo controuerſiæ illius, qui templũ Cereris intrauerit, oculos amittat: qui parenti auxilium non tulerit, capite puniatur.

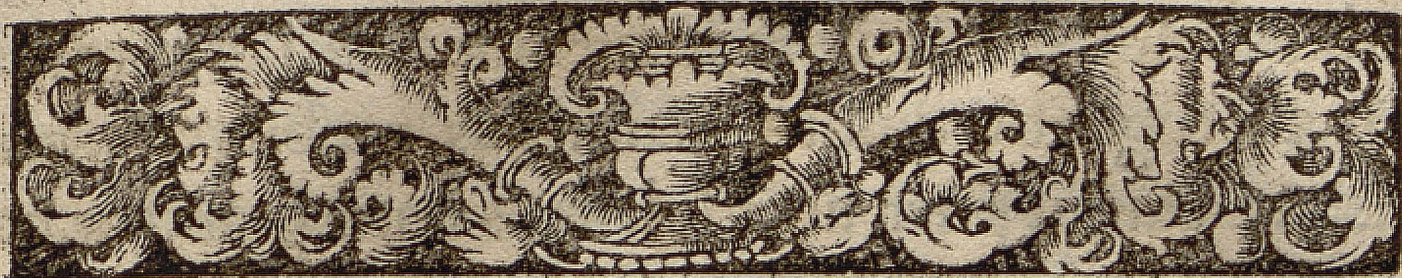
QVidam cum mater eius in templo Cereris uapularet, ingreſſus eſt templum, opitulatus eſt matri, petitur ad pœnam lege, quæ iuuet & Cereri, & ei qui templum Cereris intrauerit. Quia primum illud ſcire debemus, quod aptiſſimum erit in cauſis contrariarum legũ incipere ab aduerſarij ſcripto, idq; ex diuerſa parte proponere, & interpretatione rebusque diſſoluere, cum eius legas ſcriptum, proponere quæ nitemur. Ipſi tamen etiam hæc lex ſupererit quodammodo, cum alterius ſcriptum fuerit interpretatione ſubuerſum. Inuenio tamen noſtrum ſcriptum nõ incommode priore

u loco

loco posse proponi, ut proponamus & certationẽ quã utitur aduersarius:hoc in eam partem pro nobis erit, quo iam certo nostro iure poterimus scriptum illius interpretatione dissoluere,cum inconfessum uenerit illud scriptum, ad interpretationem descendere. Sed ut sit illa diuisio,quam supra cœpimus tradere. Illa enim magis placet:erit locus primus ex parte accusatoris, propositio illius scripti quo reus nititur:an possit reus fieri,qui legi fuerit obsecutus,& matri fuerit auxilio. Huic adiuncta statim interpretatione, an frustra sibi esse putet ex lege defensionem,qui matri tulerit auxilium, non tamen aduersus iniuriam uerberum:tunc tamen cũ ita res ageretur,ut filio liceat id facere. Hunc locum à sũmo ad imũ oportebit implere, quis ille locus fuerit.

SVLPITII VICTORIS INSTITVTIONVM ORATORIARVM AD M. SILONEM, FINIS.

Autor



AVTOR INNOMINATVS DE RHETORICIS.



MNES res iuxta rhetoricæ indagatio nem disciplinæ argumentando confirmantur, aut ex eo quod personis, aut ex eo quod negocijs est adtributum. Ac personis has res adtributas putamus, nomen, naturam, uictum, fortunam habitum, affectionem, studia, consilia, facta, orationes, casus.

NOmen est, quod unicuique personæ datur, quo suo quæcq; proprio & certo uocabulo appellatur. Nam de nomine nõnunquam aliquid suspicionis siue argumẽtationis nascitur. ut si dicamus idcirco aliquem callidum uocari, quod temerario & repentino cõsilio sit. Nam eiusmodi nomina quasi indices morum, homini bus sæpissime imponuntur.

AC de naturali aliquantum ducere suspiciones, cuius partes sunt plurimæ. Aut enim sexus conside ratur, ut siue uir siue mulier sit: aut natio, ut Graius an

barbarus: aut patria, ut Atheniensis: siue Lacedæmonius, aut cognatio: quibus maioribus, quibus cõsanguineis: aut ætas, ut puer, an adolescens natu grandior, an senex. Præterea commoda aut incommoda considerantur, an natura data animo an corpori, hoc modo. Valẽs an imbecillus, longus an breuis, formosus an deformis, uelox an tardus, memor an obliuiosus, pudens, patiẽs, an contra, & omnia hæc quæ naturæ sunt attributa, ad aliquam coniecturam faciendam.

ET ex uictu multæ trahuntur suspiciones, cũ quemammodum & apud quos, & à quibus educatus & eruditus sit quæritur, & cum quibus uiuat, qua ratione uitæ, quo more domestico uiuat.

ET ex fortuna sæpe argumentatio nascitur, cum seruus an liber, pecuniosus an paup, nobilis an ignobilis, felix an infelix: priuatus, an in potestate sit, aut fuerit, aut futurus sit consideratur: aut denique aliquid eorum quæritur, quæ fortunæ esse adtributa intelligãtur.

HAbitus autem, quod in aliqua perfecta & constanti animi aut corporis absolutione consistit, aut uirtutis aut artis alicuius perceptione, & item corporis aliqua commoditate, non natura data, sed studio & industria cõparatio. Ipsa causa posita docebit, quid hic quoque locus suspicionis ostendatur.

ADfectio est animi aut corporis ex tẽpore aliqua de causa cõmutatio. Vt lætitia, metus, cupiditas, molestia,

molestia, morbus, debilitas, & alia quæ in eodẽ genere reperiuntur. Et ideo affectionis quidem ratio, perspicuã solet per se gerere coniecturam. ut amor, iracundia. Propterea quod & illorum uis intellegitur, & quæ res harum aliquam rem consequatur, facie cognita sunt.

STudium autẽ, quod est animi assidua, & uehementer ad aliquam rem adplicata magna cum uoluntate occupatio. ut philosophiæ, poeticæ, geometriæ, literarũ. Facile ex eo ducetur argumentatio eius, quod res in causa desiderabit.

ITem ex consilio sumetur aliquid suspicionis. Nam consilium est, aliquid faciendi, non faciendiúe excogitata ratio.

FActa autem, & casus, & orationem, tribus ex temporibus considerabimus: quid fecerit, aut quid ipsi acciderit, aut qd dixerit, & quid faciat, quid ipsi accidat, quid dicat, aut quid facturus sit, quid ipsi casurum, qua sit usurus oratione.

NEgocijs quæ sunt attributa, partim sunt continentia cum ipso negocio, partim in gestione negocij considerantur, partim adiuncta negocijs sunt, partim gestum negocium consequuntur.

COntinẽtia cum ipso negocio sunt ea, quæ semper adfixa esse uidentur ad rem, neque ab ea possunt separari. Ex his prima est breuis complexio totius negocij, quæ summam continet facti, hoc modo. Patris occi-

 sio,

ſio, patriæ proditio eſt. Deinde cauſæ eius ſummæ, per quam, & quamobrem, & cuius rei cauſa factum ſit quæritur. Deinde in ipſo genere negocij, quid actum ſit, deinde quid poſtea factum ſit.

IN geſtione negocij, qui locus ſecundus erat. De his quæ negocijs ſunt attributa, quæritur locus, tempus, modus, occaſio, facultas.

LOcus conſideratur, in quo res geſta ſit, ex opportunitate quã uidetur habuiſſe negociũ adminiſtrandum. Ea autem opportunitas quæritur ex magnitudine, interuallo, longinquitate, propinquitate, ſolitudine, celebritate, natura ipſius loci, & uicinitatis, & toti⁹ regionis. Ex his etiam attributionibus, ſacer, profanus, publicus, priuatus, alienus, an ipſius loci ſit de quo agitur, locus ſit aut fuerit.

TEmpus autem eſt id quo nũc utimur. Nam ipſum quidem generaliter definire difficile eſt, pars quædam æternitatis, cum alicuius annui, menſtrui, diurni nocturniue ſpacij certa ſignificatiõe. In hoc & quæ præterierint conſiderantur: & eorum ipſorum quæ propter uetuſtatem obſoleuerint, aut incredibile uideantur, ut in fabularum numerum reponantur: & quæ iam diu geſta, & à memoria noſtra remota, tamen faciunt fidem, uere tradita eſſe, quod eorum momenta certa in literis extent: & quæ nuper geſta ſunt, quæ ſcire plerique poſſunt: & item quæ inſtent in præſentia, & cum maxime

fiant

fiant:& quæ cõsequantur, in quibus potest considerari, quid ocyus, quid serius futurum sit. Nam sæpe oportet commetiri cum tempore negocium & uideri, poterit ne aut magnitudo negocij, aut multitudo in eo transigi tempore.

OCcasio aũt est pars temporis, habens in se alicuius rei faciendi aut nõ faciendi opportunitatẽ. Verum in tempore spacium quodammodo declaratur. In occasione ad spacium temporis faciendi quædam opportunitas intellegitur. Hæc in tria distribuitur genera, publicum, commune, singulare.

Publicum est, quod ciuitas uniuersa aliqua de causa frequentat. ut ludi, dies festus, bellum.

Commune, quod accidit omnibus eodem ferè tempore. ut messis, uindemia, calor, frigus.

Singulare est, qđ aliqua de causa priuatim alicui solet accidere. ut nuptiæ, sacrificium, funus, conuiuium.

MOdus est, in quo quemadmodum & quo animo factum sit quæritur: cuius partes sunt, prudentia & imprudentia.

Prudentiæ autem ratio quæritur ex his quæ palàm in persuasiones fecerit.

Imprudentia autem in purgationem confertur. cuius partes sunt, inscientia, casus, necessitas.

FAcultates sunt, aut quibus facilius aliquid fit, aut sine quibus non fit.

ADiunctum negocio autē illud intellegitur, quod maius & quod minus, & quod simile in negocio quod agitur: & quod æque magnum, & quod contrarium, & quod plurimum dicitur, & quod disparatum, & genus, & pars, & euentus.

Et minus & æque magnum, & ex ui, & ex numero, & ex figura negocij, sicut ex actu corporis consideratur.

Simile autem ex specie comparabili aut conferenda, atque adsimulanda natura iudicatur.

Contrarium est, quod positum est in genere diuerso, ab eo cui contrarium dicitur.

Plurimum distat. ut frigus, calor, ut mors.

Disparatum est autem, id quod ab aliqua re præpositione negationis separatur hoc modo, sapere & non sapere.

Genus est, quod partes aliquas complectitur. ut cupiditas.

Pars est, quæ est sub genere. ut amor, auaritia.

Euentus est exitus alicuius, in quo quæri solet, quid quaq; re euenerit, eueniat, euenturum sit. ut ex arrogantia odium, ex insolentia arrogantia.

QVarta autem pars est ex his quæ negocio dicebamus attributa consecratio. Eæ res in hac quæruntur, quæ gestum negocium consequuntur.

Primū factum est, quo id nomine appellari cōueniat.

Deinde eius facti qui sint principes & inuentores.

Qui

Qui denique autoritatis eius & inuentionis comprobatores atque æmuli.

Deinde quæ de ea re, aut quæ eius rei sit lex, consuetudo, pactio, iudicium, scientia, artificium.

Deinde natura eius uulgo euenire soleat, an insolenter & raro. Postea homines sua autoritate id comprobare, an defendere in his consuerunt, & cætera quæ factum aliquid similiter confestim aut ex interuallo solent consequi. Ac negocijs ferè res hæ quas cõmemorauimus sunt attributæ.

AVTORIS INNOMINATI DE RHETORICIS. FINIS.



A. AVGVSTINI DE MVSICA LIBELLVS.



RSIS & thesis, id est, eleuatio & positio, in plaudendo fiunt. Quia enim leuatur & ponitur manus, partem pedis sibi eleuatio uindicat, partem positio.

AMPHIBRACHYS merito de metris excluditur, quia unum & tria tempora ad plausum non recte couenîunt. Nam carmina ad plausum canebantur, Vnde est illud Ouidij:

Et mea sunt populo saltata poëmata sæpe.

PEdes namque plausu discernûtur. Si enim uelis pyrrichio currere, unum tibi tempus eleuâdum, unum ponendum sit. Si proceleumatico, duo & duo. In dactylo quoque, duo: semel in longa syllaba, & iterum in duabus breuibus.

BAsis est duorum pedum iunctura, quasi quidam itus, qui fieri non potest, nisi per duorum pedum motum. Ergo bini pedes iuncti in rithmo, basim faciût. Latine rithmus numerus: metrum, mensio uel mensura appellatur. Sed quoniam hæc apud nos nomina late

patent,

patent, & cauendum est ne ambigue loquamur, cõmodius utimur Græcis nominibus, illud rithmum, hoc metrum appellantes.

OMne metrum rithmus, nominis rithmus, metrum etiam est. Item omnis uersus etiam metrum, sed non omne metrum etiam uersus. Ergo omnis uersus & rithmus & metrum.

METrum fit coniunctis pedibus. Nam unus metrũ non est. nec unus & semipes, sed metrum à duobus pedibus incipit, siue ipso sono plenis, siue ad implendum quod deest, adnumerato silentio, & usque ad octo tenditur.

VErsus à doctis appellatur, qui duobus membris certa ratione dimensis constat: nec est datum duobus pedibus, sed duobus membris constare uersum. Cumque manifestum sit non unum pedem habere, sed plures, nónne ipsa res indicat, longius membrum esse quàm pede? At si membra æqualia sunt in uersu, nónne præposterari poterit, ut prima pars sine discrimine ultimæ, & ultima prima fiat? Ergo ut hoc non fiat, satísq; appareat, discernaturq; in uersu aliud esse membrum quod incipit, aliud quod desinit, non possumus recusare inæqualia membra esse oportere. Idcirco prius in pyrrichio consideremus, in quo minus tribus temporibus membrum esse non potest, quoniam id primum est plusquàm pes.

ERgo minimus uersus septē tempora habebit,quia minus quàm tria membra habere non potest.Sed melius est dicere,septem semis,quia debetur unius tem poris silentium,dum ad principium reditur,ut spacium pedis possit impleri.Et hoc adnumerato, tempora erūt octo. Quocirca ut minimus, qui etiam primus est pes, minus quàm duo,ita minus qui primus est uersus,minus quàm octo tempora habere non potest.

MAximus autem uersus,quo maior esse non oportet,plusquàm octo pedes non recipit,nec tempora quàm triginta duo: Estq́ꝫ in specie temporis & idem numeris pedum, & metro, & uersu quidem communis temporis,ultróque progredi utrumqꝫ non debet.

POëma est lexis enrithmos,quæ plura uerba in quādam formam apte includit.

Poëma rebus constat tribus, Mytho, plasmate, historia.

Mythus est res facta,nec credibilis.ut Hippocentauri,Cyclopes,Gigantes.

Plasma est res facta,similis uero.ut Aeneam uenisse Carthaginem, & in templo Iunonis aspexisse Troici belli imaginem.

Historia est res uera,unde etiam nomen accepit.Histores enim sunt martyres,id est testes.

INter poëma,& poësin,& poëticen,& poëtam hoc interest. Poëma est quod supra diximus.

Poesis

Poësis est perpetuum argumentum enrithmum.ut Odyssea,annales Ennij,Aeneis Vergilij.

Poëtice est harum rerum ars.ut grammatice,musice.

Poëta,artifex.ut grammaticus,musicus.

Poëtices,opus.poësis & poëma. Erit igitur poëtice in arte,poema in opere,poesis in toto.

Pars enim poeseos,poema.uel ut pars hominis manus.Hoc modo alterum genus est,alterum species.

SPecies metrorum sunt quatuor,Epica, Melica,Comica,Tragica.

MEtra autem omnia tribus modis uariantur,adiectione,detractione,permutatione. Ita fiunt innumerabiles species ortæ ex prototypis nouem, id est heroicum, iambicum, trochaicum, proceleumaticum,anapæsticum, pæonicum, ionicum, ἀπὸ μείζονος, ionicum, ἀπ' ἐλάσσονος,choriambicum.

SI aliquando quinto loco in uersu hexametro spondeus ponatur pro dactylo,spondiazon dicitur.

Idem uersus si spondei ultimi loco dactylus fuerit, dactyliazon dicetur uersus.

Si aũt omnes spõdei fuerint,spõdaicus nominatur.

Si quinq; dactylos habuerit & spõdeum,dactylicus appellabitur.ut est illud:Panditur interea domus omnipatentis Olympi. Item spondaicus: Olli respondit rex albäi longäi.

AEneidos casus genitiuus Græcus,non uenit ab eo

quod est Aeneas, Aeneados enĩ faceret, sed ab eo quod Aeneis. Nã sicuti Peleus, Peleis, Peleidos, ita Theseus, Theseis, Theseidos, ita Aeneas, Aeneis, Aeneidos facit.

QVatuor sunt species communis generis nominum. Vnum masculinum & fœmininum, quod est omnibus notum. Alterum masculinum & neutrum, ut hospes. Dicimus enim hic hospes uir, & hoc hospes littus. Similiter sospes mas, fœmina sospita & hospita dicitur. Tertium fœmininum & neutrum. ut uictrix, ultrix: & quæcunque hoc modo declinantur. Quartum, trium generum. ut felix.

A. AVGVSTINI DE MVSICA LIBELLI FINIS.

Emporij



EMPORII RHETORIS DE ETHOPOEIA AC LOCO COMMVNI LIBER.



T si adlocutio non est plena materia oratorum, est tamen uel materiæ portio, uel omnium præparatio. Adfectus etenim inesse omnibus orationibus debent, cuius imitandi prima hic exercitatio datur. Denique à nonnullis hæc materia ethopœia uocat͏̃, quod ethos, id est affectum dicentis effingat. Dat præterea & elegantis stili disciplinam. Nam autem sunt tres figuræ, uasta, humilis, temperata, quas Græci characteres uocant, Asianum, Atticum, Rhodicum. Hinc aptam materiæ, sensuum, sententiarum, uerborumq́ue formam accommodare meditamur. Aliter enim orationem uel incipit, uel exequitur iratus, aliter timens, aliter gaudens, aliter tristis, aliter senex, aliter iuuenis, aliter uir, aliter fœmina. Refert in dicẽdo, deus an homo sit, lasciuus an tetricus, ignauus an fortis, doctus an rusticus. Sit igitur alacris lætantis oratio, tumẽs uani, breuis & cõscissa properantis, meretriculæ mollis & blanda, matronæ seria, senum

grauis,

grauis,temeraria pueri,misera,humilis, longa & multa ambiens confitentis,parasiti faceta,matris anxia,incon/dita rustici,oratoris ornata. Postremo in omnibus di/ctionibus mores eius,cuius uerba fingenda sunt, expri mamus. Quod genus allocutionis, ut supra dixi, etho/poeia nominatur.

EST sanè præter ethos & pathopœia,qua imitamur affectum,non naturalem,sed incidentem. Quam materiam ab ethopœia praue distinguunt', qui pu/tant esse ethe, quæ lætos fingant. Pathe uero,quæ tri/stium sint,cum ideo hoc sit pathetica nomine nuncupa ta,quod accidēs alter affectus,naturalem illum morē sæ pe subuertat,patiaturq; materia uelut uim quādam,cū is qui loquitur,à suo loquendi more declinet. Vt cum Hercules,cuius constans fuit semper oratio,paricidium suum luget. Vel cum apud Homerum Achilles semper minax,circumuentū se à flumine gemit. Aut cum Me/zentius semper crudelis,uel Turnum precatur ut se susci piat.uel Aeneam ut sibi tribuat sepulturam. Denique ethos personam sequitur semper,pathos causam.Igitur cum incurrens proponderabit affectus tunc uocabitur pathopœia,ne tamē plene affectus qui ingeneratus est deseratur. Nam neque ipse Mezentius sic precatur ut Turnus,nec sic uulnere suo Mars mœret ut Venus. Va leat ergo interdum mos ingeneratus, dum tamen qui superuenit,propensius exequatur,si plus in materia uis

ipsius

ipſius præualebit: ſin mediocris ſit qui acceſſit, affectus leuiter inſeratur.

TErtium genus eſt ethopœiæ, quod rei gerendæ tantum cauſa inducitur. Quale eſt illud, Vade, age, nate, uoca Zephyros. Et uidimus ó ciues Diomedē. quæ materia pragmatica nominatur. Raro tamen ita ponitur, ut non uel leuiter aliquis illic affectus operetur, ſicut in hac operam ſuam ſedulo commendat Venulus, extollit Diomedem.

ESt & illud quartum genus allocutionis, quod ab oratoribus magnis in cauſis grauioribus & tragicis frequenter aſſumitur, cum mutis damus uerba, & fingitur perſona quæ non eſt. ſicut M. Tullius uerba prouinciæ uel Reip. inducit. Id proſopopœia uocatur.

PRoſpecto igitur genere materiæ, & formato habitu mentis ad ſpeciem dicendi, principium quærendum eſt. Sumitur autem aut de perſonis, aut de re, aut de tempore, aut de loco. De perſonis ante omnia, uel de noſtra, uel de eius apud quem ſermonem habemus, uel de illius de quo loquimur.

De noſtra, ut eſt apud Vergiliū in uerbis Iunonis: Mé ne incepto deſiſtere uictam? Vel in Turni uerbis: Equidem merui nec deprecor, inquit.

De perſona eius apud quē loquimur, ut eſt in eodē. Aeole namq; tibi. Et illud: O fama ingens.

De perſona de qua loquimur. ut, Iunonis grauis ira.

 Et illud:

Et illud: Exulibus ne datur?

De re. ut est illud: Non hæc solennia nobis Has ex more dapes? Et illud: Maxime rex.

De tempore. ut, Dum bello Argolici. Et illud: Venisti tandem.

De loco. Nulli certa domus. Nec tamen in omnibus materijs hæc uniuersa ponenda sunt, sed uniuersa reputanda, ut tractatis omnibus, id quod sit aptissimum delegatur: quanquam aliquãdo & duas res ex istis, aut etiam tres recipit una materies, raro tamen. ut est in Ilionei uerbis. A persona ad quã loquimur: O regina nouam iubes. Ab ea quæ loquitur. ut est: Troes te miseri. De re: Non nos aut ferro ip.

Eceptis ergo principijs, aptéq; conscriptis, ipsa materia per temporum ordinem dirigatur. Est enim secundum naturã, ut prius quæ gesta sunt explicemus: deinde quæ nũc gerãtur, ad ultimũ quæ gerenda sunt. In qua diuisione discrimẽ est, ne omnia p narrationẽ ac fabulam transigantur. Itaq; id solum delegemus quod pertinebit ad rem, quæ in themate continetur. Sane & hic cogitemus, sic omnes ferre materias, sed alias uberius, alias partius, nonnullis pleraque deesse. Sit ergo exemplo de eodem Vergilio, sermo Iunonis, cũ Aeneã in Italia uideret. Est enim persona quæ loquitur. Heu stirpem inuisam. Dein de præterito: Num Sigæis occumbere campis. & deinceps usque illud, quod uasta c. p. De præsenti.

p. De præsenti Optata potiũtur Troës harena. De futuro. Non dabitur regnis e.p.l. & cætera quæ sequuntur.

DE LOCO COMMVNI.



Ocus communis est in signis, & non tabulis, facti ad augendum pertinens executio. siue illud, uel qua summum bonum, uel qua maximũ crimen aliquam in se ammirationem ipsa nouitate conuertit. Aeque enim prædicabilia & infanda commissa, licet diuerso iudicio, simili tamen cõmutatione mutatur. Sed huius materiæ propositioni hanc primam cõuenit inesse obseruationem. ut factum quod bonum esse uideatur, tale omnino ponatur, ut obnoxium crimini esse nõ possit, uel quod malum alienissimum laude statuatur. Cuius hæc tota uis est, ut quod in illa laudari possit, possit ex contrario non probari.

Itaque proponemus hoc factum, quod à reprehensione motum sit in uiro forti.

Item proponemus quod laudis minime sit in paricida, & utrumque maxime conabimur dicendo. Et quoniam hoc materiæ genus uel simplex, uel duplex, uel cõpositum est, quibus gradibus occasiones quædam augendo, id est, hoc modo deprehendemus. Simplex locus est communis in sacerdotem pium. Duplex in sacerdotem pium, templorum plurium. Compositus in sa-

dotem piũ,templorũ plurium, qui ſacra æde flagrante, & ſimulacrũ de incẽdio rapuit, cum oculos perdidiſſet.

Item in malo facto locus communis eſt ſimplex in ueneficam uirginem, duplex in ueneficam uirginem & paricidam,compoſitus in ueneficam uirginẽ,que aliam ueneficam carminibus ſuis fecit ardere. Quibus inſpe-ctis,cauenda eſt illa turpiſſima uitij familiaritas, qua cõmuniter auſpicamur, id eſt, ut dicamus rem magnam, ad uos iudices defero,imò nulli alij cõparãdã: uel adduco ad uos reũ,omni immanitate cæteros ſupgreſſum.

Sed inſpiciendi perſonarum habitus, ut ſacerdotis uittæ,& infulæ, & purpuræ ueſtis.ut uiri fortis arma & puluis & ſudor & ſanguis.

ET de his omnibus concinna & breuia:& quod eſt gratiſſimum,noua principia accõmodanda æque præſtabunt,etiam uultus hominum conſiderati.ut,Latronis torua facies, truces oculi,crinis immiſſus, corpus immane.ut adulteræ,proterua lumina, impudẽs color.

Adiumentis pluribus formæ quæſitæ præſtabunt, uniuſcuiuſque in quem dicemus ſectatores & comites, quos adeſſe credibile eſt.ut ſobrio continentes, eloquenti diſertos, duci milites, contráque meretrici amatores, luxurioſo paraſitos,auaro cupidos.

Nec minus officia cuiuſq; perſonæ dabunt adiumenta principijs.ut ſi in philoſophum dicam,non expectat ſapiens quidem gratias, nec deſiderat præmia, ſed nos

prætermittere

prætermittere ea quæ optime meruit non oportet: uel si aliquid quod orator fecerit augeamus. Notum quidē erat iudices, quantum esset in eloquentia bonum: hic tamen probauit artem illam, in se summam industriam continere. Vel ex contrario: Nulla quidem pœna grauis est latroni, sed nihilominus puniendus est. Vel magna quidem scio iudices, hanc in beneficio suo potuisse fiduciam & sperare, ut in criminum uiribus absolutionis suæ habeat potestatem, sed tanto magis immanitas illius opprimenda.

POst quæ sequentur diuisiones loci à consilio, à facto, à comparatione, ab euentu, distributo illo quidem illo singulari & præstantissimo ordine trium temporum præteriti, præsentis, futuri. Nam & in eo gradu qui à consilio uocatur, quicq; id agit, ut cogitatio exprimatur quæ præcesserit factum, præteritū tempus attingitur: & in eo qui à facto nominatur, quicq; id laborat, ut uelut coràm res oculis audientiū subijciatur, uis temporis præsentis impletur, & in eo cui nomen est à comparatione, æque præsens tempus efficitur. Nam locus ultimus ipso euentus uocabulo, futurum testatur.

SIt ergo exempli loco diuisio loci communis in iuuenem bonum regem. Dicemus enim à consilio illum à cæterorum iuuenum more digressum, indolem ætatis nō malis artibus & libidinib9 dedisse, sed statim grauitate ea uixisse, ut seniores quoq; anteiret industria, di-

gnúsque regno uideretur adolescens, quem quàm copiose dicere liceat, satis clarum est.

ITem facto cuius hæc, ut proxime diximus, tota uis est, ut quandam faciem negocij præsentis inducat, dicemus florere Remp. ciues in statu beatissimo constitutos, adijciemus etiam illud: Intuemini parumper faciem ciuitatis, cõsiderate uniuersa supra uotũ omniũ effluentia, quibus potest descriptioni huic cumulus accrescere.

AT uero comparationes sumemus hoc modo, maiora cum maioribus conferendo, & sic ea quæ extollimus maiora faciendo. Quod si iste esset tantũ continẽs in iuuenta, mirum putaremus, si nihil aliud quàm manu strenuus. Gratularemur si denique in regia potestate uitijs mediocribus uteretur, prædicabilis haberetur. Cum uero non uno aliquo bono præditus sit, sed plenus uniuersis uirtutibus, & ne minima quidem morum labe culpandus, faciatque tantum, quantum uix faceret, quem iam ætatis maturitas roborasset, qua tandem ammiratione cumulandus est?

NAm ab euentu prompta pars est, tametsi culpa dicentium, & ipsa uulgaris est cum ita dicitur, quamobrẽ iudices huic præmia digna decernite, si sequi cæteros ei⁹ uultis exemplũ. Itaq; sic potius pars ista tractanda est, ut in illa rebus magis quàm personis simus adiuncti: quæ autem abhinc bona etiam in posteros propagata conspicio? quam tranquillitatem? quod ocium?

quam

quam fiduciam securitatis æternæ? quoniamque & hoc ipsum uideri obuium potest in hunc locum, quæ aliter essent uētura, tractemus hoc modo. Quod si iste se nobis non huiusmodi principem præstitisset, quam superbiã, quos fastus & mixta libidini supplicia pateremur?

ET ne malorum quoque facinorum executionem præterisse uideamur, sit exemplo locus communis in uirginem paricidam, in quo consilio licet dicere, ubi sunt illi uirginum mores, qui contra oculos eleuare & libere loqui uerebantur, & aliquid uel innocenter audire.

LIcet & de facto inducere cæsum ferro à filia patrem, cum is mortem minime uereretur, etiam graui uulnere esse traiectũ, ut illud uix credi possit uirgo fecisse.

ITem promptum est à comparatione subiungere, ne uerbo quidem licitum uiolare pietatem, ne obsequiũ quidem parentibus denegare, iam in eum qui genuit uerberibus uti proximum paricidio est. Quid igitur? Crimen est occidere. Item parricidium in uiro quoque, & in eodem iuuene intolerabile fuisse: quanquam illum & feruor ætatis, & luxuriæ licentia, & nouissime fiducia uirium in facinus coegisset: uirginem uero quæ nõdum matura coniugio, cuius manus nihil aliud quàm pensa decuissent, ferrum & paricidium non refugisse, habendum in maiore prodigio, q̃ ipsum est paricidij nomen, æque & euentus loco dici potest. Quod autem si soluerit hæc pudorem sicut uiro in audaciam transierit mulie

brem,non ipſum uirum. Nónne ſi quos habuit liberos trucidauit,& reducet in præſens ſeculum, exemplũ horribilium fabularum? Mihi enim uidetur comparationis & euentus loco narratiuum aliquod poſſe miſceri exemplum uel hiſtoricum,dummodo ab his locis iterũ ad ſpeciem reuertamur.

EMPORII RHETORIS DE ETHOPOEIA AC LOCO COMMVNI LIBRI FINIS.



EMPORII RHETORIS DEMONSTRATIVAE MATERIAE PRAECEPTVM.



Emóſtratiua materia,quæ uulgo laudatiua dicitur, non ſolum in prædicatione hominis alicuius,aut rei,ſed etiã in reprehenſione conſiſtit. Vnde competentius multo demonſtratiua dicitur,cum eadem aliquis ſæpe culpabitur. Quantum enim inter eos conuenit,qui præcepta dicendi probatiſſime proſecuti ſunt,nõ poteſt demonſtratiua materia dici,niſi quæ talis ſit,ut ex ea ex diuerſo ali

quis

quis uel laudari uel uituperari poſſit.

Itaq; demonſtratiua materia erit in Tullium uel in Cæſarem, quoniam utrumque eorum & laudare promptum eſt, & reprehendere. At uero in hominem pium, in uirum fortem, in eum qui ſit cõtinens dicere, demonſtratiua non erit, quia hi ex contrario carent crimine. Eritque potius communis locus, qui imperitorum maxima prauitate tantummodo in accuſatione componitur. Idem enim & bonis artibus augendis & in malis eſt conſtitutus, ſi modo ipſi per naturam aut tantũmodo prædicandi ſunt, aut tantummodo non probandi. Nam ſicut in hominem pium, in uirum fortem communi loco perorabitur, quæ omnia à uituperatione ſemota ſunt, ita dicetur in prædonem, ueneficam, paricidam, quæ contra omnia laude diuerſa ſunt.

SEd quoniã demonſtratiuæ materiæ appellatio iam inueterata ignoratione ſublata eſt, proponenda mihi hæc exercitatio uidetur ſpecie quæ electa eſt in quacunq; perſona, id eſt, ut dicatur aut laus ipſius, aut uituperatio.

LAudatur aũt aliquis aut reprehenditur ex his quæ ſunt ante ipſum, quæ in ipſo, quæ poſt ipſum.

Ante ipſum, ut genus, patria, parentes, propinqui.

In ipſo. ut nomen, ut educatio, ut inſtitutio, ut corporis ſpecies, ut ordo factorum.

Poſt eum. ut ipſe exitus uitæ, ut exiſtimatio mor-

tuum consecuta.

ITaque si dicemus in Cæsarem, laudamus à genere quod Rhomanus, quod patricius fuerit, quod usque ab Aeneæ & Iuli gente descenderit. Vel reprehendetur, quod nihil ad laudẽ attineat ipsius, si urbe magna, aut genere nobili procreatus, si originem suam uitæ flagitijs coinquinauerit: quanquã mihi uidetur hæc mentio generis tota partius esse augẽda, cum in cuiusquam potestate non sit, quemadmodum natus sit, sed usurpanda potius ex interuallo & pro opportunitate. Aliôquin & hoc in uitio cõtrahemus, ut in diuersis materijs uniformiter auspicemur. Exin nomẽ tractabitur, quod Iulius à familiæ suæ principe ipso Iulo sit nominatus, & Cæsar ex eo quod uni maiorum suorum hoc nomen ascitum sit: occiso in acie Elephanto, qui Cæsar uocabatur: uel cõtra irridebitur, tam uanæ appellationis assumptio, quãdo æque sit nomen hoc totum falsum, ferum, abortiuum, cum ipsi qui defunctarum matrum uteris execantur, Cæsares nominentur.

Sed hoc ipsum omne nimium remotum est, ac penè ridiculum, & tale certe, ut raro personæ reprehendãtur, in quibus causas nominũ mereri possumus. Ac si quid est quod de Cicerone, quod de Cæsare, quod de Seruilio forte dicatur, nescio quid præbeat disputationis nomen Numæ, Gracchi, Pisonis, Cethegi.

SEquitur educatio, quã hoc pacto præferemus in Cæsarem.

farem,ut illum cum esset puer relictus à mortuo patre, dicamus cum matre uixisse, quæ in eo hoc diligẽtior ac seuerior fuerit,quod in illa sola manserit etiã patris officium,aut econtrario non probabimus educationem in contubernio mulieris & matris,utraque re par firma & sexu & affectu laudabitur.

Idem ab institutione quàm plurima in facundia & dicendi studio fuisse probet, & prima paupertas, & gloria,& forensis præstantia consecuta.

Itemque culpabitur,quod adeo non adeptus sit formam oratoriæ facultatis,ut eum Græcæ exorationis expertem fuisse manifestum sit.

HVic forma corporis prædicabitur tanquam eminens & decora. Hinc dicetur eiusdem bonum pudicitiæ prostitutione uiolatum,quam Comœdi subiecerit Bithyniæ regi. Tum facta omnia quæcũq; poterũt, in partem utramq; ducentur. Dicetur enim accusatione Dolabellæ famã magnæ eloquentiæ consecutus. Negabitur eandẽ meruisse,cũ is quẽ accusabat euaserit. Dicetur honoribus ꝑ ordinẽ functus esse. Intẽdetur & quæsturam cruentã,& præturam turbulentam,adeo ut senatusconsultis notaretur. Dicetur cõsul fuisse popularis,& benignus in plebẽ,qui etiã agros putauerit diuidẽdos.

Idem & cum collega dissensisse, & hostiliter usus in eundẽ, & contra morem maiorum in perferendis seditionibus perseuerasse. Gessisse illũ bella magnifica,perti

nebit ad laudem Gallias subegisse. aut in eodem ipso obijcietur, quod easdem prouincias non ciuili modo, nec more maiorum decerni sibi pro quinq; unum elaborauerit,& quod tempore potius quàm uirtute superauerit. Bellũ ciuile quod gesserit, inimicis illius obijcietur. Clementia uero eius in eodem adeo morabitur, ut appareat illum minime arma uoluisse. cõtra nullam unquam causam tam magnã, quæ illum impellere ad bellum ciuile debuerit, ut maxime in eo lenior fuerit, non posse uideri bellum, clemens esse quod tale sit.

Mors quoque atrox & impia, & tanquam ipsis rebus humanis luctuosa, & tamẽ ex hoc honesta dicetur, quod sit occisus in curia ex manibus senatorum, & diuerso hoste humani generis, & tyrannũ ciuitatis dignũ sceleribus suis tulisse supplicium, multis uulneribus trucidatum, & in ipsa Pompeia curia tanquam Pompeij manibus iugulatum.

Post eum uero declarabitur quàm commota illius morte Resp. quàm planè status ciuitatis euersus, quàm denique ipsis percussoribus suis malo fuerit illud parricidium peregisse.

Item contra usque eò illius exitum fuisse optabilem ciuitati, ut penè placuerit eiusdẽ acta rescindi, & hostem iudicari, qui eadem tuebatur. Ad hoc felicitas quæ in illo potest facile laudari, extenuabitur, eo quod liberos non habuerit.

DEmonſtrationes uero urbium, locorumque, iam non demõſtrationes, ſed topographiæ à pluribus æſtimantur: itemq; laudationes philoſophiæ & matrimonij & amicitiæ, &c. hic eſſe traduntur. An ſtudendũ ſapientiæ, an ducenda uxor, an appetendæ amicitiæ.

IAm uero laudes deorum, hymni, & pæanes quidam nuncupantur.

ET certe demonſtrationes quando ſacrilegij genus ſit, in reprehendendis exercere facundiam, facile eſt elementa laudare, ſed abſurdum eſt reprehendere. Nã ſi cœlum, aut terram, aut ignem uituperare conamur, ea ipſa per quæ uiuimus non probamus.

In fontes uero germina & flumina, & arbores & armenta dicere, iocunda quidem, ſed parum ampla materia eſt, & à foro, cui præparamur aliena. In quo cum ſemper nobis aut reprehendenda, aut laudanda perſona ſit, id agere debemus, ut eius dictionis uſum exercitatione capiamus. Mea tamen opinio, quod materiæ genus non niſi uſurpandum eſt, ita nec omnino uitandũ. Recipit enim in ſcholis imitatio ueritatis, ſtilum generis licentioris.

HIc igitur aliquãdo in horum tale aliquid dicemus, autorem pro genere ponemus; nullus tamen aut certe paruus adfectus in demõſtratiua deprehenditur. Nam ſi in eum quem prædicauimus, aliquid pro ipſius miſeratione dicemus, id agemus, quod minime neceſſa

tium est.

AT uero cum aliquem reprehendemus, miserum illum firmabimus fuisse, multóque facilius commotione aliqua mẽtis utemur. Nam parentũ miserebitur, qui tam turpẽ genuerint, & illos apud quos aliquis tam malus uixerit, adijciunt quidam in personæ partibus sexum aut ætatem, quæ non multum per se in omnibus ualent, nisi factum aliquod accidat, quod illi sit adiunctum.

Itaq; sicut in Hercule, in Catone potest pueritia laudari, in qua uirtutum suarum documenta ualuerũt, sic in Hectore, in Priamo senectus, quos à bello nec anni ultimi remouere.

Sicut in Pentesilea, in Didone, in Camilla, in Clodia, in Lucretia ualet locus, sexus, quod illius infirmitatem factis fortioribus supergressæ sunt, ita in cæteris personis quæ sunt dissimiles non ualebunt.

EMPORII RHETORIS DEMONSTRATIVAE MATERIAE PRAECEPTI FINIS.

De deliberatiua



EMPORII RHETORIS DE DELIBERATIVA SPECIE.



DELIBERATIO est, sicut M. Tullio placet, genus causæ tertium, substantiæ oratoris appositum. Siquidē uniuersam rhetoricam in tria causarum genera partitus est, laudatiuum, deliberatiuum, iudiciale, quæ Græci ἐγκωμιαστικὸν, συμβουλευτικὸν, δικανικὸν nominant.

DEliberationes aut simplices sunt, aut ex incurrenti, aut comparatiuæ.

Simplices, ut si deliberēt Scythæ urbes condere, cum pestilentia laborent, utrum urbes instituant, an sedes nouas quærant. Quod genus deliberationum sanè nō solum duplici, sed & triplici, & multiformi ratione subsistit, ut cum deliberat Pompeius acie Pharsalica uictus, Africam an Parthiam an Aegyptum petant.

LOcos autem per quos deliberatiua tractetur, frustra quidē maiores quàm ratio desiderat, numero augere uoluerūt. Siquidē in suadēdo uel in dissuadēdo duodecim ueluti elemēta, id ē, ut Græci appellāt, στοιχεῖα, consideranda

consideranda esse dixerunt. Legitimum, iustum, æquũ, conueniens. honestum, utile, religiosum. pium, ciuile, facile, possibile, necessarium. Quæ uniuersa nominum multitudo, uerum spectantibus duobus tantummodo locis, honesto & utili, ut plurimum ab his quibus omnia continentur subiecta, species tanquam genera distinguamus quatuor locis, id est, honesto, utili, & æquo, & facili continentur. Honestati enim subiacet religiosus & pius, & utilitati conueniens, & ciuile: æquitati legitimum & iustum, facultati possibile & necessarium. quanquam Stoici ne duo quidem illa, id est, honestum & utile existimant separanda, qui nihil esse utile nisi quod honestum, nihil inutile, nisi quod turpe definiunt.

Sed quoniam nobis omisso illo rigore philosophiæ in consilijs dandis ciuiliter est disputandum, proposita deliberatione, quod potissimum in ea tractandum sit inspicere ac definire debemus.

DEliberandi enim quinque rationes sunt, sicut in primo de officijs libro ad filium scribit orator.

Vna est, cum quæritur, utile an inutile sit.

Altera, cum ambigitur, honestum an turpe sit.

Tertia, cum inter duo utilia.

Quarta, cum inter duo honesta dubitatio est.

Quinta, cum ex una parte consilij honestas, ex diuersa pugnet utilitas.

Ex quibus illæ primæ quatuor partes, difficile in illa

ratione

ratione separata, sui ratione tractantur, quippe etiam cũplurimũ posse uidetur utilitas. Vt si deliberet Scipio exercitum in Africam classe deuehere, tamen ex parte aliqua obseruatur honestas, cũ relinquere uastandam hostibus Italiam,& Hannibalis declinare præsentiam, inreligiosum esse,ac turpe dicatur. Et cum ferè causam deliberandæ honestatis respectus induxit. Vt si delibe ret Cato,uictis partibus mori, nõ potest à consilio eius utilitatis prorsus tractatio excludi. Et cum seruare patriæ talem uirum, & non destruere domum ac liberos, utile disputetur.

Sed tamen id quod plurimũ in præsenti deliberatio ne ualet,sedulo adnotãndum, ut aut addubitationem eius aut appetitionem deliberãtis animum trahamus, & necesse est, ut quæ causa præcipue dubitantẽ mouet, eius aut cohortatione,aut dehortatione ducatur.

Si igitur quod sit utile suadeamus,id quidem præcipue firmabimus. Sed nihilominus probato utili,etiam honestum id esse,cum subiacentibus honesto partibus adseuerabimus.& contra,si pro honestate dicemus,prius honestatis ipsius assertione tractata, etiam utile, id quod suademus, demonstrare tentabimus. Nam facul tas semper utilitatem sequitur,æquitas honestatem.

Siquidem quasi ad fundamenta iacentia, quibus innitatur oratio antequàm arripiamus stilum,uel medita tionem ingrediamur, prospicere ac definire debemus

A principijs,

principijs, deinde uel breuib9, ſicut ipſi Tullio placet, uel illis plerumq; fictis. Sunt enim ut aut qui deliberant ſua cauſa parati, narratiõe etiã ut omnino prætermiſſa; quoniã narratio aut præteritarũ rerũ eſt, aut præſentiũ ſuaſio, aut futurarũ, aut ammonendi. Cauſa maxime ſi quid populo ſuadeatur, breuiter ſtrictimque decurſa, ſicut de imperio Cn. Pompeij eiuſdem demonſtrat oratio, gradus per quos eundum ſit ſcire conueniet.

SVnt aũt hi gradus quinq;, generalis, proprius, perſonalis, cauſalis, cõiecturalis. Generalis eſt, in quo ueluti ſummatim deliberatis partibus, quas cauſa cõplectit̃, ſine manifeſta ipſarũ cõmemoratione diſſerimus. Proprius eſt, qui tractat̃ ex facto. Perſonalis, q ex ipſi9 deliberãtis, uel de q̊ deliberat̃, fortuna uel morib9 dicit̃. Cauſalis, in quo id ipſum ad qđ ſentẽtia noſtra dirigit̃, quale ſit explicatur. Cõiecturalis, quo euẽtus hanc aut illam ſententiam ſecuturus oſtenditur.

SEd ut propoſito deliberationis exemplo magis eluceat, quẽammodum generalis quæſtio deprehendatur, poſita ſit deliberatio Lucretiæ, an propter inlatũ ſibi ſtuprũ ſemet occidat. Sepono quod eſt in cauſa ꝓpriũ, id eſt factum, uim ſcilicet inlatã pudicitiæ. Item ſegrego perſonã, hoc eſt Lucretiã, & regis filiũ. Sepone cauſam, id eſt ipſam rem quã deliberet adgredi, id eſt uolũtariã mortẽ, & ex his ſingulis decerpe generalẽ. Eſt autẽ generale, ſtupri cõtumelia & iniuria. Multæ ſunt eñ ſpecies infamiæ & iniuriæ ſubiacentes, ut inlata manus, abrepti

liberi, inrogata debilitas, atq; his similia. Lucretiæ aũt & Sex. Tarquinij generale est, fœmina nobilis, & adolescens potẽs: quippe multæ nobiles sunt, multi potentes. Sed & mortis uoluntariæ generale est, atrox & difficile cõsiliũ, & sine ulla exceptiõe præceps impet⁹ indignationis. Sub hoc eñ animi motũ & Medea de paricidio cogitat, & Aiax de cæde Agamẽnonis atq; Vlyssis. Et porrò multis accepta ignominia diuersa insũt, sed & generaliter tñ extrema cõsilia. Hæc igit' ex facto & ꝑsona deliberata generalia cõiunge in unã sententiã quæstionis, & fiet huiusmodi generalis quæstio. An ob inlatã sibi cõtumeliã atq; iniuriã fœmina nobilis & pudica, cũ se in autorẽ doloris sui ob ipsius potẽtiã aliter nõ posset ulcisci, nihil nõ debeat ꝓ satisfactione sui doloris suadere: uel ẽ diuerso, uel ulla tãta sit iniuria uel cõtumelia, ut sapiẽti fœminæ sine respectu sui deliberandũ sit. Obseruare tamen in generali quæstione debebimus, ut eã ꝙ breuissime cõprehẽdamus, quoniã ista cõmunia quæ in multas deliberatiuas cadũt min⁹ ualida sũt ꝙ ꝓpria causarũ, in qbus multa magis nos cõueniet immorari atq; descendere. Post generalẽ gradũ hoc modo oportebit ut reddamus ꝓpriũ quod seposueramus, id est, ut fiat eiusmodi quæstio, An cũ tam grauis iniuria & cõtumelia inrogata sit, ut pudicitia qua nihil est propè carius, alienæ sit impotentiæ uiolata ludibrijs, & ob hoc ipsum uiolata, quod eius gloriæ inuideretur, nõ sit ferendus dolor.

uel contra,an tolerabilis ſit iniuria pudicitiæ, cum ſuffi-
ciat caſtitati bona cōſcientia, nec libidini poſſit aſſcribi,
quod acciderit inuitæ. Deinde ſimiliter redde perſonā,
quam in generali parte tractaueras,ut dicatur hoc mo-
do, An Rhomana mulier & Lucretia Tricipitini filia,
cuius uirilis animus etiā in muliebri figura erat, quæq;
omnes fœminas & caſtitate,& omni morum ſanctitate
ſuperauerit,uim ſibi à filio regis inlatam ferre non de-
beat.uel diuerſo,An idipſum congruat conſtantiæ eius
atq; animi magnitudini æquiore animo pati iniuriam
ſceleris alieni,præſertim cum nihil uoluntate, ſed omni
accepiſſe neceſſitate declarat illius impotentia,qui teme
rauerit caſtitatem. Poſt quæ redde cauſam id eſt cōſilij
ſpeciem ſuis uiribus,& proprietatē manifeſtam, ut ex-
poſitis per ſuperiores gradus, quæ incitauerint animū,
uel mitigauerint,tum demum aggrediaris ipſum illud,
de quo liberatur,an tantæ contumeliæ tali fœminæ ab
huiuſmodi autore factæ, nullum ſit aliud perfugiū uel
ſolatium,quàm mors uoluntaria. Quo loco eſt rurſus
generaliter dicendum,mortem aut omnino bonū eſſe,
aut certe malum non eſſe, & uitam non niſi ſola hone-
ſtate eſſe ducendam, & ſpecialiter multas hoc fortes &
nobiles fœminas dediſſe gloriæ ſuæ,ut iniuriam aut in-
famiam moriendo uitarent:& uerendum non eſſe, ne
tanti mulier animi tentata morte deficiat. Adijcienda
etiam deſcriptio mortis ipſius,in qua uulnus non quaſi
fœminea

fœminea manu factum, cruentumque telum populus ipse Rhomanus cum admiratione uisurus sit. aut ex altera parte, etiam si intolerabilis sit illa iniuria, etiã si Lucretia præter cætera non ferenda posse, tamẽ eam aliter uindicari. mortem uero ultimum malum & naturæ appetitione humanæ mentis alienum, & ab ipsis quodãmodo dijs immortalibus adeo adcersi uetitum, & certe hoc minus à fœmina, quamuis fortissima, exigendum, quo magis sexus iste remotus à ferro est, eo minus esse sumendum, præsertim cum uerendum sit, ne cœpto uulnere perseueret, ne infirmiorem ad perniciem suam reddat animum uana conscientia, & facilius sit ut pertinacius in necessitate meriti impudica moriatur. Nam coniecturalis gradus utrumq; ex his quæ secutura uidẽtur, hac ratione complectitur, an si se interfecerit mulier tantæ familiæ, tantæ pudicitiæ, uindictam ex indignatione publica consecutura sit, nec populus Rhomanus superbos reges sit passurus ulterius, atq; hoc immortalis Lucretiæ futura sit gloria, quæ non solum pudicitiam fortiter uindicasse, sed etiam patriæ libertatis causam tribuisse uideatur. aut ex repugnante sententia, an si se interfecerit, occasionẽ malis interpretationibus relictura sit, ut pœnitentia stupri sponte tolerati, ad mortem confugisse uideatur, cum facilius in defunctam possint falsa confingi. & an multo magis incitatura sit, cum & patris animum & mariti, ad fortius aliquid in uindictam do-

loris audendum, cum præsentia sua & perseuerantibus lachrymis ac luctibus, plus ad inflãmandã indignatio-nẽ affectus, & assiduitatis habitura sit. Hæc igit in sim-plicibus. Ex incurrenti deliberatiuis, diuidendi ratio suf-ficiet. Comparationis autem uicissim per singulos gra dus utrarumque partium intentiones ac depulsiones al ternare debebimus. In omni autem deliberatiua id potissimum custodire debebimus, ut his quibus consi-lium demus, etiam si detestabilia cogitent, sine conuicio ac sine ratione dicamus. Siquidem nemo consiliarium de populo aduocat, nec sibi uere ac benigne suadere pu tat, nisi in ipsa oratione consulentis ueluti consulentem, sibi beneuolentiam recognoscat.

EMPORII RHETORIS DE DEMONSTRATI-VA SPECIE FI NIS.

Ad lectorem



AD LECTOREM.

Non admireris lector, si quædã ab impresso exemplari Græco diuersa offendas, quoniam qui transtulit, alia interdum lectione ductus, illa non probauit.

APHTHONII DECLAMATORIS PRAEEXERCITAMENTA, IOANNE MARIA CATANAEO INTERPRETE.

DEFINITIO FABVLAE.



ABVLA à poetis originẽ duxit, qua etiam oratores utuntur, ubi admonere intendunt. Est autem fabula sermo falsus ueritatem effingens uario modo appellata. nam modo Sybaritica, modo Cypria dicta est, mutatis pro inuentorum uarietate nominibus. obtinuit tamen, ut potius Aesopia diceret̃, eo quod Aesopus omniũ optime fabulas conscripserit. Fabularũ quædã sunt rationales, quædã morales, quædã mixtæ. rationales, quibus fingimus hominẽ aliquid facere: morales, quæ irrationaliũ morẽ imitantur: mixtæ, ex utrisq;, rationalibus & irrationalibus. Si admonitionẽ, cuius causa fabula inuenta est, præposueris, antefabulam nominabis: uerũ si postposueris, adfabulationem appellabis.

Species.

Fabula

FABVLA FORMICARVM ET CICAdarum iuniores ad labores adhortans.

AEstatis erat uigor, cum Cicadæ continuam cantilenam resumebant, at formicæ laboribus intentæ erant, ut fructus colligerent, quibus hyeme uescerentur: ea igitur superueniēte, formicæ laboribus suis uescebantur. Sed inopia Cicadarū, oblectationē subsequebatur. Sic iuuenis labores subterfugiens, senectutem miseram ducit.

Adfabulatio.

DEFINITIO NARRATIONIS.

NArratio est expositio rei factæ, uel tanquā factæ. Differt autem narratio ab expositione, sicut à poësi poëma. Poësis enim est tota Ilias: poëma autē Achillis armorum descriptio. Narrationum aliæ sunt poëticæ, quædam historicæ: aliæ ciuiles poëticæ sunt, quæ finguntur: historicæ, quæ ueterum gesta narrāt: ciuiles, quibus in controuersijs oratores utuntur. Narrationi sex accidunt, persona agens, res gesta, quo tempore gesta sit, locus in quo transacta, modus quomodo, causa propter quam. Virtutes narrationis sunt quatuor, claritas, breuitas, persuasio, & uerborum Latinorum electio.

Species. *Persona.* *Res.*

NARRATIO SVPER ROSA.

QVi rosæ decorem admiratur, hic Veneris uulnus consideret. Adonin dea deperibat, Mars ipsam, hocq; erat Adonidi dea, quod Veneri Mars: deus amabat deam, & dea sequebatur hominem. par erat ardor,

& si

& si genus indifferens. Mars riualis Adonin de medio tollere decreuit, ratus Adonidis morte, pariter amorem Veneris interiturum, quare Adonin uulnerat. quod cũ Venus resciſſet, maturauit ut opem ferret, festinabundaq; rosæ occurrens, in spinas incidit, & in planta pedis transfixa fuit. itaque sanguis è uulnere defluens, rosæ colorem in suum transmutauit. nam rosam prius candidam, in rubrum colorem, qui nunc cernitur, conuertit.

Causa. *Modus.* *Locus.* *Tempus.*

DEFINITIO CHRIAE.

CHria est commemoratio breuis, aliquam personã apte referẽs: ideo Chria appellata, quod utilis sit. Chriarum aliquæ uerbales, quædã actiuæ, aliæ mixtæ. Verbales sunt, quæ utilitatẽ oratione significant: ut Plato uirtutis ramos, è sudoribus ac laboribus produci dicebat. Actiuæ sunt, quæ actionem declarant: ut Pythagoras interrogatus, quanta nam esset hominum uita, cum perbreue temporis spacium se cõspiciendum dediſſet, latebras petijt, mensuram uitæ ex momentaneo conspectu designãs. Mixtæ uero sunt, quæ ex utrisq; oratione & actione consistunt. ut Diogenes intuitus adolescentulum lasciuum, pædagogum percuſſit, superaddẽs, cur talia instruis? Hæc igitur Chriæ diuisio, quã capitibus his conficies laudatiuo, ab expositione, causa, contrario, comparatione, exemplo, testimonio antiquorum, epilogo breui.

Species.

CHRIA VERBALIS.

B Expositio

EXPOSITIO CHRIAE.

A laudatiuo. ISocrates doctrinæ radicem amaram esse dicebat, fructus uero dulces. Merito Isocrates ob dicendi artem laudandus est, qua sibi nomen clarissimum compara-uit, quantaq́ʒ esset, ipsam exercẽdo demõstrauit, eamqʒ illustrem fecit, non ipse ab illa illustratus est. Longum ergo esset differere, quæcunqʒ reges cum admonendo, tum persuadendo sigillatim mortalium uitam benefi-cio affecerit. Cæterũ qualia de eruditione uerissime pro-

Ab expositõe tulit? Qui studia amat à laboribus inchoat, laboribus tamen in utilitatem desinentibus. Hæc sunt quæ philo-sophice scripta ex sequentibus admiranda esse compro-

A causa. babimus. Qui enim bonis artibus capiuntur, hi sane cũ professoribus doctrinarum conuersantur: ad quos ac-cedere formidolosum, & eos deserere indoctissimũ est. metus semper pueros tenet, siue præceptorẽ intueantur, siue ad illum uenturi sint. succedunt præceptoribus pæ-dagogi, uisu terribiles: sed dum uerberibus sæuiunt, for-midolosiores. qui etiam priusquàm uerberent, timẽtur: timori punitio succedit, dum puerorũ peccata castigãt, & domestica uirtutis opera iudicant. pædagogis patres asperiores sunt, filiorum uias indagando, ad se propius accedere imperando: in primis eorum in foro conuersa-tionẽ suspicando: quod si opus fuerit in filios animad-uertere, ita excandescunt, ut se parẽtes esse obliuiscãtur. Verum huiusmodi rebus puer cõsuescens, postq́ʒ in ui-

A contrario. rum euaserit, merita uirtute coronatur. Quod si aliquis

hæc ueritus, præceptores fugiat, parentes deuitet, pædagogos auertat, omnino dicendi sciētia priuabitur, & metus causa eloquentia carebit. Hæc igitur omnia Isocratē sentire persuaserunt eruditionis radicem amaram esse. Nā queēadmodū agricolæ summo cū labore terræ semina mādant, fructus uero maiore cū uoluptate colligūt: ita eruditionem uendicantes, uigiliјs sibi apud posteros gloriam cōpararunt. Demosthenis uitam inspice super omniū oratorū laboriosam, idcirco cæteris gloriosiorē. adeo enim studio intētus fuit, ut comā capitis ornamentū sæpius deposuerit, ratus id bellissimū decus, quod ā uirtute ꝓuenisset: igiť quæ aliј uoluptatibus dispēsant, ea ille laboriosis lucubrationibus impēdit. Itaq; nō mediocrē laudē Hesiodus meretur, ubi asserit uirtutis uiā asperā esse, cacumē uero planū: nam idem quod Isocrates ꝓtulit. Hesiodus em̄ uiā, Isocrates autē radicē appellauit, diuersis uerbis eandē uterq; sententiā demōstrantes. Quæ si recte cōsiderabimus. Isocratē merito laudabimus, ut q sapiēter de eruditiōe bellissima cōscripserit.

A cōparatiōe — *Ab exemplo.* — *A testimonio antiquorum.* — *A b epilogo.*

DEFINITIO SENTENTIAE.

SEntētia est sermo cōpendiosus in enuciationib9, quæ nos ad aliqd exhortať uel dehortať. Sententiarū aliæ sunt exhortatiuæ, aliæ dehortatiuæ, quædā enūciatiuæ, nōnullæ simplices, quædā cōiunctæ, aliquæ persuasiuæ, aliæ ueræ, aliæ excessiuæ. Sētētia adhortatiua ē, ut illud: Dedecus est totā consultū stertere noctē. Enūciatiua, ut

Species.

illud. Opus est profecto pecunijs, sine quibus nihil opportuni fieri licet. Simplex, ut illud: Vna auis addicat, patriam seruare licebit. Coniuncta, ut illud: Non mihi sint plures domini, rex unicus esto. Persuasiua, ut illud: Talis est unusquisque, quorum cõsuetudine oblectatur. Vera, ut illud: Nulli licet inuenire uitã sine tristicia. Excessiua, ut illud: Debilius nil terra facit mortalibus ipsis. Hæc igitur sententiæ diuisio, quam ex capitibus Chriæ cõficies, laudatiuo, ab expositione, à causa, à contrario, comparatione, exemplo, testimonio antiquorũ, epilogo breui. Differt autem Chria à sententia, quod Chria aliquando actiua est, sententia in oratione semper consistit: at Chria personam requirit, sententia uero sine persona pronunciatur.

SENTENTIA EXHORTATIVA.

THeognis poeta dixit: Pauperiem qui Cyrne fugit, se præstat ab altis In mare uerticibus mittere cetiferum. Prouidit Theognis, ne iure poësim accusaremus fabularum loco præcepta sapientiæ complexus. nam cũ poëtas fabulas plurimi facere uideret, eas omittendo, bene uiuendi præcepta metro composuit, simulque metrorum gratia seruata, præceptorum utilitatem introduxit. Pluribus ergo Theognin commẽdare, præsertim in ijs, quæ uerissime de paupertate conscripsit, possemus.

A laudatiuo.

Quidnam igitur dixit? Qui uitam in miseria ducit, mori potius amet. multo enĩ melius à uita discedere, quàm

Ab expositiõe

solem

solem sui decoris testem habere. Hæc sunt quæ ex phi-
losophorum dogmate protulit: licet autem considerare
qua ratione motus elegãter ipsa tractauerit. Nam qui
in paupertate uiuit. à teneris annis ad uirtutes non insti
tuitur: in robusta uero ætate pessima quæq; consecta-
tur. Si enim legationem gerit, patriam pecuniarum gra
tia prodet, ad argentũ in concionibus perorabit: & forti
tus iudex, pro suffragijs dona suscipiet. At qui pauper-
tate non premuntur, nequaquam similes existunt. nãq;
à pueris optima exercent: uiri effecti, omnia splendide
faciũt, ad festa em̃ celebranda, & ad bellum gerendum
large pecunias conferunt. Ac sicut uinculo graui detenti
impedimentum benefaciendi uinculum habent, ita libe
re loquendi egenis inopia obstaculo fit. Contemplator
Irum, qui quanquam Ithacensium unus fuerit, eandem
tamẽ ciuibus alijs dicendi libertatem nõ obtinuit. quin
imò tantũ ipsi inopiæ fuit, ut appellationẽ paupertate
mutauerit. Arnæus em̃ primo uocatus est, postea Irus
appellat⁹, id ab administratiõe cognomẽtũ assequut⁹.
Verum quid Irum opus est recensere? cum Ithacæ do-
minus Vlysses, quando in patriam suam appulsus pau
pertatem simulauit, paupertatis malorum particeps fue
rit, domi suæ à temulentis ministris percussus, & iniuria
affectus. adeo pauptas meo iudicio dura res est. Quare
nõ immerito Euripides laudãdus est, qui nihil posside-
re, rem malam esse refert: neque posse nobilitatem pau-

A causa.

A contrario.

A cõparatiõe

Ab exemplo.

A testimonio antiquorum.

 pertatẽ

Ab epilogo. pertatem immutare. Itaq; Theognin quibus nam satis dignis laudibus prosequemur, qui talia de paupertate ex penitissimo sacrario philosophiæ protulerit?

DEFINITIO CONFVTATIONIS.

COnfutatio est alicuius rei propositæ destructio. Confutanda autē non quæ nimis manifesta, nec quæ omnino impossibilia sunt, sed quæcunq; medium quendā ordinē seruant. Necesse est qui confutare quærunt, primo dicētibus calumniā intendere, deinde expositionē rei subiungere, hisq; capitibus uti: primo quidē obscuro, & incredibili, ad hæc impossibili, & inconsequenti, ac indecenti: postremo inferre inutile. Hæc præexercitatio omnem artis uim in se continet.

CONFVTATIO QVOD NON VERISIMILIA quæ de Daphne dicuntur.

Procemiū ex dicentium calumnia. *Procemij alia propositio.* ABsurdū esset poëtis cōtradicere, nisi nos ipsi aduersus se cōcitassent: primū in deos absona cōfingendo. Stultū igitur esset illos nullam deorū rationē habere, nos uero poëtarū scriptis parcere. Omnes quidē deos cōuicio affectos esse moleste ferebam, in primis tamen Apollinē, quē sibi poëticæ ducē elegerunt. qualia eñ de *Ab expositōe* Apollinis Daphne fabulati sunt? Daphne (ita dicunt) è Terra & Ladone nata est. cūq; multū forma præstaret, ad sui amorē Pythiū induxit. itaq; illā deus psequebat, & psequēdo nō cōsequebat. uerū Terra filiā suā suscipiens in eiusdē puellæ nois arborē trāsmutauit: qua coronatus

natus Apollo fuit. ex ea em̃ arbore corona Tripodi Pythio ꝓposita est, quoniã deus puellã mortalẽ dilexisset, laurusq; uaticinij indiciũ effecta? Hæc sũt quæ fabulantur, uerũ tamẽ ea nos ex sequẽtibus cõfutare possemus. Daphne nata est ex Ladone & Terra? Et quomõ credibile est ita genitã esse? hæc em̃ fœmina fuit. Sed parẽtes diuersam ab ipsa naturã adepti sunt. Quomõ Ladon Terræ copulat̃, aquis inundãs? ergo oĩa flumina terræ mariti nominabũtur. omnia nãq; ipsam ĩmergunt. Sin aũt à fluuio nata est fœmina, possibile igitur est fluuiũ ab hominibus nasci: nã per successiones parẽtes indicantur. Cur dicunt factas nuptias inter fluuiũ & terram, cũ Hymenæus rerũ sensibilium sit? terra autẽ sensibilis nõ sit? aut igitur Daphne inter flumina recensenda est, aut Ladon inter homines cõnumerandus. Sed poetis è terra & Ladone Daphnen nasci cõcedamus. Puella nata, apud quos educata est? nam & si generationẽ concessero, impossibile tamẽ est educationẽ ꝓcedere. Vbi enim puella uictũ habebat, ꝑ Ioue apud patrẽ? & quis hoĩm in fluuio uiuit? illã ne pater fluctibꝰ submergẽdo, uel fluminibus educãdo abscõdit? at sub terra apud matrẽ puella degebat. ergo latuit, ac latẽdo spectatorẽ habere nequiuit. cuiꝰ aũt forma latuit, amoris principiũ habuisse non admittitur. Si uis, hoc etiam poetis concedamus. Quomodo deus amabat, & amore diuinam naturam mentiebatur? Amor enim mortalium rerum pessima est. ac impium est asserere deos grauissima commit-

Ad obscuro.

Ab ĩcredibili

Ab ĩpossibili.

Ab indecenti.

tere:siquidē in omnibus rebus ac nos dij molestijs affi-
ciuntur, quid à mortalibus differūt? quod si grauissimo
amoris morbo subiecti sunt, nónne uulgaribus similes
existunt? cum asperrima quæq; sustineant? Sed neque
amore deorum natura afficitur, neq; Pythius amator
Daphnes extitit. Quomodo Phœbus puellam perse-
quendo cursu superatus à mortali fuit? uiri mulieribus
præstantiores sunt, & fœminæ maius dijs robur habue
runt? Quod uiris minus est, qua ratiōe deos excellit? cur
mater fugientē filiam suscepit? án ne inter uilia nuptiæ
connumerandæ sunt? quæ si sunt, cur ipsa mater facta
est? quod si nuptiæ inter bona censentur, cur filiam bo-
nis priuauit? Aut ergo mater nō fuit, aut si fuit, mala re
putat. Cur operibus suis terra repugnabat? Apollinem
contristat, ut filiā seruet: rursus eundem demulcet, dum
ipsam in lucē producit. illū demulcere nō oportuit, si cō
tristare uoluit. Cur deus apud Tripodas lauro corona-
tus est? laurus uoluptatis index fuit: at uirtutis signum
diuinatio ostenditur. Quomodo diuersa natura cōiun
xit Apollo? cur mortalis quidem amica, immortalis ue
ro amator? Iam finem accusandorum poëtarū faciam,
ne aduersus illos orationem habuisse uidear.

Ab inconse-quenti. *Ab inutili.* *Ab epilogo breui.*

DEFINITIO CONFIRMATIONIS.

CONfirmatio est alicuius rei propositæ approba-
tio. Confirmanda autem sunt, non quæ admodū
manifesta, nec quæ omnino impossibilia sunt, sed quæ-

cunq;

cunque ordinem medium seruant. Qui confirmare inten dunt, omnibus capitibus confutationi contrarijs utentur. primo quidem, ut dicẽtis laudem dicant: deinde per partes expositionẽ ponant, & contrarijs capitibus utantur: pro obscuro dilucido, pro incredibili credibili, & possibili pro impossibili, cõsequenti, pro inconsequenti, decẽti pro indecẽti, utili pro inutili. Hæc exercitatio omnẽ artis uim comprehendit.

CONFIRMATIO QVOD VERISIMILIA sunt quæ de Daphne dicuntur.

QVi poëtis contradicit, Musis ipsis contradicere uidetur: quomodo enim Musis nõ contradicit, qui poëtarum scripta damnare quærit, si quæcunque poëtæ loquũtur, hæc Musarũ consilio differunt? Itaque omniũ poëtarum sententiã comprobo: illius autem maxime, qui Daphnen ab Apolline dilectam sapiẽter protulit. Quænam autem sunt, quæ scribẽti huiusmodi quidam fidem non adhibent? Daphnen è terra & Ladone natam dicunt. Cur hoc apud deos incredibile? num aqua & terra omnia gignunt? num elementa uitæ semen producunt? quod si omne quod nascitur à terra & aqua procedit, Daphne à terra & Ladone proueniens, cõmunem omnium generationem confirmat. Genita autem unde omnes nascuntur, cæteras forma superabat. Et uerisimile admodum. quæ enim primo è terra emittuntur, cum naturæ pulchritudine producuntur: multæ autem cor-

Procemiũ. A dicentium laude. Alia procemij propositio. Expositio rei. A manifesto.

porum mutationes constitutæ sunt, apud quas pulchritudo cernitur: quod uero primum apparuit, id est omnium formosissimum. Itaq; uerisimile est Daphnen è terra genitam, cæteris formosiorem extitisse, ob cuius mirandam pulchritudinem Pythius amore captus est, nec immerito. quicquid enim pulchri cernitur in orbe, id à dijs processit. Quod si inter humanas res felicior reliquis bonis est pulchritudo, cum sit deorum munus, illa iure deum amatorem habuit. nam quæ dij largiuntur, ea omnes diligunt. Deus autem amore captus, affectui mederi maluit. Sic enim se habent huiusmodi uirtutes labore comparatæ, cum neque sine uigilijs uirtutem acquirere liceat. Quamobrem laborabat amator, & amando amicam non comprehendit: quoniam nulli licet perfectam uirtutis cognitionem consequi. unde ferunt poëtæ Apollinem amare, non terram, nō deorum naturam redarguēdo: sed dum huius persecutionis causam uirtutis naturam esse ostendunt, id quod exprimit Apollo persequēs, & persecuta Daphne. ut deus sit qui uirtutem quærit, ipsa uero uirtus Daphne. Fugientem filiam mater suscepit. Nam mortalia omnia talem naturam acceperunt, ut ad ea à quibus genita sunt, festinent. Igitur Daphne è Terra genita, ad terram concedit. Et Terra puellam suscipiens, plantam emisit. Vtrūq; opus terræ propriū, ut in hāc homines cadant, & arbores ab ea nascātur. Et nata arbor, Apollini honoris causa fuit. Dij enim

A credibili. *A possibili.* *A consequēti.* *A decenti.*

Dÿ enim extra suam prouidentiã ne arbores quidem relinquũt. quinimò germinantibus frondibus coronantur. nam terræ primitiæ dijs dicantur. Et diuinationis arbor facta est indicium. Hoc autẽ conueniens puto. Daphnen enim poëtarum multi sophronam id est temperatam appellant, ac oracula dare à temperantia prouenit. Itaq; quoniam puella uoluptatis expers fuit, uirtuti dicatur. nam qui intemperantia laborat, futura nõ prospiciet. Quas ob res poëtas ueneror, & mirãdum in modum carmina colo.

Ab utili.

Iterũ à decẽti

Ab epilogo breui.

DEFINITIO COMMVNIS LOCI.

COmmunis locus est sermo amplificatiuus bonorum aut malorũ, quæ alicui insunt. sic appellatus, quod omnibus qui eius rei participes sunt, cõmuniter conueniat. Nam contra proditorem oratio omnibus huiusmodi actionis participibus cõmuniter cõpetit, Deuterologiæ, id est argumentationi iã peractæ, & epilogo similis est. Quare cõmunis locus proœmiũ non habet. Iuniorũ tamen exercitationis causa quãdam proœmij formã fingere poterim9, cui subdes capita, primũ ex cõtrario, deinde inferes expositionẽ non tanq; doceas. res ẽm cognita est, sed ueluti auditorẽ incites, post quã comparationẽ ex cõparatiõe introduces argumẽtis colligendo illud, qđ accusas maius esse re accusata, exẽpli causa tyrannũ lõge atrociorẽ homicida, postmodũ collocabis sentẽtiã caput sic uocatũ agẽtis mẽtẽ calũniãdo, deinceps

 digressionẽ

digressionem à coniectura præteritam rei uitam notando, deinde misericordiæ exclusionem in fine præexercitationis finalia capita, legitimum, iustum, utile, possibile, honestum, ab euentu.

CONTRA TYRANNIDIS AFFECTATOREM.

Procemiũ ab expositione.

QVandoquidem stant leges, & in statu populari iudicia apud nos exercentur, legibus pœnam sustineat, qui leges de medio tollere quærit. nam si à præsenti liberatus supplicio, uitam popularem ducturus esset, illi forsitan aliquis pœnã remittere posset: postq̃ uero uiolentior futurus est, si præsens supplicium effugerit, quomodo iustum est, si in præsentia hunc absolueritis, sic uos tyrannidem constituere? Namq; omnes iudices ex reorum absolutione nullum detrimentũ patiuntur: uerum si tyrãnus absoluetur, iudicibus ipsis damna inferet. si enim tyrãnus dominabitur, iudicia penitus tollentur. Videmini autem mihi posse in re præsenti diligẽtius examinare, si nostrorum maiorum iudiciũ considerabitis. Vt nobis progenitores benefacerent, Remp. à dominatu liberam excogitarunt. neque iniuria. quandoquidem hominibus aliæ interdum fortunæ accidunt, quæ priores hominum sententias mutant. Illi ergo fortunæ inæqualitatem emendantes, legum æqualitate leges sanxerunt, qua unam & eandem sententiã cunctis gignerent. Quapropter in ciuitatibus lex est correctio malorũ, quæ fortuna causat. Quæ cum iste nihil respiceret,

A cõtrario argumentum.

Narratio.

respiceret, quoddam pessimũ consilium iniuit, ut Reip. leges solueret. taliáque secum disseruit. Dij boni cum cæteris maior sim, nunquid patiar, ut omnino meis popularibus æquer? fortunamq́ue mihi diuitias esse frustra largitam concedam, si eadem quæ uulgus patiar? congregatiq́ pauperes iudicabunt? quodq́ multis uidebitur, id mihi tanquam lex obseruandũ erit? Quæ igitur horum liberatio fiet? occupabo arcem, pessiméque perdendas leges de medio tollam. istáq́ ratione multis lex ero, neque mihi populus lex erit. Hæc secum in cassum reuoluit. id enim deorum benignitas prohibuit, an ergo quibus gratiam dijs debemus, hæc eadem hodie tyrannum saluabunt? Atrox est homicida, sed tyrannus atrocior existit. ille enim in obuiũ aliquem cædem committit, at hic omnes ciuitatis fortunas inuertit. Quo igitur minus est malum unum quàm omnes necare, tanto minus homicida tyranno reprehendendus est. Atqui sequitur, omnes homines licet grauissima commiserint, saltem à facinore sententiam excusare possint, uerũ tyrannus solus audaciam suam inuitam prætendere nequibit. itaque si inuito tyrannidem gerere aggressus fuisset, fortasse aliquis sententiæ gratia ipsum absoluere posset. Verum quandoquidẽ id consulto patrauit, quomodo crimen animo ante facinus perpetratum culpa liberare iustũ est? Igitur reliqui omnes rei apud uos præsenti tantũ crimini obnoxij sunt, propterq́ anteactam

A comparatione minoris.

Sententia.

Digressio à cõiectura.

uitam sæpius absoluuntur: solus uero tyrãnus tum præsenti, tum præterita uita cõdemnandus est. cum priorẽ uitã in rebus mediocribus nunq̃ duxerit, & ad præsens ijs quæ animo cõmisit truculentior factus sit. Quãobrẽ pro utrisq; & quibus nos antea, ac postmodum tristitia affecit, pœnas luat. Quinã ergo ipsum deprecando liberabunt? Per Iouem filij? Sed quãdo plorabunt, tunc leges adesse putate, pro quibus quàm ꝓ huiuscemodi filijs longe iustius est iudicare. propter enim eius filios tyrannis confirmaretur. uerũ per leges uos iudicandi facultatem habuistis. Itaq; per quas uos iudicandi ius accepistis, iustius est pro ipsis suffragia feratis. Atqui si lex est patriæ liberatores honorandos esse, restat ut tyrannos qui illam in seruitutẽ redigere uolunt, puniatis. Itaq; iustum est, ut eam à uobis pœnam subeat, quã in uos ipse struxit. Si enim tyrannus occumbet, id uobis utile fiet, quoniam firma præstructio confirmandi leges erit. Facile uero pœnam de præsenti sumere poteritis, nõ enim uobis auxiliaribus socijs in opprimendo tyranno opus erit, quẽadmodum ipsi in tyrannide occupanda necesse erat. Verum iudicum suffragia sufficient, ut omnem tyrannidis potentiam destruatis.

Misericordiæ exclusio. *Legitimum.* *Iustum.* *Vtile.* *Facile.* *Possibile.*

DEFINITIO LAVDATIONIS.

LAudatio est oratio bona exprimens, quæ alicui insunt, Græce ἐγκώμιον appellata, eo quod ἐν κώμαις, id est in uijs antiquitus canebãt. nam antiqui κώμας angiportus

giportus dicebant. differt ab hymno & epæno, quod hymnus deorum sit, encomiũ uero mortalium: & quoniam epænus paucis uerbis fiat, encomium autẽ secundum rhetoricæ artem proferatur. Laudandæ sunt personæ, res, tempora, loca, animalia irrationalia, ad hæc plantæ. Personæ quidem, ut Thucydides & Demosthenes. res uero, ut iusticia, & tẽperantia. Tẽpora, ut uer, aut æstas. Loca, ut port⁹, aut horti. irrationalia animalia, ut equus, aut bos. plantæ, ut uitis, aut oliua. Laudandũ est cõmuniter, & sigillatim. communiter quidem, ut omnes Athenienses: sigillatim uero, ut Atheniensium unus. Hæc igitur laudationis diuisio est, quam his capitibus conficies. Procœmiaberis secundũ propositam materiã: deinde genus referes, quod in nationem, in patriam, in maiores, in parentes diuides: postea educationẽ recensebis, quã in professionem artemq́ ac leges diuides: deinde inferes res gestas laudum maximum caput, quas in animum ac corpus, fortunasq́ partieris, in animum quidem, ut in fortitudinem ac prudentiã. in corpus autem, ut in pulchritudinem aut robur, aut uelocitatem. in fortunam uero, ut in principatũ, diuitiasq́ & amicos, post quæ cõparationem ex alterius laudatione subdes, quod laudas maius esse apte colligendo. Postremo epilogum uoto quàm simillimum.

Hymnus. *Encomium.* *Epænus.*

LAVDATIO THVCYDIDIS.

OPeræprecium est qui nobis utilia excogitarũt, uenerari,

nerari, quibus humanæ uitæ pulcherrima comparatũt, earumq; rerum inuentum ad illos referre decet. Igitur non iniuria Thucydidem pro literarum studijs cõmendabo, ac prærogatiua quadam ipsum in primis ob res gestas uenerandum iudicabo. Pulchrum est omnes benefactores colere, sed eo magis Thucydidem præ cæteris, quo rem omnium pulcherrimã inuenit. nihil enim in terris literarum studijs præstantius, sapientioremque circa illa Thucydide neminẽ inueniemus, qui natus est in urbe, quæ ipsi uitam & artem præstitit. non enim alibi, sed ubi literarum studia nata esse creduntur, genitus est, Athenasque uitæ suæ parentem sortitus, à progenitoribus regibus originem duxit, nataliumq; bona, quæ illi abunde inerant, ex maiorum genere processere. Hæc igitur utraq; adeptus generis potentiam, & Remp. popularem in utriusque emendationem ab utraque gloriam & utilitatem reportauit. propter enim Atheniensium Reip. æqualitatẽ ne pecunias iniuste compararet effugit, & popularem communemq; inopiam generis splendore cælauit. Ex talibus oriundus in Rep. Atheniensium, & legibus, quæ cæteris omnibus præstãtiores sunt, educatur. Cum autem simul & in armis uiuere, & legibus decreuisset, idem etiam philosophari, & exercitum ducere constituit, ne literarũ studia armis priuaret, neque bellum à prudentia remoueret, unamque earum rerum, quæ eandem artem non habent, exercitationem fecit,

Genus.

Educatio.

fecit, literarum studia, bellumque, quæ natura disiuncta sunt, in unum complexus. Postq̃ uero ad ætatem robustam peruenit, sibi, ut ea, quibus se honeste exercuerat, laudaret, occasionem dari perquirebat. Mox igitur fortuna bellum suscitauit, ac ea, quæ ab omnibus Græcis gesta fuere, sibi tanquã propria scribendo uendicauit: neque quæ bellum conflauerat, interire sustinuit. quæ enim singuli gesserant, longo tempore obliterari non permisit. unde Plateæ captiuitas cognita est, deuastatæ res Atticæ uulgatæ sunt, Peloponesusque ab Atheniensium nauibus circũnauigata monumentis mandata est. Nauales pugnas uidit Naupactus. quæ omnia in obscuro iacere historicus Thucydides non passus est. Lesbi captiuitas nostris etiã temporibus celebrat̃, neq̃ pugnã aduersus Ambraciotas cõmissam, longa temporis intercapedo abstulit. Lacedæmoniorũ etiam sententia iniusta scitur, Spacteria, & Pylus: ingens Atheniensium facinus non intercidit, unde apud Athenienses Corcyræi concionantur, quibus Corinthij cõtradicunt. Aeginenses ut Athenienses accusent, Lacedæmona accedunt. quamobrem Archidamas infestam concionem habuit. Cæterum Steneleidas ad pugnam Lacedæmonios concitare conatus est. Præterea quomodo Laconicam legationem spreuerit Pericles, neque Athenienses peste laborantes excandescere permiserit. Hæc autem omnino apud Thucydidem historicum in perpetuum

Res gestæ.

Comparatio. custodiũtur. Proinde quis ei Herodotum comparabit? at hic quidem uoluptatis gratia scribit: ille uero omnia ueritatis gratia narrat. Igit quod adulationis gratia scribitur, eo quod ueritatis causa dicitur, quãto inferius est, tanto Herodotus in rebus laudabilibus à Thucydide

Epilogus. superatur. Multa nobis alia pro Thucydide dicenda superarant, nisi si omnia persequi uellemus, nos laudum copia obrueret.

SAPIENTIAE LAVDATIO.

Procemium. SVmma quidem felicitas est sapientiam assequi, eam uero pro dignitate commendare impossibile, cui felicitatis tantum superest, ut communis dijs possessio sit constituta. Nam deorum alius aliud aliquod exercuit. Iuno nuptijs præest, bellis cum Pallade Mars. Fabrilia, quæ igni perficiuntur, Vulcanus elaborauit. dux nauigantibus Neptunus est. Deniq; deorum hic & ille hanc illamq́ue rem curauit, omnes autem sapiẽtiæ participes fuere: Sed præcipue ante omnes Iupiter. quo enim dijs potentior, eo omnibus sapientior est. Sapientiáq; Ioui

Genus. regnum confirmauit, quam dij secum genitam adepti sunt. unde id donum in terras descendit, deorumq́; filij sapientia sua maximam humanæ uitæ utilitatem intulerunt. Quapropter poetæ laudem merentur, qui Palamedem & Nestorem, siue quempiam alium in primis sapientissimũ canunt, deorum filios confixere. non quia deorum naturam haberent. Nam & ipsi dij fuissent, generisq;

nerísq; communione uirtutis participes fuisse monstrarentur, sed quibus uirtutem deorum compararunt, propterea deorum filij crediti sunt. illi enim à dijs geniti uidentur, deorumque pignora putantur, sapientia quorũ id donum tanquam generis sui indicium præcessit. sapientia & pace, & bello principatum obtinet. nam quædam res in pace tantum excellunt, quædam in bello solum admirandæ sunt. Sola omnium rerum sapientia & pace & bello tanquam alteri mirandum in modum dedita dominari nouit. in bello enim ita se gerit, ut omnino pacem nescire uideatur: pacis autem ita particeps fit, tanquam bellum penitus ignoret: cuiq; rei præsit, solius esse credatur. nam in pace leges sancit, ac omnes quietis species amplectitur. Verum in bello quomodo uincendum sit ostendit. Hæc igitur primas in armis partes obtinet, neminemque sibi in popularibus concionibus superiorem esse patitur, & armatis & togatis pariter dominari nouit. Sola quæ deorum sunt, sapientia discernit. sola eñ tanq; deus futura cognoscit. ipsa terrarũ cultũ agricolas docuit, nautasq; nauigandum mare instituit. neq; fructus sine sapiẽtia colligere, neq; nauẽ absq; sapiente gubernatore ascẽdere licebat. Itaq; quicqd abunde mare dilargitur, & mortalibus quæcunq; terra præstat, hæc inuẽta sapiẽtiæ fuerũt. Quæ in cœlo sunt arcana reuelauit. ipsa etem̃ quantũ sol cursum pficit, quæq; astra circuit, sola hoibus sapiẽtia indicauit. Sapiẽs insup terrena nouit.

na nouit,ac quid post obitum erimus,sola nos sapientia docuit.Hæc Troiam cepit,ac quam longa dies expugnare nequiuit, consilium sapiens subiugauit, uniuersamque Troianorum uim diruit unius uiri consilio,uoti compos sapientia effecta.erutus Cyclopis oculus sagaci Vlyssis inuento.Quicquid igitur excellit, id à sapientia prouenit.Proinde quis ei robur comparabit? Cæterum quod robur efficere potest, id sapientia consequitur.Quod si à robore prudẽtiam abstuleris, merito uis corporis uituperabitur. Multa pro sapientia dissere nda superrant, uerum paucis cuncta complecti impossibile est.

Comparatio. *Epilogus.*

DEFINITIO VITVPERATIONIS.

VItuperatio est sermo exponens mala quæ alicui insunt.in hoc autem à loco cõmuni differt, quod communis locus punitionẽ complectitur. Vituperatio uero solam calumniam continet. Diuiditur ijsdem capitibus,quibus etiam laudatio,totq; uituperare,quot etiã laudare oportet, personas.& res, tempora, & loca, irrationalia animalia,ad hæc plantas. Vituperandũ est generatim,& speciatim.Post prooemiũ genus collocabis, quod secundum laudationis præcepta diuides,deinde educationem,ac res gestas,comparationemque, & epilogum sicut in laudationibus dispones.

VIVVPERATIO PHILIPPI.

Procœmium. NEque uirtutem sine laude,neque uitium sine uituperatione

peratione fas est præterire. quandoquidem bonos laudando, malos autem uituperando idem emolumenti consequimur. Omnes igitur qui male uiuũt, male audire merentur. Sed eo magis Philippus, quo omnes sceleftos longe superauit, qui ex gente omnium barbarorum uilissima natus est. Vt quæ diu incertas sedes præ timore tenuerit. Argiui enim illos primum eiecerunt, deinde uagi ad eam, quam nunc obtinent, confugerũt. Itaque in duo dedecora, ut sedem incolendã haberent, inciderant, dum præstantioribus cedunt, & deteriores se expellunt. Vt tum imbecillitate, tum auaritia nullum illis firmum locum incolere concessum sit. Huiusmodi gente oriundus à deteriore urbe processit. barbarorum enim pessimi Macedones. Pella uero totius Macedoniæ uilissima, in qua ciues turpiter seruiũt. Ab hac urbe originem trahens, crudeliores patria ipsa maiores sortitus est. nam Philippus huius Philippi proauus, ignobilitate generis ad principatum non admissus est, deinde aduenis copijs pater Amyntas in regẽ assumptus fuit. Expulsum enim Athenienses ab exilio reduxerunt. Talibus progenitoribus Philippus apud Athenienses obses fuit, & quanquam inter Græcorũ optimos uersaretur, mores tamen efferos nulla humana consuetudine mutauit. Verum inter Græca studia intemperantiam barbaricam præ se tulit, cumque Græci à barbaris moribus & institutis differrent. utrisque tamẽ infensus extitit, dum

Genus.

Educatio

Res gestæ. eandem in dissimili genere malignitatem exercet. Primo quidem genus suum contra suos perfidus subiugauit: inde proximos inuadēs uastauit, Illyricisq; Pæonas uictor addidit, ac Triballorum regionem incurrendo cepit, totq; nationes, quot infelici fortunæ expositæ erant, subiugauit. Cæterum in pugna Barbarorum corpora capiebat, eorum autem animos in potestatem suam nequaq; redigebat. Verū armis subacti defectionem somniabant. ac si operibus seruiebant, mentis tamē discursu liberi erāt. & dum sibi finitimos barbaros adiungeret, recta contra Græcos uia procedebat. Primo quidem in Thracia Græcorum oppida subiugauit, atq; in deditionem Amphipolim recepit. Pydnam autē mancipium fecit, ac Potidæam prædictis adiūxit, neq; Pheras & Pagasas, neq; Magnesam extra Pheras omisit. Sed uniuersas Thessalorum urbes subiugauit, & ueluti ad seruiendum constructæ forent, id seruiendo ostēdebant. Vitæ autem ipsius exitum etiam referre operæ precium est. nam ut ui multa subegit ipséq; fœdera contemnendo fœderibus stantes captiuos faciebat: Sic dij propter ea quæ præter fidem cōmiserat, irati necem illi meritam intulerunt. non enim ipsum in pugna occiderunt, neque eius finis strenuum pugnatorem testem fecerunt, sed in ipsis uoluptatibus confecerūt, uoluptates pulchram Philippo parentationem facientes, ut & in uita & morte illas intemperantiæ suæ testes haberet. Proinde

inde quis ei Echetum comparabit? at hic sanè articulo rum summa abscindendo reliqua corporis integra relinquebat: ille uero uniuersa cum omnibus mẽbris detruncabat. Quo igitur totum quàm partẽ destruere crudelius est, eo Philippus Echeto immanior erat. Philippus autem dum uiueret, à malis cessare nesciebat: mihi uero illius scelerum orationi finem imponere conuenit.

Comparatio.

Epilogus.

DEFINITIO COMPARATIONIS.

COmparatio est sermo inuicem examinandus ex appositione maius aliquod comparato colligens, aut æquale. Oportet eos qui cõparant, aut bona bonis opponere, aut mala malis, aut parua maioribus conferre. Omino cõparatio duplex est laudatio, aut uituperatio, utpote ex laudatione & uituperatione composita. Omnis quidẽ comparationis locus admodũ difficilis est, præsertim si parua maioribus conferas. tot autem comparare, quot etiam uituperare, ac laudare conuenit, personas, res, tẽpora, loca, irrationalia animalia, ad hæc plantas. Non opus est, ut qui comparationem faciunt, totũ cum toto cõferant. inefficax em̃ hoc est. neq; acre, sed capiti caput cõponant. hoc enim uehemens. quoniã laudationem, non comparationem diuidere consueuimus. In hoc cõparationis progymnasmate nõ est comparatio caput, quia comparatio est tota præercitatio.

COMPARATIO ACHILLIS & Hectoris.

CVm uirtutem uirtuti comparare intenderem, Hectori

Prooemium.

ctori filium Pelei comparare delegit, preciosæ etenim per se uirtutes sunt: si uero comparentur, sublimiores existunt. Igitur ambo & si non ex eadem patria, utraque tamen laudata nati sunt. ille enim ex Phthia, unde Helladis cognomentum prouenit: hic uero è Troia, quam deorum primi condidere. Itaque ut è simili regione nasci pari laude celebrandum est, ita Achilli Hector non inferior fuit. Laudata utrique nati patria, eandem cognationem habuere. Vtrique enim à Ioue progeniti fuere: Achilles quidem ex Peleo, ex Aeaco autem Peleus, déque Ioue Aeacus, ac Hector pariter ex Priamo & Laomedonte. Laomedon à Dardano processit: Iouis filius Dardanus fuit, progenitoremque Iouem nacti, similes parentes habuerunt. Achilli quidem Aeacus, & Peleus, quorum ille Græcos à penuria liberauit, hic uero interempts Lapithis, deam Thetidem coniugem uirtutis præmium meruit. Hectori autem progenitor Dardanus extitit, qui primum cum dijs uitam duxit. Priamus uero pater, urbis à dijs constructæ dominus fuit. Ergo ut simile est cum dijs coire, ac unà cum numinibus uiuere, ita Hector Achilli similis fuit. Talibus nati progenitoribus utrique ad fortitudinem educati sunt: Achilles quidem sub Chirone, Hector uero sub Priamo. qui filio naturalia uirtutis documenta contulit. Cum igitur ambo ad uirtutem instituti essent, parem sibi rebus gestis gloriam compararunt. nam cumprimũ

Genus.

Educatio.

Res gestæ.

uirilem

uirilem ætatem ingressi sunt, idem sibi eodem bello robur uendicarunt. primum enim Troianorum dux Hector fuit: dumque uiueret, Troiæ propugnator extitit, atque à dijs adiutus in bello perstitit, moriendóque Troiam dirui præbuit. Achilles autem in gerendo bello totius Græciæ princeps, Troianísque omnibus metuendus, superior in pugna erat, in bellóque auxiliatricem Palladem habuit, ac Græcis moriẽdo gloriosam uictoriam abstulit. & ille quidem uictus à Pallade sublatus est: hic uero ab Apolline ictus concidit, ambóque à dijs progeniti, à dijs interiere, à quibus & genus, & uitæ finem acceperunt. Quãta igitur utriusque uitæ & mortis similitudo, tanta inter Achillem & Hectorẽ fuit. Pleraque multa de utriusque uirtute dicẽda supererant, nisi uterque suis operibus ac gestis parem, admirãdamque gloriam obtineret.

Epilogus.

DEFINITIO ETHOPOEIAE.

Ethopœia.

Ethopœia est imitatio moris subiectæ personæ. huius autem tres sunt differentiæ, Idolopœia, Prosopopœia, Ethopœia. Est quidem Ethopœia, quæ personam cognitam habet. Sed solum mores effingit, unde etiam Ethopœia appellatur: ut quæ nam uerba Hercules imperante Eurystheo dicere potuisset. hic enim Hercules cognitus est, dicentis autẽ mores ficti. Idolopœia est, quæ personam habet cognitam, uerumtamen mortuam, & ad dicendum impotentem: ut in comœdia δήμοις finxit Eupolis, & Aristides in oratione pro quatuor.

Idolopœia.

E Vnde

Prosopopœia

Vnde etiam idolopœia appellatur. Prosopopœia est quando omnia fingũtur, & mores, & persona quemadmodum Menander redargutionem finxit. Redargutio enim res quidem est, non autem persona. Vnde etiã prosopopœia appellatur. Nam cum moribus persona fingitur. Hæc igitᷣ ethopœiæ diuisio, cuius aliqua passiua est, aliqua moralis, quædam mixta. ac passiua in uniuersum affectum significat, ut quæ nam uerba dicere posset Hecuba cadente Troia. Moralis solos mores affert, ut quæ nam uerba mediterraneus uir primũ mare intuitus diceret. Mixta quæ utrũq; mores, & affectum cõplectitur, ut quæ nam uerba Achilles super mortuo Patroclo diceret, cum pugnare decreuisset. mores enim sunt consilium: affectus autem amicus mortuus. Ethopœiam uero dicendi forma dilucida, circumcisa, florida, dissoluta, ab omni perplexitate libera, atq; figura conficies, eamque per capita in tria tempora præsens, præteritum, & futurum diuides.

ETHOPOEIA PASSIVA.

QVAE VERBA DICERE POSSET Niobe iacentibus liberis.

Præsens.

QValem cum quali fortunam commuto filijs orbata, multiplici quondam sobole generosa? nũc uero copia in inopiam uersa est, neq; saltem unius mater existo, quæ prius multorum uidebar. quanto melius fuisset, si primo nunq; peperissem, quàm nunc in lachrymis

mis parere. Quæ filijs matres priuātur, longe sterilibus infeliciores sunt. nam quod in consuetudinem uenit, id si auferatur, admodum triste fit. Sed hei mihi similem parenti fortunam sustineo. à Tantalo nata sum, qui cū dijs discumbebat. Verumtamen postea à deorum consuetudine excidi, ac Tantali filia meū in felicitatibus genus confirmo. Consueueram Latonæ, cuius causa infeliciter ago. eius enim familiaritate in liberorū perniciem usa sum, deorumq́ꝫ consuetudo mihi in calamitates uertitur. Priusq́ꝫ in Latonæ amicitiam peruenirem, beatior mater eram. sed eius familiaris effecta, quam ante illius consuetudinem multiplicem prolem possidebam, perdo. nuncq́ꝫ mihi & maribus & fœminis interemptis lugendum est. Sed alijs in filiorum obitu luctus honestior, mihi propter maximum dolorem negatur. Quò uertar? quos suscipiam? quale mihi ad omnium liberorum iacentium perniciem sepulchrum sufficiet? Iusta mihi tot calamitatibus oppressæ omittuntur. Verum enimuero cur hæc deploro? cum à dijs, ut me in aliam formam transmutent, impetrare liceat. hanc solam ab infelicitatibus liberationē intueor, si ad insensibilia commutabor. Quinimò amplius uereor, ne si in saxum mutata fuero, lachrymas adhuc fundam.

Præteritum.

Futurum.

DEFINITIO DESCRIPTIONIS.

DEscriptio est oratio expositiua, quæ rem significa-

tam ante oculos euidenter repræsentat. Describendæ sunt personæ, & res, tempora, & loca, irrationalia animalia, insuper plantæ. Personæ quidem, ut Homerus in Odyssea ad Eurybatem. Furuicolor, humerísq; rotundus, crine retortus. Res autem, ut naualis pugna, aut pedestris, quemadmodum Historicus fecit. Tempora, ut uer, aut æstas, differendo quot in ipsis flores producuntur. Loca uero, ut idem Thucydides Thesprotarũ portum tempestuosum, quamq; teneat formam dixit: Qui personas intendit describere, ut à primis ad ultima procedat, opus est: hoc est à capite ad pedes. Res autem ab ijs quæ ante eas fuerunt, & quæcunq; ab illis solent euenire. Tempora uero & loca, à circũtenentibus, & ab ijs, quæ insunt eis. Descriptionum aliæ simplices, aliæ coniunctæ. & simplices quidem, ut si quis pedestres, aut nauales pugnas describeret. Coniunctæ uero, ut quæ res, & tempora coniungunt. sicut Thucydides in Sicilia nocturnam naualem pugnam describit. nam postquàm, quomodo pugna gerebatur, descripsit, quomodo etiã per noctem se habebat definiuit. Forma dicendi attenuata describentes uti oportet, descriptionemq; uarie figurare, ac omnino res quas describes imitari.

DESCRIPTIO ARCIS ALEXANDRIAE.

Arces sanè in urbibus ad cõmunem utilitatẽ constructæ sunt, urbium enim uertices sunt: ipsæ autẽ muniuntur nõ minus ædificijs, quàm ciuitates muniãt.

Et

Et Atheniensium arx in Athenarum umbilico circũual lata fuit. Cæterũ Alexander suæ urbi, quæ ab illo cogno mentum accepit, arcem cõstruxit, quam iustius Acropo lim appellare licet, quod in urbis extremo & celso sita sit: quã illam qua multum Athenienses gloriãtur. nam Alexandriæ arcem ita quodãmodo se habere referunt. Quidam à terra tumulus usq; in multam altitudinem procedens consurgit. his ergo duabus causis Acropolis appellata, quodq; in summũ erigitur, & quoniam in ur bis extremo condita fuit. Diuersi ad hãc accessus: hac enim uia ducitur, illac uero ascensus est, appellationesq; uiæ mutant ab effectu ipso uarie uocitatæ. Nã pedibus hac ire licet, cõmunisq; uia est in curru uectis: illac autẽ accliui ascensus suspenduntur, qua curru uehi impossibi le sit. Scalæ enim super scalas semper cõsurgunt, utpote ab humiliori loco in altiorẽ agentes, neq; donec ad cen tum gradus peruenerint, finiũtur. hic enim perfectus nu merus scalarũ terminus est. Scalis uestibulum mediocri bus cancellis circũseptum annectitur, ac columnæ qua tuor maximæ consurgunt, quæ ad unũ multiplices uias introitum ducunt. Quædã columnis domus superstrui tur, quæ multas mediocres columnas colorum uariorũ ostentat, sic ideo comparatas, ut affixæ atq; compactæ ornamento essent. Tectum domus rotundũ, in quo cœ lum cum syderibus cœlatum est. Dum ipsam arcem in grederis, locus unus in quatuor æqualia latera diuisus

est, cuius machinæ figura quadrata existit. At in meditullio aula columnis undecunque sustinetur, ac aulæ quidem porticus succedunt: porticus autem æqualibus maximis columnis distinctæ sunt. Singulæ porticus ad alteram transuersam terminantur, & binæ columnæ in alteram porticum intercedunt, rursus in alteram desinentes, ab altera rursus incipiētes. Intra porticus domus constructæ sunt, quæ partim librorum armaria studiosis ad lucubrandum exposita continent, uniuersamque ciuitatem ad scientiarum facultatem aduocant: partim uero ad ueterum deorum uenerationem erectæ. Porticuum uero lacunar deauratum, columnarumque capita ære elaborata, auróque illita sunt. Ornatus aulæ uarius, qui Persei gesta partim continet, at in medio columna quædam altissima erigebatur, quæ loci illius index erat. Si quis enim ingrediebatur, quò uaderet nequaquam intelligebat, nisi pro uiarum signo columna utebatur. illa etiam terra maríque arcem conspiciendam præbebat. In columnæ uertice rerum principia circumstabant, ac priusquam in aulæ medium perueniretur, ædificium quoddam in tot portas diuisum, quot deorum antiquorum nomina sunt, erigebatur. lapidei autem obelisci duo cōsurgebant, fonsque laudabilior illo, qui à Pisistratidis Athenas deductus est. quodque mirum incredibiléque uidetur idem fabrorum numerus, qui deorum fuit. tota enim Acropolis cōstructio duodecim fabros habuit,

utpote

utpote uno ad huiusmodi structuram non sufficiente. Ab arce descendētes hac q̄dē locus planus stadio per꜓ similis excipit, unde etiam loco hoc nomen inditum est, illac uero locus alius superiori similiter distinctus. uerū illi planicie & magnitudine impar. Cæterū præstantior huius arcis forma est, quàm ut uerbis exprimi possit. si quid autē omissum, id miraculi causa factum est: nam quia commode dici non poterat, idcirco prætermissum fuit.

DEFINITIO CAVSAE.

Causa, quam Græci Thesin dicunt, est per orationem rei consideratæ inspectio. Causarū aliæ sunt ciuiles, aliæ speculatiuæ. Ciuiles quidē sunt, quæ rerum actionem ad ciuitatem pertinentium continent. ut an nubendum, an nauigandum, an ædificandū. hæc enim omnia si fiant, res ciuiles continent. Speculatiuæ uero, quæ sola mente considerantur. ut an rotundum sit cœlum? an multi sint mundi? hæc em̄ hominibus in actionem non cadunt. sola autem mente considerantur. Differt thesis ab hypothesi: quod hypothesis habet circūstantiam, thesis uero circumstantiam non habet. Circumstantia autem est persona, res, causa, & reliqua, ut hoc, an ædificandum. Consideratio non habet personam. hoc enim aduenientibus Persis Lacedæmonij muris Spartam munire deliberant, hypothesis est. Personam enim habet Lacedæmonios considerantem. rem

uero

uero mœnibus munire, causam aduenientes Persas. Thesis in præexercitamentis primum contradictionem, & solutionem, secundum quæstionem admittit. Diuiditur ergo Thesis primum quidem in Ephodum sic appellatam, id est in procœmium ex directo ad narrationem tendens. illam enim procœmiorum loco dices. deinde uteris finalibus locis, legitimo, iusto, utili, possibili.

CAVSA, AN DVCENDA SIT VXOR.

Procœmiũ ex directo.

QVi totum breuibus commendare quærit, hic nuptias laudet, quæ à cœlo datæ sunt: quinimò cœlũ dijs replent, & deorum parentes sunt, à quibus patris nomen processit, deósque producentes naturam suam conseruandam dederunt. cum postmodum in terras descendissent, uniuersos reliquos generarunt, mortiq; subiecta prætereũdo, ea nuptiæ per successiones durare excogitarunt. Primo quidẽ homines ad fortitudinem hortantur. nam cum per nuptias liberi producãtur, per quos bella gerunt, huiusmodi suis muneribus fortitudinem præstant. deinde nos ad iusticiam cum fortitudine instituũt. quoniam filiorũ respectu iniusta homines patrare uerentur. Itaq; nuptiæ iustos & fortes efficiũt. Prudentes insuper reddunt, dum parentes ad charissimis liberis prouidendũ excitant. Præterea (quod mirandum est) nuptiæ secum temperantiã ferunt, temperatáq; uita uoluptatum copiæ cõmiscetur. quandoquidẽ uoluptatibus legem imponunt, ergo per legem cum temperantia

uoluptates

uoluptates præbẽt:quæ certe si solæ fuerint,reprehensio ne nõ carebunt.uerũ si nuptijs admisceant,laudabunt. Itaq; si nuptiæ deos,& post hos reliqua animalia producunt,fortes,iustos,sapiẽtes, temperatos efficiũt,quomodo totis uiribus enitendũ non est,ut eas commendemus? Sanè dices: Sed calamitatum causæ nuptiæ sunt. Fortunã mihi uideris,nõ nuptias accusare.nam quæ homines male patiuntur,ea fortuna causat,non autem nuptiæ:quæ uero nuptiæ hominib9 abunde largiũtur,hæc nequaq; fortunæ bona sunt.quare nuptiæ propter bona quæ secũ ferunt,laudandæ potius sunt,quàm ob mala,quæ fortuna præbet,accusandæ.Quod si etiã quæ hominibus pessima eueniunt,nuptijs asscriberemus, ideó ne ab illis abstinendũ erit?an quæ alijs rebus difficultates & molestiæ insunt, nos à negocijs remouent? Si placet,quascunq; artes diligẽter scrutare,aliquod in singulis dignũ reprehensione reperies. Agricolas tẽpestates molestant,& grandinis calamitates cõficiunt. hi tamẽ quoniã à tempestatibus infestantur,agriculturã nõ deserũt. quinimò etiã si illos è cœlo aliquid contristet, in terra excolenda perstant.Rursum nautæ infelices sunt,ingruenteq; tempestate naues perdunt,propter ea tamẽ à nauigatione nõ desistũt,quoniã in qbusdã male affecti sũt. uerũ ad fortunã infelicitatẽ, deuectam copiã ad maris beneficiũ referunt. Ad hæc & pugnæ,& bella bellatorũ corpora perdunt,nõ tamen quoniã bellando cadũt,pu

Contradictio.

Solutio.

 gnas

gnas deserunt. sed quia bellum gerẽdo laudãtur, cadere cõtenti sunt, malumq́ꝫ bono cõtegunt. non enim bona propter mala fugienda sunt, sed bonorũ causa mala sustinenda sunt. Itaqꝫ an absurdũ est, agricolas ac nautas, omnesq́ꝫ insuper milites, quæ sibi molesta sunt, bonorũ gratia ferre: nos uero quoniã triste aliquod secũ trahũt, nuptias spernere? Sanè dices: Sed mulierib⁹ uiduitatẽ, filijs orbitatẽ afferunt. Hæc mortis mala iam nobis à natura dari consueta sunt. Tu autẽ mihi nuptias criminari uideris, qđ homines immortales nõ efficiant, neqꝫ dijs mortales pares reddiderint. Dic mihi cur nuptias ꝓ ijs rebus, quæ mors operat᷑, accusas? cur quæ naturæ sunt, nuptiarũ esse dicis? concede cadere, quod ut cadat, natũ est. Quod siquidẽ quia nati sunt homines, cadũt, cadendóqꝫ uiduas cõiuges, ac ex se natos orbos reddunt: cur quæ solum natura facit, ea nuptias efficere dicis? Ego cõtra sentio, orbitatemq́ꝫ & uiduitatẽ nuptias emendare contendo. Mortuus est alicui pater? istáqꝫ ratione filius orbus effectus est? uerũ alium orbo nuptiæ parentẽ cõtulerunt. Itaqꝫ nõ à nuptijs hæc calamitas procedit, sed potius nuptijs contegitur: quæ nõ adferunt orbitatem, quinimò auferunt. Proinde natura uiduitatẽ morte inducit, quã nuptiæ matrimonio remouent. quam enim mors uiduam fecit, eam nuptiæ ueluti sui muneris cõseruatrices alteri uiro cõiungi præstitere. nam quæ primũ cõtulerunt, si auferãtur, rursum cõcedunt. Igitur nuptiæ uiduitatem

Contradictio.

Solutio.

uiduitatē auferre, nō adferre cōsueuerunt. Pater insuper filijs morte priuatur, sed priore amisso dum alterū susci pit, pater iterū efficitur. Cur ergo in nuptijs pulchra nuptiarū dona culpas? Mihi nolle nuptias reprehendere, sed laudare uideris. nam quod me nuptiarū munera recensere cōpulisti, earū laudator, non accusator effectus es, dum nuptias accusas, nosq; illas laudare excitas: atq; nuptiarū calumnias in beneficiorū catalogū uertis. Sanè dices: Sed nuptiæ laboribus plenæ sunt. Verū enim uero, quid melius quàm nuptiæ laborem remittere nouit? omnes enim labores nuptijs tollūtur, requies omnino est in consuetudinē uxoris cōuenire, quanta uiro uoluptas cum muliere cōcumbere? quanta cum uoluptate filius expectatur? & expectatus æditur? natusq; patrē appellat, atque ad alicuius professionis studium uadit? ac patri adiutor existit? Et apud populi frequētiam con cionatur? parentemque in senectute alit? demum talis, qualem optimum decuit, euadit? Nequeo paucis complecti quæ bona nuptias comitentur. ipsæ adeo admirandæ sunt, ut & deos producant, mortalesque deos uideri præstent, dum illos continue reparant: ac omnes, qui nuptijs initiantur, iustitiam colunt, temperantiam respiciunt, abundéque licitis & probatis uoluptatibus fruuntur. Itaq; optime constitutum fuit, ut præ cæteris omnibus nuptias plurimi faciamus.

Contradictio.
Solutio.
Epilogus.

DEFINITIO PROMVLGATIONIS LEGIS.

PRomulgationem legis quidam etiã præexercitationem esse tradiderũt. est enim ferè tota hypothesis, nõ tamen omnia quæ sunt in hypothesi cõtinet. in ipsa nãq; persona non semper tamen cognita introducitur: unde maior est thesi, minor autẽ hypothesi. quoniam omnino sub quadã figura personam recipit, maior est thesi: sed quia circũstantiã manifestã non habet, minor est hypothesi. Legis ergo promulgatio duplex est exercitatio, defensio & accusatio legis cõditæ. Est autem lex inuentum, & donũ deorum, cõmunis uero ciuitatis consensus, & rerũ tã diuinarũ quàm humanarũ correctio. Hæc quidẽ promulgationis legis diuisio est. ijsdẽ capitibus, quibus negocialem ipsam conficies legitimo, iusto, utili, possibili. procœmia facies legi conuenientia, post quæ pones caput appellatum cõtrarium: deinde prædicta capita, unde etiam in hoc differt à thesi.

ACCVSATIO LEGIS IVBENTIS ADVLterum in ipso adulterio interfici.

Procœmium. NEque penitus legẽ laudabo, neq; omnino scriptũ accusabo. nã quod adulterorũ crimina prohibet, hanc constitutionẽ cõprobo: quod autẽ iudicibus suffragia nõ permiserit, hoc sanctionẽ improbo. Siquidẽ ne iudices donis corrumperẽtur, uerebatur, ideóq; iudicandi ius illis abstulit: illam male de iudicibus sensisse arguitur. Sin autẽ uos iudices integerrimos, ut estis, existimauit, quomodo cõuenit laudare quidẽ iudices, sed iudicibus

bus iudicãdi ius auferre? Omnes igitur leges aliæ, quæ legibus cõtrariæ sunt, partim harũ ciuitatum institutis cõtrariæ sunt, partim cũ alijs cõueniunt. uerum sola præsens lex contra alias omnes lata est. Videmini aũt mihi hanc legẽ longe prudentius examinaturos esse, si quæcunq; in Rep. nostra cõstituta sunt, consideraueritis. Imperatores, sacerdotia, decreta, om̃ia (ut ita dixerim) quæcũq; præmio digna in bello gerũtur, uestro iudicio subiecta sunt. Imperator uestro suffragio creatur. Sacerdotium quẽ iudices cõfirmarunt, gerit: quodcq; à patribus decernitur, si populus iudex sanciuerit, pro rato habet. Neq; strenui in bello præmijs donãtur, nisi ea prius à iudicibus dijudicata fuerint. Quomodo igitur nõ absonũ iudicibus omnia subesse, solam uero præsentẽ legẽ iudicũ suffragiũ effugere? Sanè dices: Sed atrocia sunt mœchorũ crimina. Quid autẽ homicidarum scelera, nónne sunt maiora? án ne proditores alijs scelestis minores arbitramur? án ne sacrilegi ꝓditoribus peiores sunt? Verumtamẽ in his criminibus deprehensus, iudicũ examini subiacet. neq; proditor, nisi reus à iudicibus peractus fuerit, pœnas luit. neq; aliquid mali pati sacrilegos fas est, priusq; eorũ delicta iudices cognouerint. Ergo nónne absurdũ maiora crimina pœnã apud iudices luere: neq; horũ aliquod, nisi iudicib[9] decernẽtibus cõdemnari: solum uero adulterũ sine cognitione interfici? quẽ in primis, quia leuior in eo, quàm in cæteris culpa est, iudi-

Contrarium.

Contradictio.

Solutio.

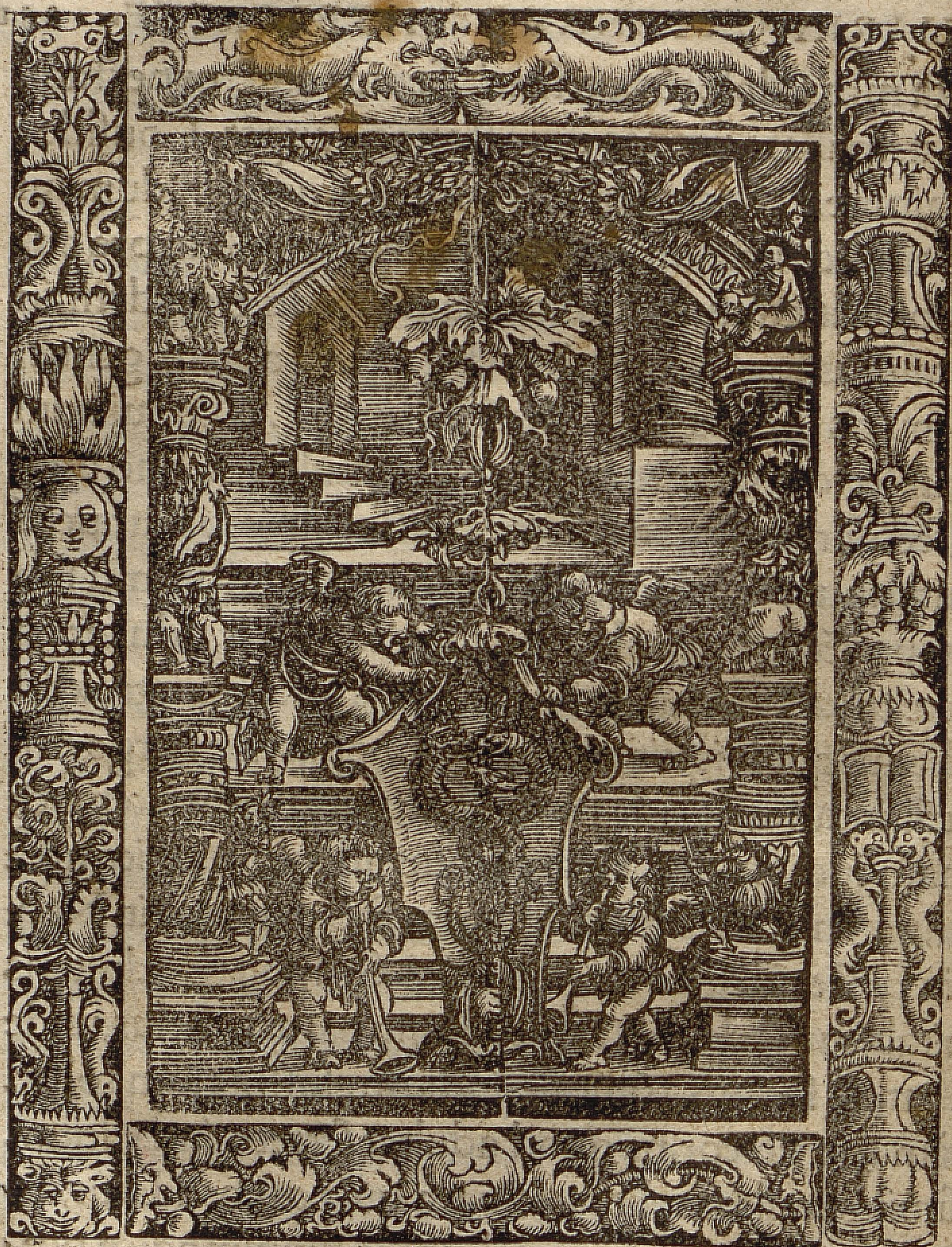
Contradictio. cũ examini ſubijcere oportuit. At quid differt adulterũ
Solutio. occidere, an iudicibus tradere, ſi par ab utriſq; ſuppliciũ
ſubibit? Quantũ inter tyrannũ & legem, inter popularẽ
ſtatum, ac unius principatum differt, tantũ iſta inter ſe
diuerſa ſunt. tyrannus eñ unũquemq; pro libidine ſua
interficere poteſt: lege autẽ conuictum iuſte occidere li-
cet. Populus quidẽ in concionibus quæcũq; tractat, exa
mini ſubiacet. at rerũ dominus etiã indicta cauſa occi-
dit. cõtra populus & lex indicta cauſa nõ occidit. ſed oĩa
ab rerũ dominis & tyrannis diuerſa facit. Itaq; quomo-
do nõ eſt diuerſum adulterum occidere, & iudicibus tra
dere? Ad hæc qui ſui cauſa adulterum interficit, ſe delin
quentis dominũ facit. at qui illũ apud iudices poſtulat,
cõſeſſum iudicum dominũ rei facit. igitur ſatius eſt iudi
cem quàm accuſatorẽ dominũ fieri. Præterea q ſui cau-
ſa adulterũ necat, ob aliam rationẽ occidiſſe ſuſpectus
Contradictio. eſt. at qui iudicandũ offert, ſola iura tutari uideť. Sanè
Solutio. dices: Sed ſi ſtatim occiderit, atrocius ſuppliciũ ſubibit.
quoniã ſi ad iudices deferretur, illã temporis intercape-
dinẽ pro lucro habebit. Imò ſi iudicibus ſubijcieť, ſecus
fiet. interea enim triſtiorẽ uitam ſuſtinebit. nam qui pœ
nam expectat, maius ſuppliciũ quàm ſi illã paſſus ilico
fuiſſet, ſentit. ac pœnæ dilatio additio pœnæ uidetur:
quicq; ſe mori credet, ſæpius morieť, grauiuſq; erit mor
tem expectare, quàm mori. quare ſi de repẽte necabitur
adulter, non ſentiet. improuiſa pœna ſenſum aufert, in-
ſperata

ſperata mors dolorẽ non ſentit. ſæpius autẽ expectata, ſemel uero illata pœnas expectatione auget. Conſiderate igitur ex cõparatione, ſiquidem accuſator, dum ſui cauſa adulterũ occidit, nullũ ultionis ſuæ teſtem producere poteſt: uerũ ſi iudicibus examinandũ tradiderit, iudicij multos ſpectatores habebit. pœnæ autem genus, quæ multis ſpectãtibus infert, triſtius eſt. Alioqui adulteris, ut ſecreto interimãtur, expedit. multi enim nõ adulterij, ſed inimicitiarũ cauſa concidiſſe ſuſpicabũtur. uerũ ſi à iudicibus rei peracti fuerint, moriẽdo iuſtiſſimũ ſupliciũ patiẽtur. Itaq; plurimũ inter ſe differt, adulter an occulte trucidatur, an iudicibus tradatur. Rex atrox eſt adulter, ut qui iniquitatis gen⁹ omne exceſſit. Ergo primũ cõuincatur, deinde excrucietur, potiusq; iudicetur q̃ pœnam indicta cauſa luat. ſi enim adulter publice necabitur, parentibus certiorẽ filiorum ſobolem dabit. Neq; eñ in poſterũ, cuius aliquis filius ſit, ſublatis adulteris dubitabitur. Adulteriũ eſt cõmune naturæ ſcelus, unde etiã tantũ facinus cõmune iudicum ſuffragium tollat. Quàm ego uereor, ne quod adulter ſecreto interficitur, ſui ſimiles multos relinquat. nam quia cur occidatur, neſcitur, eius ſtudia multi imitabuntur, huiuſmodiq; pœna nõ adulterij finis, ſed exordium erit.

Contradictio.

Solutio.

APHTHONII PRAEEXERCITAMENTORVM, IOANNE MARIA CATANAEO INTERPRETE. FINIS.



BASILEAE IN AEDIBVS IOANNIS FROBE
NII, MENSE IANVARIO. ANNO
M. D. XXI.




D · IX · 26







